

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN YEŞİL KAMU ALIMLARININ ÖNEMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halil İbrahim AKDENİZ

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN YEŞİL KAMU ALIMLARININ ÖNEMİ VE
TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halil İbrahim AKDENİZ

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ÖZET

AKDENİZ, Halil İbrahim. *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yeşil Kamu Alımlarının Önemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Yaşadığımız evrende ilişki içinde bulunduğumuz çevrenin giderek artan ve artık görmezden gelemeyeceğimiz noktaya gelen sorunların fark edilmesiyle ortaya çıkan ve günümüzde halen devam eden çözüm arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkan ‘sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma’ kavramlarının kazandığı boyutlardan biri olan “yeşil kamu alımları”, aynı amaca hizmet eden rakip ürün veya hizmetlere kıyasla çevre ve insan sağlığı üzerinde daha az etkisi olan ürün ve hizmetlerin satın alınması şeklinde bir politika tercihi olarak özellikle AB ülkeleri başta olmak üzere OECD ülkelerince de benimsenmiş bir kamu kurumları alım şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeşil kamu alımlarının, AB kamusal satın alma direktiflerince nerede, ne zaman ve ne şekilde uygulanacağını açık bir tarifi ile ve buna paralel AB üye ülkelerinin iç mevzuatına bütünleşmiş şekilde uygulanabilirliğinin örnekleriyle ve yasal dayanakları ile açıklanmaya çalışıldığı bu çalışmada aslında bir tercihin ötesinde zorunlu bir politikaya dönüşmesi gerektiğinin önemi ve farkındalığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Türkiye’nin de imzasını taşıyan 2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için yeşil kamu alımları, hâlihazırda ülkemizdeki kamu ihale mevzuatı olan 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve diğer kanun ve yönetmelikler çerçevesinde uyumu ve uygulanabilirliği açısından incelenmiş, yeşil kamu alımları kapsamında değerlendirilebilecek uygulama örnekleri üzerinden tartışılmıştır. Türkiye’de devlet teşkilatlanması içinde kamu alımlarından sorumlu ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ulusal ve/veya yerel ölçekte yeşil kamu alımları konusunda henüz bir politika geliştirilmiş değildir. Yeşil kamu alımları, devletin piyasaya yön veren ve düzenleyen etkisi ile gerek Türkiye’de gerekse küresel ölçekte bugünden yarına kolektif bir eylem planına dönüşmesi gereken, çevreyi artık tüm alanlarda önceleyen, modası geçmiş tedarik

yöntemlerinin yerini “yeşil” tedarik yöntemlerine bırakan sürdürülebilir bir alım yöntemidir. Ülkemizde de başta kamu ihale mevzuatının Avrupa Birliği direktifleri ile tam uyumunun sağlanması gerektiğini ortaya koyan bu çalışma, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında yeşil kamu alımlarının kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılmasının yeşil kamu alımları ile mümkün olduğunun önemine vurgu yapması ve akademik alanda ortaya konan örnek bir çalışma olması bakımından son derece önemlidir.

Anahtar Sözcükler

Yeşil kamu alımları, sürdürülebilir kamu alımları, yeşil ihale, sürdürülebilir kalkınma.

ABSTRACT

AKDENİZ, Halil İbrahim. *The Importance of Green Public Procurement for Sustainable Development and Assessment of Its Applicability in Türkiye*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

"Green public procurement", one of the dimensions gained by the concepts of "sustainability and sustainable development", emerged as a result of the search for solutions, with the realization of the increasing problems of the environment that we can no longer ignore, is a form of public procurement adopted by OECD countries, especially EU countries, in the form of purchasing products and services that have less impact on the environment and human health compared to products or services serving the same purpose. In this study, it is tried to be explained with a clear description of where, when, and how green public procurement will be implemented by the EU public procurement directives and with the examples and legal bases of its applicability integrated into the internal legislation of the EU member states, it is emphasized it should turn into a compulsory policy. In addition, green public procurement for the 2030 Sustainable Development Goals, which Turkey has also signed, has been examined in terms of compliance and applicability within the framework of the Public Procurement Law No. 4734, Public Procurement Contracts Law No. 4735 and other regulations, and discussed through practices that can be considered within the scope of green public procurement. In Turkey, the relevant institutions and organizations responsible for public procurement, have not yet developed a policy on green public procurement on a national and/or local scale. Green public procurement is a sustainable method prioritizing the environment in all areas and replaces outdated methods with "green" procurement methods, which should turn into a collective action plan both in Turkey and on a global scale with the authority of the state that directs the market. This study, revealing public procurement legislation should be fully harmonized with the European Union directives, is extremely important in terms of emphasizing the effective and efficient use of public resources through green

public procurement, achieving sustainable development goals and being an exemplary study in the academic field.

Keyword

Green public procurement, sustainable public procurement, green procurement, sustainable development.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: YEŞİL KAMU ALIMLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ	4
1.1. YEŞİL KAMU ALIMLARI KAVRAMI VE KAPSAMI	4
1.2. YEŞİL KAMU ALIMLARI ÜZERİNE TEORİLER	6
1.2.1. Sürdürülebilirlik Teorisi.....	6
1.2.2. Ajans/Aracılık Teorisi.....	7
1.2.3. Kaynak Temelli Teori.....	9
1.2.4. İşlem Maliyeti Teorisi.....	10
1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE BOYUTLARI	11
1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Tarihsel Gelişimi.....	14
1.3.2. Kamu Alımları ve Sürdürülebilirlik İlişkisi	22
1.3.3. Kamu Alımlarında Sürdürülebilirliğin Önemi	23
1.3.4. Yeşil Kamu Alımları ve Sürdürülebilir Kalkınmadaki Yeri ve Önemi.....	25
1.4. YEŞİL KAMU ALIMLARININ AÇMAZLARI	29
1.4.1. Fiyat.....	29
1.4.2. Kurumsal Taahhüt eksikliği.....	30
1.4.3. Yetersiz Bilgi Eksikliği.....	30
1.4.4. Sermaye Eksikliği.....	30

1.4.5. Ticari Engeller.....	31
1.5. YEŞİL KAMU ALIMLARININ FAYDALARI.....	31
2. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI.....	36
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARININ TARİHÇESİ.....	36
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI MEVZUATI.....	37
2.2.1. Temel Yasal Düzenlemeler/Avrupa Birliği Direktifleri	41
2.2.2. İlgili Diğer Kanunlar ve Yönetmelikler.....	45
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI POLİTİKASI.....	47
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARININ İHALE SÜRECİNE YANSITILMASI VE UYGULAMADA KULLANILAN YEŞİL KAMU ALIMLARI KRİTERLERİ.....	49
2.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE UYGULANAN YEŞİL KAMU ALIMLARINA İLİŞKİN ÖRNEKLER.....	56
2.5.1. Yeşil Temizlik Ürünleri Tedariki, Ghent-Belçika.....	56
2.5.2. Yeşil Kırtasiye ve Kağıt Tedariki, Gloucestershire County Council (GCC)-Birleşik Krallık.....	60
2.5.3. Hibrit Elektrikli Otobüs Alımı, Oradea Şehri-Romanya.....	62
3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI.....	66
3.1. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI SÜRECİNE GEÇİŞİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUM.....	66
3.2. TÜRKİYE'DE KAMU ALIMLARI MEVZUATI.....	68
3.2.1. Temel Yasal Düzenlemeler.....	72
3.2.2. İlgili Diğer Kanunlar ve Yönetmelikler.....	76
3.2.3. Yeşil Mevzuat.....	87
3.3. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARININ KAMU İHALE MEVZUATI AÇISINDAN UYGULANABİLİRLİĞİ.....	94
3.4. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARININ UYGULANMASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	96

3.5. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEBİLECEK UYGULAMA ÖRNEKLERİ.....	103
3.5.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Çeşme ve Bağlı Mahalleleri 3. Etap İçme Suyu İnşaatı İşii.....	103
3.5.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Güneş Enerjisi Santrali Temini Ve Montajı İşii.....	105
3.5.3. İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Ters Şemsiye Hibrit Enerji Pilot Projesi İşii.....	105
3.5.4. İzmir Su Ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Atıksu Dalgıç Pompa Alımı İşii.....	106
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	109
KAYNAKÇA.....	117
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	126

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
AFD	: Fransız Kalkınma Ajansı
AK	: Avrupa Komisyonu
BM	: Birleşmiş Milletler
BT	: Bilgi Teknolojileri
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EC	: European Commission
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ISO	: International Standart Organisation
İZSU	: İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü
KİK	: Kamu İhale Kurumu
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
SK	: Sürdürülebilir Kalkınma
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
YDA	: Yaşam Döngüsü Analizi
YDM	: Yaşam Döngüsü Maliyeti
YKA	: Yeşil Kamu Alımları
YSA	: Yeşil Satın Alma

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Yeşil Kamu Alımları'na İlişkin AB Direktifleri ve Politikaları

Tablo 2. 2022 Yılı Kamu Alımlarının Kanun Kapsamına Göre Dağılımı

Tablo 3. Türkiye' de Çevre Etiketine Sahip Firmalar

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar

Şekil 2. Döngüsel Ekonomi (Kelebek Diyagramı)

Şekil 3: Avrupa Komisyonu Kamu Alımları Yasa Piramidi

GİRİŞ

İnsanlık, içinde yaşadığı ekosistem ile tarih boyunca artarak süregelen bir etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim, günümüze kadar devam eden süreç içerisinde ve artan nüfusun da etkisiyle bir takım değişimleri de beraberinde getirmiştir. İlk başlarda barınma ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkan hızlı kentleşme ve özellikle de 2.Dünya Savaşı'ndan sonra artan sanayileşme ile gezegenimizde meydana gelen değişimler salt gelişmişlik ve kalkınma ile tanımlanamayacak boyutta ve insanlığın artık kayıtsız kalamayacağı sorunlar olarak kendini göstermiştir. İnsanlık 1960'larda ekolojik sorunların farkına ilk kez vardığında bu sorunların, her birinin kendine özgü tanımlanabilir nedenleri olan birbirinden bağımsız kaygılar olduğu görülmüştür. Ancak 1980'lerde küresel okyanus kirliliği, ozon tabakasının incilmesi, ormanların azalarak küçülmesi ve temiz içme suyuna ulaşmanın zorlaşması, gezegensel iklim değişikliği ve kimyasal kirlenme gibi başkaca sorunlar yarattığımızı dair makul şüpheler artmıştır. Bu bağlamda çevre sorunları sistematik bir mesele olarak görülmeye başlanmış ve ekolojik uyum ile bağdaşmayan bir ekonomik sistemin ve kalkınma anlayışının dönüştürülmesi gerektiği savunulmuştur (Bermejo, Arto, ve Hoyos, 2010, s.13).

Ekonomik sistem ve kalkınmanın, bağımlılığının karşılıklı olduğu doğal çevre ile kalkınma politikalarında dikkate alınmasına ihtiyaç olduğuna ilişkin görüşler ve üretilen politikalar sonucunda sürdürülebilir kalkınma kavramı ve buna bağlı oluşturulan hedefler gündeme gelmiştir. Günümüzde sürdürülebilir kalkınma hedeflerini benimseyen ülkeler bulunmakla beraber bu devletler bahse konu hedefleri kurumsal düzeydeki satın alma politikalarına da yansıtmaktadır. Bu çerçevede piyasanın en büyük tedarikçileri arasında bulunan kamunun, yapım işi, mal ve hizmet temini gibi tedarik süreçlerinde çevre hassasiyeti göstermesi ve yeşil kıstasları benimsemesi anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır. Yeşil kamu alımları uzun vadede etkili bir araç olarak kabul edilmekle birlikte, kısa vadede bütçe kısıtlamaları ve daha fazla maliyetli olması nedeniyle kamu tedarikçilerini sürdürülebilir çözümleri tercih etme konusunda

isteksiz hale getirebilmektedir. Oysaki bu isteksizlik ve çekincenin pek de anlamlı olmadığını gösteren çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Yeşil kamu alımları (YKA)'nın belli başlı sektörler açısından daha çok Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin ulusal çerçeve özelinde ele alındığı pek çok akademik çalışma varken, çevre politikası olarak sürdürülebilir kalkınma kapsamında kamu ihale süreçlerine dahil edilmesi gereken bir satın alma biçimi şeklinde Türkiye'de incelemeye alınan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Sınırlı da olsa bu çalışmalar, yeşil kamu alımlarının çevre sorunları ile mücadeledeki fonksiyonu ve etkinliğini incelemekte ve ne ölçüde başarılı olduğunu ele almaktadır. Ülkemiz ekonomisinin hızla genişleyen bir durumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, doğal kaynaklarının ve doğal güzelliklerinin zarar görmesini engellemek için önlemler alınması gerekmektedir. Bu hususta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra devletin de önemli görev ve sorumlulukları olduğu açıktır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde ilerleyen ülkemizin, AB ekonomileriyle rekabet edebilmesi için çevre bilinci ve ekolojik mallar üreten bir pazarın oluşumu ve geliştirilmesi gerekmektedir (Dikmen ve Şanlı, 2020, s.87).

Bu bilgiler çerçevesinde çalışmada ortaya konan temel tezler şunlardır:

- 1) Çevre sorunları ile mücadelede yeşil kamu alımları uzun vadede ekonomik ve etkili bir araçtır.
- 2) Diğer çevre politikası araçları ile ilişkilidir ve farklılaşmaktadır.
- 3) Kamu alımlarının sürdürülebilir olmasında Yeşil Kamu Alımlarının etkin bir rolü vardır.
- 4) Türkiye'de Yeşil Kamu Alımları, politika aracı olarak yeterli ve etkin şekilde kullanılmamaktadır.
- 5) 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu AB Direktifleri ile tam bir uyum yakalayamadığı için Yeşil Kamu Alımı'nın politika aracı haline gelmesinde harcama yetkisine sahip olan idareler için etkili ve ekonomik bir tercih haline gelememiştir.
- 6) "Yeşil Kamu Alımları" spesifik bir alım yöntemi olarak çevre politikalarına entegre edilmemiştir.

7) Türkiye’de 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında mal, hizmet ve yapım ihaleleri gerçekleştiren kamu kurum ve kuruluşları arasında yeşil ihale kapsamına dahil edilebilecek uygulama örnekleri bulunmaktadır.

Bu çalışmada üç bölümden oluşmaktadır. Öncelikle kavramsal olarak sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik, tarihsel gelişim süreci içinde ele alınarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerini benimseyen ve politikalarına dahil etme çabasında olan ülkemizin bu politikaları kamu alımlarına ne şekilde entegre ettiği ve sürdürülebilir kalkınma için önemli bir bileşen olan yeşil kamu alımları kavramının çıkış noktası, sürdürülebilir kalkınmadaki fonksiyonunun ekonomik ve çevresel etkileri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ikinci bölümde, yeşil kamu alımlarını bir politika aracı haline getiren ve bu anlamda hatırı sayılır bir yol kateden AB ülkelerindeki mevcut durum ve yeşil kamu alımlarının işleyişi detaylı olarak açıklanmış ve üçüncü bölümde ise Türkiye’de uygulanabilirliği noktasında hazlihazırda yürürlükte olan kamu ihale mevzuatı ile yeşil kamu alımlarının ihale süreçlerine entegre edilip edilemeyeceği, fırsatlar ve önündeki engeller açıklanmaya çalışılmıştır. Literatür taraması ve belge tarama modeli ile ele alınan bu çalışma ile ortaya çıkan sonuç ve değerlendirmelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında yeşil kamu alımlarının etkin bir araç olduğunu göstermek bakımından faydalı bilgiler sunacağı ve literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

1. BÖLÜM

YEŞİL KAMU ALIMLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ

Kamu alımlarına ilişkin ortaya çıkan tartışmalarda, sürdürülebilir kalkınma için bir teşvik olarak kamu alımları, özellikle son yıllarda ilgi görmektedir. Sürdürülebilir satın alma, güçlü, sağlıklı ve adil bir toplum, yaşayan bir toplum sağlamak gibi sürdürülebilir kalkınmanın çevresel sınırları içinde piyasaya alıcı olarak katılarak ve aynı zamanda piyasada sosyal adalet kavramlarını iletirmek için satın alma gücünün kullanılması ile milletler üstü özel bir öneme sahip olmuştur. Yeşil kamu alımları, çevresel etkileri yalnızca yaşam döngüsü analizi yapılmış ürün ve hizmetlerin ve çevre dostu ürünlerin satın alınması ile çevresel sürdürülebilirliğin bir parçasını oluşturan bağımsız sorunlar olarak ele alan değil aynı zamanda kamu kaynağını kullanan devletin hizmet sunduğu kamuya karşı sorumluluklarını yerine getirmesi noktasında ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ilkelerini de dikkate alan bir politika aracıdır.

1.1. YEŞİL KAMU ALIMLARI KAVRAMI VE KAPSAMI

Yeşil satın alma (YSA), “*aynı amaca hizmet eden rakip ürün veya hizmetlere kıyasla çevre ve insan sağlığı üzerinde daha az etkisi olan ürün ve hizmetlerin satın alınması*” olarak tanımlanabilir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 2008). Yeşil satın alma; yeşil tedarik, çevresel satın alma, çevre dostu tedarik, çevre odaklı satın alma ve sürdürülebilir satın alma gibi birbirinin yerine kullanılan terimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bolton, 2008). Terimlerin çeşitliliğine rağmen, hepsi genel olarak bir ürün veya hizmetin çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkisini dikkate alarak çevre ve insan sağlığı üzerinde daha az etkisi olan bir ürün veya hizmet satın almaya karar vermek anlamına gelir. Çevresel performans değerlendirmesinin satın alma sürecine entegre edilmesi de yeşil satın alma olarak adlandırılır (Islam, 2015, s.10).

YSA, ulusal ve küresel olarak akademi, kamu sektörü ve özel sektörü ilgilendiren iklim değişikliği gündeminin önemli parçası haline gelen çevreye

dost olan mal ve hizmetlerin tedarik edilmesi ve tüketilmesi sürecidir. (Nhamo, 2013, s.116). Yeşil satın alımın gelişimi, sürdürülebilir kalkınmanın genel hedefini desteklemek için bir takım girişimlerin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

YSA, kamu makamlarının tedarik zincirlerindeki kapalı enerji ve malzeme döngülerine katkıda bulunmayı amaçlayan işleri, malları veya hizmetleri satın alırken, olumsuz çevresel etkileri ve atık oluşumunu en aza indirgeyen ve en iyi durumda bunlardan kaçınan süreç olarak tanımlanabilir (Avrupa Komisyonu, 2017). Thai ve arkadaşlarına göre (2007), yeşil kamu alımları, çevre dostu uygulamaların devlet satın alma süreçlerine dâhil edilmesini ifade eder.

Kamu yetkilileri, mal ve hizmetlerin ana tüketicileridir ve bu onları önemli pazar oyuncularını yapar ve onlara pazar talebini önemli ölçüde etkileme gücü verir. Tedarik prosedürüne uygun çevresel kriterleri satın alma süreçlerine entegre ederek, kamu kurumlarının harcamalarını, enerji verimli, geri dönüştürülmüş, azaltılmış hammadde kullanılmış ve toksik olmayan mallar için güçlü pazarlar yaratacak şekilde politika geliştirir. Bazı ülkelerde yeşil kamu alımlarının başarısı ve çevresel sürdürülebilirlik için etkili bir araç olma potansiyeli göz önüne alındığında, geleneksel satın alma sistemlerinin yerine yeşil alım programlarının etkili ve verimli bir şekilde nasıl kurulacağına dair doğal olarak sorular ortaya çıkmaktadır (Ivan, 2016).

Çevresel hedefleri önceleyen yeşil satın alma için atılacak ilk adım, kamunun alımını yapacağı mal, hizmet ve yapım işi için hedef sektörleri seçmek olmalıdır. Hedef sektör seçildikten sonra alternatiflerin belirlenmesi ve değerlendirme kriterlerinin oluşturulması gereklidir. Satın alım sürecinin büyük oranda önemli bir kısmını oluşturan bu süreç tamamlandıktan sonra ölçülebilir kriterlerin tanımlanarak her bir kriterin nasıl puanlanacağı belirlenir ve alternatifler değerlendirmeye tâbi tutulur. YSA süreci ile ulaşılmak istenen hedefler, tedarik süreci sonunda elde edilen veriler ve sonuçların ölçülmesi ve takibi ile fayda-maliyet analizi yapılır (Yapıcı Sapankaya, 2022, s.95).

Sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir ayağı olan yeşil kamu alımları etkileri ve fırsatları açısından kamu alımlarının sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Piyasanın en büyük tedarikçisi konumunda gerçekleşen kamu alımlarının mal, hizmet ve yapım işleri göz önüne alındığında yeşil kamu alımlarının kapsamının da dikkate değer boyutta geniş olduğu görülecektir. Günümüzde YSA kıstaslarının bulunduğu alanlara bakıldığında; fotokopi ve grafik kâğıdı, elektrik, veri merkezleri, sıhhi musluk, tuvaletler ve pisuarlar, atık su altyapısı, su bazlı ısıtıcılar, sağlık sektöründe kullanılan elektrikli ve elektronik eşyalar, yol tasarımı, inşaat ve bakım, ofis binası tasarımı, inşaat ve yönetim, tekstil, mobilya, yol aydınlatması ve trafik işaretleri, boyalar, vernikler ve yol işaretleri, temizlik ürünleri ve hizmetleri, yemek ikram hizmetleri ve otomatlar, karayolu taşımacılığı, kamusal alan bakımı, sunucu odaları ve bulut hizmetleri, görüntüleme ekipmanı, sarf malzemeleri ve baskı hizmetleri, bilgisayarlar, monitörler, tabletler ve akıllı telefonlar gibi oldukça geniş bir yelpazede kapsam dâhilinde ürün ve hizmet bulunmaktadır. (European Commission, 2022).

1.2.YEŞİL KAMU ALIMLARI ÜZERİNE TEORİLER

1.2.1. Sürdürülebilirlik Teorisi

Sürdürülebilirlik teorisi, çevresel ve kültürel sorunlara yönelik sosyal tepkileri incelemeyi ve bütünleştirmeyi amaçlar. Ekonomik bir model, doğal ve finansal sermayeyi sürdürmeye çalışırken, ekolojik bir model biyolojik çeşitliliğe ve ekolojik bütünlüğe bakmaktadır. Politik bir model ise insan onurunu gerçekleştiren sosyal sistemlere odaklanır.

Kelimenin tam anlamıyla sürdürülebilirlik, zaman içinde bazı varlıkları, sonuçları veya süreçleri sürdürme kapasitesi anlamına gelir. Tarım, orman yönetimi veya mali yatırım sürdürülebilir kabul edilebilir, yani faaliyet bağlı olduğu maddi kaynakları tüketmez. Sürdürülebilirlik teriminin benzer bir kullanımı, bağımlı sosyal koşullara atıfta bulunur; örneğin, bir barış antlaşması, bir ekonomi politikası veya bir kültürel uygulama, bir siyasi topluluğun '*desteğini tüketmeyecekse*' sürdürülebilir olarak adlandırılabilir. Giderek yaygınlaşan

kullanımıyla, 'sürdürülebilirlik' kavramı, çevre sorunlarının sağlıklı ekonomik, ekolojik ve sosyal sistemlerin koşullarını tehlikeye atma biçimlerini çerçeveler. Küresel ölçekte, 'sürdürülebilirlik', ekonomik ve sosyal sistemlerin ekolojik bağımlılığına odaklanarak, insan faaliyetlerinin neden olduğu çevresel bozulma ile küresel çevre sorunlarının neden olduğu insan sistemlerine yönelik tehlikeler arasındaki karşılıklı etkileri aydınlatır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramı çok temel bir soruyu gündeme getirmektedir. İnsan faaliyeti, bağlı olduğu kaynakları tüketmeden kendisini ve amaçlarını başarıyla sürdürebilir mi?

Bu sorunun dikkat çektiği nokta, insan faaliyetinin gezegen üzerindeki etkisi ve bunun zaman içindeki dayanıklılığıdır. Bu nedenle, küresel insan toplumunun tarzı ve amaçları üzerine düşünmeyi önemli kılmaktadır. Biyoçeşitlilik kaybı ve iklim değişikliği gibi sorunlar, insanlığın küresel erişimine ve risk ölçeğine işaret etmektedir. Ortaya çıkan etkileri ve riskleri azaltmak, finansal, politik, üretim, enerji, ulaşım ve hatta iletişim ve eğitim gibi birçok insan sisteminde atılması gereken reformlar, uluslararası toplumun aşırı yoksulluğun üstesinden gelmek ve insan haklarını korumak gibi hedeflere odaklanarak 'sürdürülebilir' olmaktadır (Ivan, 2016).

1.2.2. Ajans/Aracılık Teorisi

Aracılık teorisi Jensen ve Meckling (1976) tarafından geliştirilmiştir. Firma dışarıdan öz kaynak ihraç ederse, kurumsal varlıkların değerini düşüren öz kaynak temsilcilik maliyetleri yaratır. Jensen'in Serbest Nakit Akışı Teorisi, yönetimin yakından izlenmemesi durumunda, yeterli beklenen getiri sağlamayan sermaye projelerine ve satın almalara yatırım yapacaklarını iddia ediyor. Jensen ve Meckling (1976), borç finansmanının dış sermayenin temsil maliyetlerinin üstesinden gelmeye yardımcı olabileceğini tartışmaktadır. Öz sermaye finansmanı yerine dış borç kullanmanın etkisi, firmanın değeri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilen yönetimsel ek tüketim kapsamını azaltmasıdır. Ödenmemiş borçla birlikte, aşırı sermaye tüketiminin çoğu, yöneticilerin temerrüde düşmesi nedeniyle şirketin kontrolünü kaybetmesine ve tahvil

sahiplerinin şirket varlıklarına el koymasına neden olacaktır. Böylece dış borç, yöneticilerin iyi niyetlerini dış hissedarlara iletmeleri için bir bağlayıcı mekanizma görevi görür. Borç almak, yöneticilerin etkili bir şekilde performans gösterememeleri durumunda firmalarının kontrolünü kaybetme riskini almaya istekli olduklarını doğruladığından, hissedarlar kaldıraçlı firmalar için daha yüksek bir fiyat ödemeye isteklidir. Dış sermayenin aracılığını kontrol etmek için borcun kullanılması iki şekilde gerçekleştirilebilir. Borç, yöneticileri kamu sermayesi tarafından izlenmeye zorlar. Yatırımcı, yönetimin yetkinliği hakkında olumsuz görüşe sahipse, firmaya borç verdikleri paraya yüksek faiz uygulayacak veya yönetimin özgürlüğünü kısıtlamak için kısıtlayıcı tahvil sözleşmelerinde ısrar edecek veya her ikisini birden yapacaktır. Ödenmemiş borç, yönetimin yetersizlik veya ek tüketim yoluyla firma değerini düşürme yeteneğini sınırlar (Jensen, 1986). Borcun sağladığı disiplin, Jensen (1989) ve Ofek (1993) tarafından daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yüksek kaldıraçın dinamik anlamda faydalar sağlayabileceğini, yüksek kaldıraç oranlarına sahip şirketlerin, düşük borç / özkaynak oranlarına sahip şirketlere göre olumsuz performansın gelişimine daha hızlı yanıt verebileceğini savunuyorlar. Ofek (1993)'e göre; normal operasyonlar sırasında yüksek kaldıraç seçimi, bir firmayı kısa bir performans düşüklüğünden sonra operasyonel ve finansal olarak olumsuzluklara yanıt vermeye teşvik ediyor ve yanıtsız uzun kayıp dönemlerinden kaçınmaya yardımcı oluyor. Dolayısıyla, sermaye yapısında borcun varlığı, firmanın süreklilik değerinin korunmasına yardımcı olabilir. Bununla birlikte, yukarıdakilerin, yine de, ajansın borç maliyetine ağır basmak için yetersiz olduğu düşünülmektedir. Maliyet, borç alan firmanın yöneticilerinin kamulaştırma davranışında bulunma kabiliyetini keskin bir şekilde sınırlayan tahvil sözleşmelerine ayrıntılı sözleşmeler yazmayı gerektirir.

Aracılık maliyeti, borç faizi vergi kalkanının faydalarını azaltır. Ancak, borcun aracılık maliyetinin öz sermayenin temsil maliyetine eşit olduğu noktada isteğe bağlı (değeri maksimize eden) bir borç / öz sermaye oranına ulaşılır. Aracılık teorisi, hem müşteri hem de tedarikçi için riskleri en aza indirmenin en verimli ve en adil yöntemini ayırt etmeye yardımcı olur. Pek çok aksi görüş, kurumsal çevre yönetiminin gereksiz ve önemsiz bir yatırım olduğunu

savunuyor ve kurumsal performans için zararlı olduğu konusunda yanlış bir anlayışa sahiptir. Bununla birlikte, Chen ve diğerleri (2012) endüstriyel kirliliğin kaynakların verimsiz kullanımından kaynaklandığını ileri sürmekte ve çevre yönetimi ya da yeşil inovasyon alanında faaliyet gösteren şirketlerin ilk fırsat avantajlarını elde edebileceklerini ve bu sayede farklılaştırma stratejileri uygulayabileceklerini, yeşil imajlarını geliştirebileceklerini ve rekabet avantajı elde edebileceklerini belirtmektedir.

1.2.3. Kaynak Temelli Teori

Kaynak Temelli Teori (RBT), bir firmanın kullanabileceği stratejik kaynakları belirlemek için kullanılan ekonomik bir araçtır. RBT'nin ana ilkesi, bir firmanın rekabet avantajının temelini, öncelikle firmanın emrindeki değerli kaynaklar demetinin uygulanmasında yattığıdır. Kısa dönemli bir rekabet avantajını sürdürülebilir bir rekabet avantajına dönüştürmek için bu kaynakların doğası gereği heterojen olması ve mükemmel bir şekilde hareketli olmaması gerekir (Peteraf, 1993). Etkili olarak bu, ne tam olarak taklit edilebilen ne de büyük bir çaba sarf edilmeden ikame edilebilen değerli kaynaklara dönüşür (Hoopes, 2003). Bu koşullar geçerliyse, firmanın kaynakları, ortalamanın üzerindeki getirilerin sürdürülmesinde firmaya yardımcı olabilir. Puns'ın kaynak temelli teorisi veya kaynak temelli (RB) kurumsal stratejinin şu anda baskın olan görüşü, ekonomik rant kavramına ve şirketin bir yetenekler bütünü olarak görülmesine dayanmaktadır. Bu strateji görüşü, onu diğer stratejik karar alma mekanizmalarının çok önüne geçiren bir tutarlılık ve bütünleştirici role sahiptir. Michael Porter'ın beş güç modeli gibi geleneksel strateji modelleri şirketin dış rekabet ortamına odaklanır. Çoğu şirketin içine bakmaya çalışmaz. Buna karşılık, kaynak temelli bakış açısı, bir şirketin faaliyet gösterdiği dış pazar bağlamı ile iç yetenekleri arasında bir uyum olması gerektiğini vurgular. Kaynak temelli teoriye göre, kuruluşlar ayırt edici bir ürünü (rekabet avantajı) korumak isterler ve bunu yapmak için kaynak ve kabiliyetlerdeki boşlukları en uygun maliyetli şekilde doldururlar. Kaynaklara organize erişim sağlayarak kuruluşun ana amacını yerine getirmek için bazı önemli faaliyetlerde maliyet etkin

çözümlere ihtiyaç duyulduğunu vurguladığından, kataloglama için dış kaynak kullanımını kaynak temelli teori kullanarak rasyonelleştirmek daha kolaydır.

1.2.4. İşlem Maliyeti Teorisi

İşlem maliyeti teorisi, üretim teorisi ile ilişkilidir ve sıklıkla birlikte kullanılırlar. Ancak soru genellikle hangi girdilerin kullanılacağından çok ne kadar üretilceğidir. Yani, optimum girdi oranını seçmek için üretim teorisinin kullandığı varsayıldığında (örneğin teknisyenlerden 2 mühendis daha az), maliyetleri minimize etmek ve/veya karı maksimize etmek için ne kadar üretmeliyiz? Ayrıca, yöneticilerin kararları için ne tür maliyetlerin önemli olduğu ve ne tür maliyetlerin önemsiz olduğu hakkında da çok şey öğrenebiliriz. Bu teori Ronald Coase (1937) tarafından geliştirilmiştir. İşlemsel maliyet teorisi, şirketlerin neden var olduğunu ve şirketlerin faaliyetlerini neden dış çevreye yaydığını veya kaynak olarak kullandığını açıklamaya çalışır. İşlemsel maliyet teorisi, şirketlerin çevre ile kaynak alışverişi maliyetlerini minimize etmeye çalıştıklarını ve şirket içindeki değiş tokuşların bürokratik maliyetlerini en aza indirmeye çalıştıklarını varsayar. Teori, kurumları ve piyasayı, ekonomik işlemleri organize etmenin ve koordine etmenin farklı olası biçimleri olarak görür. Dış işlem maliyetleri şirketin dahili bürokratik maliyetlerinden fazla olduğunda, şirket faaliyetlerini piyasada gerçekleştirilmesine göre daha ucuza gerçekleştirebildiği için şirket büyüyecektir. Williamson'a (1981) göre, bir mal veya hizmet teknolojik olarak ayrılabilir bir arayüz üzerinden transfer edildiğinde işlem maliyeti oluşur.

Bu sebeple, bir ürün veya hizmet bir aşamadan diğerine aktarıldığında, ürün veya hizmeti yapmak için yeni teknolojik yeteneklere ihtiyaç duyulduğu her seferinde işlem maliyetleri ortaya çıkar. Bu durumda, bir şirket veya kuruluş, işlem maliyetinin manuel olarak tedarik sürecinin maliyetlerinden daha az olması durumunda e-satın almayı benimseyecektir. İşlem maliyeti teorisi, işbirliğinin var olduğu fikrine dayanmaktadır, çünkü e-satın alma, süreçlerin etkin otomasyonunu sağladığı için piyasaların veya fiyat mekanizmalarının

kullanımı işlem maliyetleri oluşturur, bu da operasyonel işlem maliyetlerini düşürür ve kooperatif satın almanın rekabet gücünü artırır (Ivan, 2016).

1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE BOYUTLARI

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, çevrenin doğal dengesinin bozulmasına yol açan insan faaliyetlerine karşı çözüm arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan kavramlardır. Bu iki kavram, birbirini tamamlayan ve çevrenin doğal yapısındaki tahribatın azaltılması için çözüm yolları sunan yaklaşımları içermektedir. Bu nedenle, farklı yerlerde farklı tanımlarıyla karşılaşmak mümkün olsa da sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma, insan etkileşimlerinin çevresel etkilerini minimize etme amacını taşımaktadır.

Kalkınma, bir ekonomideki büyümeyi ifade eden ve toplumsal yapıda, halkın dünya görüşü, değer yargıları, tüketim alışkanlıkları ve davranış kalıplarında gerçekleşen dönüşümleri kapsayan bir süreç olarak tanımlanır. Bu süreç, toplumsal ve teorik yapıda değişikliklere sebep olan bir büyüme olarak ortaya çıkar (Kaypak, 2011, s.22). "Kalkınma" teriminin İngilizce karşılığı olan "development", zaman zaman modernleşme, sanayileşme, büyüme, ilerleme ve yapısal değişim gibi kavramlarla örtüşen, bu kavramların yerine kullanılan ve dolayısıyla anlamında kaymalar yaşanan bir terimdir. (Yavilioğlu, 2002, s.59). Tolunay ve Akyol (2006, s.118)' un ifadesiyle; "Kalkınma, mevcut durumdan veya bir önceki pozisyondan hareketle, pozitif yönde değişimi önceleyen dinamik bir kavramdır. Kalkınma, üretim ve kişi başına düşen milli hasılanın artırılmasıyla birlikte, ekonomik ve sosyokültürel yapının da değiştirilmesini ifade eder. Başka bir deyişle, kalkınma bir ülkenin yapısal özelliklerinin olumlu yönde değişmesidir". Kalkınma kavramı çeşitli şekillerde tanımlansa da her bir tanım, kalkınmanın farklı bir yönünü vurgulamaktadır. Ancak, ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve diğer alanlarda düzenlemeler yaparak üretimi artırmak, milli geliri yükseltmek, sosyal ve ekonomik yapıyı değiştirmek, halkın değer yargılarını geliştirmek gibi değişiklikleri içeren bir ortak noktada bulunduğu söylenebilir (Tıraş, 2012, s.59).

Şu anda hâkim olan klasik kapitalist model, günümüz modern toplumlarının ekonomik düşüncesini şekillendirmekte olup, limitsiz üretim ve tüketim temeline dayanmaktadır. Bu perspektife göre, ekonomik büyümenin amacı, artan nüfus için daha çok ürün ve hizmet sunarak toplumun yaşam standartlarını yükseltmektir (Sarıkaya ve Kara, 2007, s.222). Bu bağlamda, oluşturulan kalkınma ve büyüme stratejilerinde üretim artışı öncelikli hale getirilmiştir. Bu durum, gelişmiş ülkeler ile beraber gelişme eğiliminde olan ülkelerde de çevre bilincinin gelişiminde gecikmelere yol açmıştır (Dulupçu, 2001).

Bahsedilen politikalarla birlikte ülkelerde ekonomik büyüme sağlanmış olsa da gelir eşitsizliğinin ve beraberindeki siyasal sorunların artması, mevcut kalkınma anlayışında değişikliklere ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmış ve ekonomik büyümeden başka somut göstergeler belirleyerek bugünkü kalkınma ekonomisinin temelleri atılmıştır. Günümüzdeki kalkınma anlayışına göre, yoksulluk ve toplumsal eşitsizliklerin temel kaynağı gelir dağılımı adaletsizliği ve kaynakların paylaşımı sorunu olarak öne çıkmıştır. Bu sorunun kökeni kapitalist üretim modelinin sürekli büyüme anlayışını benimsemesidir. Bu süreç, büyümenin milli gelire ya da gayri safi milli hasılayla ölçülerek ve büyüme ile kalkınmanın aynı şey olduğu kabul edilerek sermayenin genişletilmiş yeniden üretimini beraberinde getirmiştir (Başarmak ve Görmez, 2019, s.2037). Bu bağlamda, dikkate alınması gereken bir gerçek olarak, kapitalist modelde üretim ile büyüme oranlarının yüksek düzeye ulaşmasının mümkün olduğu fakat bu şekilde bir büyümenin doğrudan toplumsal refahın artması ve kalkınma anlamına gelmediği anlaşılmalıdır. Dolayısıyla, toplumsal kalkınmanın sağlanması için ek önlemler ve politikalar gerekmektedir (Başkaya, 2002, s.12).

Kapitalizmin aç gözlü kar arayışı, periyodik olarak ortaya çıkan krizlerine ek olarak ekolojik krizin de kaynağı olmuştur. Bu bağlamda, sürdürülemezlik endişesiyle birlikte ekolojik yıkımın ortaya çıkması ve buna bağlı olarak ekolojik düşüncenin yaygınlaşmasıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı, ekonomik ve ekolojik krizlerin merkezinde yer bulmuştur. Bu süreç, ekonomik ve çevresel

bunalımın birleştiği noktada sürdürülebilir kalkınma fikrinin doğmasına sebep olmuştur (Magdoff, 2002, s.108).

Kaynakların aşırı tüketimi ve çevre kirliliğinin yaşamı tehdit ettiği gerçeği açık bir şekilde ortaya çıkmış ve çevre sorunlarının daha fazla görmezden gelinemeyeceği, çözüm bulunması gereken bir konu olduğu kabul edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çalışmalar, ilerleyen süreçte kavramın sosyal, ekonomik ve çevresel yönleri üzerinde odaklanmıştır. Bu bağlamda, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir çözümler üzerinde yoğunlaşmıştır (Kaypak, 2011, s.23). Son zamanlarda, sürdürülebilirlik kavramının ekonomik, çevresel ve toplumsal yönleri farklı kombinasyonlarla değerlendirilirken, ahlaki değerler ve ilkeleri de içeren dördüncü bir boyut olan ekolojik bütünlük, insan hakları ve kültürel çeşitlilik gibi unsurların eklenmesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu şekilde, sürdürülebilirlik anlayışı daha kapsayıcı bir perspektife sahip olacaktır (Yıldırım, 2021, s.382). Sürdürülebilir bir kalkınma, yalnızca sürdürülebilir bir doğal çevreyle birlikte gerçekleştirilebilir (Kaypak, 2011, s.26).

Çevre açısından sürdürülebilirlik, çevreyle etkileşimimizde doğal dengeyi koruyacak eylemler yapmayı ve insan etkinlikleri sonucunda zarar gören veya kaybolan çevreyi yeniden kazanma çabalarını içermektedir (Tıraş, 2012, s.65). Çevresel açıdan sürdürülebilir bir sistem, yenilenebilir kaynak sistemlerinin sömürülmesinde aşırıktan kaçınarak ve sınırlı olan kaynakları sadece yeterli yatırım yapıldığında tüketecek şekilde sürdürülebilir bir kaynak temelini muhafaza etmelidir. Bu şekilde, biyo-çeşitliliğin, atmosferin dengesinin ve iktisadi sınıfa mensup olmayan kaynakların diğer ekosistem fonksiyonlarının korunmasını içerir (Harris, 2000: 5; McKeown ve diğerleri, 2002: 8; aktaran Gedik, 2020).

Kalkınma ve çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak için, küresel boyutlarda yayılan sınırsız kirlilik ve çevre tahribatının yerel düzeyden ziyade uluslararası düzeyde düzenlenmesi gerektiği düşüncesiyle, her seviyede yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması yerine, çevreyle uyumlu bir ekonomik kalkınma anlayışıyla uluslararası düzeyde düzenlemelere yönelmek önem

kazanmaktadır. Günümüzde geçmişe kıyasla, gelişmenin ekonomik ve sosyal boyutunun çevreden bağımsız düşünülemediği, aynı dünya üzerinde yaşayan insanların ortak bir geleceği paylaştığı fikri benimsenmiş ve plansız kalkınma ve büyüme stratejilerinin dünya çevresel kaynaklarını önemli ölçüde tehdit ettiği anlaşılmıştır. Bu nedenle, bugünün nesillerinin kendi ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmayan ve çevreyle uyumlu bir "sürdürülebilir" kalkınma ve büyüme politikası izlenmesi gerektiği fikri genel olarak kabul görmüş ve eylem planlarına ve ilkelere yansımıştır (Baykal ve Baykal, 2014, s.13).

1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1970'li yıllara kadar uzanan bir endişenin sonucu olarak ortaya çıkmış ve günümüzdeki tanımını etkileyen bir olgudur. Bu kavram, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan çevre sorunlarının artık göz ardı edilemez hale gelmesi ve toplumda farkındalık yaratmasıyla şekillenmiştir (Beder, 1994, s.38). Sürdürülebilir kalkınmanın kökeni, tarih açısından oldukça gerilere dayanmasına rağmen, aslında bir fikir olarak 1713 yılında Carlowitz'in orman bilimleri ile ilgili ilk kitabına dayanmaktadır. Carlowitz, kerestenin günlük ekmeğimiz kadar hayati bir öneme sahip olduğunu ve dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. (Keiner, 2005, s.2). Thomas Robert Malthus, "Nüfus Hakkında Bir Deneme" adlı eserini 1798 yılında yayınlayarak, sınırlı kaynaklarla insan nüfusu arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Malthus'un görüşüyle, nüfus artışı geometrik ilerlerken, gıda arzı aritmetik artacak ve arz talep dengesizliğinin yarattığı bu durum kitlesel açlığa yol açacaktır. Öte yandan, David Ricardo'nun bakış açısına göre, arazi arzı sabit olduğu için ekonomik büyümenin bir limiti bulunmaktadır. Dolayısıyla, insan nüfusu arttığı sürece tarımsal gıda talebi de kaçınılmaz olarak artacak, bu da yiyecek fiyatlarının yükselmesine neden olacaktır (Bayraktutan ve Uçak, 2011, s.5)

Tarım devrimi, sanayi devrimi ve bilgi devrimi gibi üç önemli dönüşüm, insanlık tarihi boyunca kalkınma üzerinde etkili olan faktörlerdir ve sanayi devriminin etkileri özellikle dikkate değerdir. Bunun sebebi, tarım devrimiyle

birlikte geçen 10.000 yıl boyunca insan refahında önemli bir değişim gözlenmezken, sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla sadece 200 yıl gibi kısa bir sürede büyük bir refah artışı yaşanmıştır. Bu durum, sanayi devriminin kalkınma sürecindeki önemine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur (Çelebioğlu, 2011, s.1).

Sanayi devrimi sayesinde bilimin katkısıyla teknolojik ilerleme öne çıkmış, yeni ve zengin bölgelerin keşfi, ulaşım ve iletişim alanlarında gerçekleşen devrimler, bununla birlikte insanlar, mallar ve sermaye arasında oluşan hareketlilik gibi faktörler büyük bir güç oluşturarak ekonomik büyümeyi hızlandırmış ve bu durum 20. yüzyılda büyümenin merkezine yerleşmiştir (Yılmaz, 2018, s.80). Bu perspektiften bakıldığında, 20. asrın son çeyreği, kalkınma ve buna bağlı çevre sorunlarının dünya genelindeki ajandada öne çıkmaya başladığı, haliyle insan topluluğu için epeyce kötümser ve endişe verici bir geleceğin tasvir edildiği bir dönemi ifade etmektedir (Sevinç, 2013, s.12). 1980'lerde, okyanusların kirletilmesi, ozon tabakasının incilmesi, ormanların azalması ve temiz içme suyunun tehlikede olması gibi diğer sorunlar nedeniyle yaptığımız etkiler hakkında makul şüpheler artmıştır. Bu noktada çevre sorunları, sistematik bir sorun olarak tanınmış ve ekolojik dengeyle uyumlu olmayan ekonomik sistemin dönüştürülmesi gerektiği savunulmuştur (Bermejo ve diğerleri, 2010, s.13). Bu bağlamda, doğal dengeye zarar verilmesi ve çevrenin kirlenmesi problemleri, çevrecilik hareketinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Çevreciler, çevre sorunlarının sorumlusu olarak sanayileşmeyi, ekonomik büyümeyi, batı kültürünü ve teknolojiyi gözlemlemişlerdir. Ayrıca, çevreciler, nüfusun hızlı artışını ve endüstriye dayalı faaliyetleri yürütebilmenin, kaynakların aşırı tüketilmeden ve insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan atık ve kirlilikle başa çıkma kapasitesini aşmadan mümkün olamayacağını iddia etmişlerdir (Yeni, 2014, s.196). Toplumların ekonomik kalkınma ile çevresel değerlerin korunması arasında bir ikileme düşmesi, çevre değerlerinin korunması ve ekolojik yıkımın önlenmesine yönelik gerekliliklerden kaynaklanmaktadır (Kuran ve Akdeniz, 2022, s.3). Bu durumda, insanlık kalkınma ile çevre arasındaki yaşamsal

köprüyü güçlendirmek ve kalkınmanın sürdürülebilir olmasını sağlamak için bir çıkış yolu bulmuştur (Sevinç, 2013, s.13).

Sürdürülebilirlik, köklere sahip bir kavramdır. Bu kavramın kullanımı, öncelikle çevre ve kalkınma kavramlarının benzer hedefler etrafında birleştirildiği çevresel sürdürülebilirlik yaklaşımının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir (Yıldırım, 2021, s.383). Bu kavram aynı zamanda "Sürdürülebilir Kalkınma" teriminin de temelini oluşturur. Sürdürülebilirlik kavramı genellikle "sürdürülebilir kalkınma", "sürdürülebilir çevre", "sürdürülebilir kentleşme" gibi diğer kavramlarla birlikte kullanılır ve bu şekilde sürekliliğin sağlanmasını amaçlar (Can, 2019, s.140).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, "kalkınma" ve "sürdürülebilirlik" terimlerini içermektedir. Kalkınma, ekonomiyle ilişkiliyken sürdürülebilirlik çevreyle ilgilidir. 1980'li yıllara doğru, çevreyi ve ekonomik gelişmişliği birbirinin ikamesi olarak görmeyen ve ekonomik kalkınmayı çevreye saygılı bir şekilde, çevreyi içine alacak şekilde tanımlayan görüşler giderek daha fazla ilgi görmeye ve geniş kitleler tarafından benimsenmeye başlamıştır (Şahinöz, 2019, s.79).

Günümüzde hala popülerliğini koruyan (Gedik, 2020, s.197) sürdürülebilir kalkınma terimi, ilk olarak 1980 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından yayınlanan Dünya Koruma Stratejisi raporunda, 'gelecek nesiller için doğal kaynakları koruma' şeklinde tanımlanmıştır (Bozdoğan, 2005, s.1012). Sürdürülebilir kalkınmanın hem bilimsel hem de politik açıdan önemli hale gelmesindeki başlangıç noktası, 1987 yılında BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" başlıklı Brundland Raporu'dur. Bu raporda sürdürülebilir kalkınma, "*bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen ve gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini tehlikeye atmadan*" şeklinde ifade edilmiştir (Yılmaz, 2018, s.81)'in ifadesiyle "*gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma*" şeklinde tanımlanmıştır.

Brundtland Raporu'ndaki bu tanımın yaygınlaşması ve ortak bir referans çerçevesi olarak kullanılması, kavramın diğer açıklamalarından ve farklı sürdürülebilir kalkınma versiyonlarıyla rapor arasındaki belirgin farkları gizleme eğilimindedir. Pearce ve Markandya (1989), kavramın geliştirilmesindeki farklılıkları araştırmış ve bazı durumlarda ortaya atılan fikirlerin sürdürülebilirlikle hiçbir ilgisi olmadığına dikkat çekmişlerdir.

Brundtland Raporu'nun tanımı, küresel nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanması ve çevrenin korunması gibi son derece önemli unsurları içermesine rağmen, genel niteliği nedeniyle belirsizlik yaratmıştır. Bu nedenle, tanımın açıklığa kavuşması için sürdürülebilir kalkınmanın temel ilke ve sınırlamalarını belirleyen bir metinle netleştirme ihtiyacı duyulmuştur. Rapor, sürdürülebilir kalkınmanın "ihtiyaçlar" kavramını vurguladığını, yani dünya nüfusunun temel ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanması gerektiğini ve teknoloji ve sosyal organizasyon tarafından çevrenin bugün ve gelecekteki ihtiyaçlarına yönelik sınırlamaların belirlendiği fikrini içerdiğini ifade etmektedir. (Barkemeyer, Holt, Preuss, ve Tsang, 2014, s.20).

Teknolojik engellerin belirsizliğini ortadan kaldırma çabalarına rağmen, bu konudaki tanım hala belirsizlik içermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sosyal organizasyonun yetersizliği, adaletsiz gelir dağılımına yol açmaktadır. Bununla birlikte, rapor, teknolojik gelişmenin kaynakların kullanılabilirliğine ilişkin sınırları ortadan kalkacağı düşüncesini çağrıştırmasına rağmen, daha sonra bu gelişmenin kaynakların sınırlılığını aşmasına izin verilmeyeceğini vurgulayarak, teknolojik gelişmenin kapsamını açıklamaktadır (Bermejo ve diğerleri, 2010, s.13).

"Sürdürülebilir kalkınma" kavramının dünya çapında tanınması ve etki yaratması, S. Brunel'in ifadesiyle sürdürülebilir kalkınmanın "*küresel bir bilinç*" şekline dönüşmesi 1990'lı yıllara uzanmaktadır. Özellikle 1992 yılında gerçekleştirilen BM Rio de Janeiro Konferansı'nda, sürdürülebilir kalkınma için temel politikaların belirlendiği bir metin olan kabul edilen Gündem 21 olmuştur (Şahinöz, 2019, s.80). Sürdürülebilir kalkınma kavramının genişliği, çeşitli

disiplinlerin çalışma alanında kabul görmüş ve 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Rio de Janeiro'da düzenlenen Rio Konferansı olarak ta bilinen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, ülkelerin çevre dostu yönetim yaklaşımlarını benimsemelerine yönelik bir takım ilkelerin kabul edildiği mühim bir kilometre taşı olarak kaydedilmiştir (Gedik, 2020, s.202). Yalçın (2016)'ın ifade ettiği şekliyle, Birleşmiş Milletler'in 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı, Yeryüzü Zirvesi olarak da bilinir ve konferansta ele alınan konular arasında üretken istihdamın artırılması, yoksulluğun ortadan kaldırılması, ulusal/uluslararası düzeyde sosyal bütünleşmenin teşvik edilmesi ve işsizliğin azaltılması yer almaktadır (Angus, 1995, s.2).

Bu çerçevede, Gündem 21 (Agenda 21) gibi bir eylem planının beraberinde Rio Bildirisi ve Orman Prensipleri de kabul edilmiştir. Aynı zamanda, Konferans sürecinde, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi de 1994 yılında imzalanmıştır (Gedik, 2020, s.200). Eylem planı Temel yaklaşım olarak, finansman kaynaklarının programlar için oluşturulması, teknik araçların belirlenmesi, yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin yerinden yönetim anlayışına dayalı olarak güçlendirilmesi ve halk ile sivil toplum kuruluşlarının katılımı üzerine odaklanmıştır (Yalçın, 2016, s.752). Johannesburg'da, Rio Konferansı'nda elde edilen sonuçların izlenmesi, ülkelerin ve ilgili tarafların Binyıl Kalkınma Hedeflerine uyumlu bir şekilde ilerlemesi için "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi" 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında düzenlenmiştir ("Dış İşleri Bakanlığı", 2022). Zirve, sürdürülebilir kalkınma konusunda çok taraflı bir taahhüdü güçlendirmeyi ve ilerlemeleri değerlendirmeyi hedeflemiştir (Gedik, 2020, s.201).

20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında Brezilya'da gerçekleşen Rio+20 Zirvesi, evrensel sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ve taleplerini ortaya koymayı amaçlamış olmasına rağmen, eleştirilere maruz kalmıştır çünkü cesur eylemler eksikliği, yeterli pragmatik katılım ve hedeflerin eksikliği söz konusu olmuştur. Bu nedenle zirve, hukuken bağlayıcı bir anlaşma olmamakla birlikte, ülkeler sadece kendi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak adına taahhütleri

gönüllülük esasına dayalı olarak kabul etmişlerdir (Langlois, Campbell, Prieur-Richard, Karesh, ve Daszak, 2012, s.1-2).

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin devamı olarak, New York'ta 27 Eylül 2015 tarihinde, Türkiye dahil 193 üye ülkenin imzasıyla kabul edilen "Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)", 17 hedef ve 169 alt hedefi içermektedir. Bu yeni küresel gündem, 2030 yılına kadar herkes için insan hakları ilkesini vurgulayan bir yaklaşımla devletlerin kalkınma planlarını ve politikalarını şekillendirmeyi amaçlamaktadır (Peşkircioğlu, 2016, s.7). 2030 BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, sürdürülebilir kalkınma gündemine, çevresel konular arasında sürdürülebilir şehirler, kuraklıkla mücadele, iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik koruması gibi yeni bir küresel kalkınma çerçevesi çizmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde yer alan 17 hedef sırasıyla,

“SKH 1. Her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun herkes için sonlandırmak.

SKH 2. Açlığa son vermek, iyi beslenme imkânlarına ve gıda güvenliğine erişmek ve tarımda sürdürülebilirliği sağlamak.

SKH 3. Her yaşta insanın sağlıklı ve kaliteli yaşam sürmelerini güvence altına almak.

SKH 4. Nitelikli eğitimin herkesi kapsayan ve hakkaniyetle gerçekleşmesini sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek.

SKH 5. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek.

SKH 6. Suyun herkes için erişilebilir olmasını sağlamak ve atıksu hizmetlerini ve sürdürülebilir su yönetimini güvence altına almak.

SKH 7. Herkes için güvenilir, karşılanabilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye ulaşımı sağlamak.

SKH 8. İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek.

SKH 9. Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek.

SKH 10. Ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak.

SKH 11. Kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kapsayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak.

SKH 12. Sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak.

SKH 13. İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acilen adım atmak.

SKH 14. Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak.

SKH 15. Karasal ekosistemleri korumak, iyileştirmek ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek, ormanların sürdürülebilir yönetimini sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek, toprakların verimlilik kaybını durdurmak ve geriye çevirmek ve biyoçeşitlilik kaybını engellemek.

SKH 16. Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek.

SKH 17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın uygulama araçlarını güçlendirmek ve küresel ortaklığı yeniden canlandırmak” (“Birleşmiş Milletler Türkiye”, 2023).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar

Kaynak: <http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/amaclari/>

Küresel gündemin 2030 yılı hedefleri, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomi, toplum ve çevre arasındaki ilişkilere eşit mesafeye yaklaşarak, bu alanlar arasındaki doğrudan bağlantıyı vurgulamaktadır. Kalkınma sadece ekonomik büyümeye odaklanmak yerine çevresel ve toplumsal kaygıları da dikkate alan bir yaklaşımla yeniden ele alınmaktadır (Peşkircioğlu, 2016, s.8).

Sürdürülebilir kalkınmanın üç temel boyutu olan sosyal, ekonomik ve çevresel açıları göz önüne alındığında buna eşlik eden çeşitli konuları da ele almak mümkündür. Ekonomik boyutta, mal ve hizmetlerin sürdürülebilirlik prensiplerine uygun bir şekilde üretilmesi, sektörel istikrarsızlıklardan kaçınma, iç ve dış olmak üzere borçların yönetilebilir düzeyde tutulması gibi konular önemlidir. Sosyal boyutta ise eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin yeterli ve adil bir şekilde sunulması, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk ve katılım gibi konular öne çıkmaktadır. Çevresel boyutta ise kaynakların sürdürülebilir bir temelde kullanılması, yenilenebilir kaynakların istismarının önlenmesi, atmosferik denge, biyolojik çeşitlilik ve diğer ekosistem unsurlarının korunması gibi konular yer almaktadır (Tıraş, 2012, s.61).

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel boyutu göz ardı edilmeden gerçekleştirildiğinde anlamlı hale gelmektedir. Ekonomik büyümenin çevresel etkilerini göz ardı etmek, çevre kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri, verimli toprakların ve doğal kaynakların sürekli olarak tahrip olması gibi sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, "sürdürülebilir kalkınma" paradigmasının çevresel sorunları çözmekte yetersiz ve taraflı olduğu alenen görülebilmektedir (Alagöz, 2004, s.14). Çevresel sürdürülebilir bir anlayışı oluşturmak için gerekli ve öncelikli temel adım, ekonominin çevrenin bir parçası olduğunu kabul eden ve limitsiz üretim ve tüketim ile kar maksimizasyonu üçgenine dayanan kalkınma anlayışının tamamen reddedilmesidir. Bu bağlamda, ekonomik büyüme odaklı yaklaşımın yerine çevreye duyarlı ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı hedefleyen bir anlayışın benimsenmesi gerekmektedir (Torunoğlu, 2004, s.5).

Sürdürülebilir kalkınma, ulusal ve uluslararası düzeyde politika oluşturma konusunda hızla yayılmış olmasına rağmen, insanlık hala bu hedefe yeterince ilerleyememiştir. Hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve ticari kurumlar tarafından oluşturulan politika belgelerinin ötesine geçememiş ve sürdürülebilir bir dünya, adil bir toplum ve büyüyen bir ekonomiye ulaşmak için küresel ekonomi ve politikalarda önemli değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, gerçekleşmesi gereken üçlü hedef için daha fazla çaba sarf edilmesi ve sürdürülebilirlik ilkelerinin politika kararlarına yansıtılması gerekmektedir (Gedik, 2020, s.197).

1.3.2. Kamu Alımlarında Sürdürülebilirlik İlişkisi

Çevre sorunlarının azaltılması ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi konusunda, devletin yerine getirdiği çeşitli roller bulunmaktadır. Bununla birlikte, çevre kalitesi ve korunması gibi önemli bir kamusal mal üzerinde devletin üstlendiği rol üzerinde durulmalıdır. Ulusal bir kamusal mal olarak değerlendirilebilecek çevre, rekabetin olmadığı ve dışlanamazlık özelliğine sahip bir niteliğe sahiptir. Bu kamusal niteliği gereği, devlet çevre sorunlarının çözümünde ve çevre kalitesinin iyileştirilmesinde çeşitli sorumluluklar üstlenmektedir. Bu bağlamda, devlet çevre kalitesini sağlamaya ve sürdürülebilirliğini korumaya yönelik politikalar geliştirmekte ve aynı zamanda düzenleyici ve piyasa başarısızlıklarını azaltma yetkisiyle özellikle çevresel negatif etkilerin giderilmesinde düzenleyici bir rol oynamaktadır (Aysu, İlgün, ve Çobanoğulları, 2020, s.120).

Çevresel kaynakların kamusal niteliği, çevre sağlığının önemini vurgularken, devletin büyük bir ekonomik aktör olarak yerine getirdiği görevler ve bu görevler için yaptığı harcamaların çevre sağlığı üzerindeki etkisi ortaya çıkar. Günümüzdeki ekonomik sistemlerde devletler önemli aktörlerdir. Gelişmiş ülkelerde, kamu harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payı 19. yüzyılın sonlarında ortalama olarak %10 seviyesindeyken, 20. yüzyılın sonlarına doğru %45 seviyelerine yükselmiştir (Aysu ve diğerleri, 2000, s.121).

Kamusal alım, kamu kesiminin ihtiyaç duyduğu yapı işleri, mal ve hizmetlerin temini için ihale yöntemiyle gerçekleştirilen bir süreçtir. Tüm kamu kurum ve kuruluşları, amacı doğrultusunda ve/veya hizmetlerini ifa edebilmek için muhtelif mal ve hizmet alımları ile yapım işlerini gerçekleştirerek kamu harcamalarını yapmaktadırlar (Gürün ve Özcan, 2018, s.312). Kamu harcamaları, genellikle ülkelerin milli gelirinin %15 ila %45'ini oluşturmakta olup, kamu alımlarının özel sektörü etkileme çabalarında daha sürdürülebilir ürün ve hizmetlere yönelik önemli bir rol oynayabileceği konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır (Sevinç, 2013, s.6).

Kamu alımlarının sürdürülebilir olması, geleneksel fiyat ve kalite kriterlerinin yanı sıra dışsal maliyetlerin de dikkate alınması gerektiğini ifade eder. Bu dışsal maliyetler genellikle çevresel, ekonomik ve sosyal kriterleri içerir. Sürdürülebilirlik, tartışmalı bir kavram olduğundan sürdürülebilir tedarik için tek bir tanım bulunmamaktadır. Sürdürülebilir kamu alımları, satın alma ve tedarik süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin takip edilmesi olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, sürdürülebilir tedarik daha geniş bir yorumda tedarik zinciri boyunca tüm paydaşlar arasında daha fazla işbirliği ve katılımı gerektirdiği kabul edilmiş ve bu katılımı ve işbirliğini desteklemek için araçlar ve teknikler geliştirilmiştir. Sürdürülebilir alımlarla ilgili kamu kuruluşları, özel maliyet-fayda analizlerine dayanmayan, kendi ve hizmet amaçları için net faydaları maksimize etmeyi hedefleyen mal, hizmet, kamu hizmetleri ve iş ihtiyaçlarını karşılamalıdır (Vatalis, Manoliadis ve Mavridis, 2012, s.408). Ne var ki, hangi alanlarda kamu alımlarının daha etkili olduğu, yani en büyük çevresel etkinin en düşük maliyetle nerede sağlanabileceği henüz kesinlik kazanmamıştır (Bauer, Christensen, Christensen, Dyekjær, Hansen, ve Bode, 2009, s.9).

1.3.3. Kamu Alımlarında Sürdürülebilirliğin Önemi

Kamu kesimi ortaya koyduğu iktisadi hedefler ve kalkınma planları dahilinde ürettiği kamusal faaliyetler sonucunda çevrenin etkilenmesi bakımından da farklı ekonomik etkilere sahip olmaktadır. Bu ekonomik etkiler, üretilen hizmetin türleri itibarıyla kaynak bakımından mali etki yaratırken, ortaya

çıkan çevresel etkinin yarattığı kirliliğin önlenmesi ve iyileştirilmesi şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Kamu sektörü tedarik ettiği mal, hizmet ve yapım işleri için harcama yapmaktadır. Yapılan bu kamu harcamalarının etkileşime girdiği çevre, toplum ve ekonomi açısından ortaya atılan birçok teori bulunmaktadır. Genel olarak ortaya atılan bu teorilere bakıldığında, devletin kamu harcamaları ile çevre ilişkisi, devlet-toplum ilişkisi, çevrenin kamusal bir mal olduğu kabulüyle devlet tarafından çevre kalitesinin korunması bakımından harcama yapmak zorunda olduğu, çevre kirliliğinin kaynakları bakımından üretim ve/veya tüketim odaklı ortaya çıkması ve kamunun çevre kirliliğini ortadan kaldırmak için regüle edici rol üstlenerek harcama yapmak durumunda kalmasına yönelik görüşlerdir (Aysu, İlgün, ve Çobanoğulları, 2020, s.123).

Bu görüşler arasında dikkati çeken çevrenin bir kamusal mal olduğu ve çevre kalitesinin korunmasının ve sürdürülebilmesinin kamu politikası olarak uzun dönemde çevresel sorunların azaltılmasında ve çevre kalitesinin iyileştirilmesinde devletin kritik bir misyon üstlendiğine dair görüştür. Bu noktada devlet dolayısıyla kamu, üstlendiği bu kilit görev için mali mekanizmaları kullanmakta ve kamu bütçesini harcayarak kaynak kullanım yetkisi ve gücüyle ve ortaya koyduğu politikalar ile sürdürülebilirliğe ilişkin önemli derecede rol üstlenmektedir.

Kamu bütçesi ve kamu harcamaları, GSYH içinde önemli bir paya sahip olması sebebiyle sürdürülebilir kalkınma üzerinde önemli etkilere sahip olacaktır. Kamu kurumları, mal, hizmet ve iş alımlarında ana tedarikçiler olarak yer aldığından üretim ve tüketime daha sürdürülebilir boyuta taşınmasında oynadığı rol kritiktir. Kamu kurumları, mal, hizmet ve iş alımlarında ekonomik, sosyal ve çevresel unsurlar arasında denge sağlayarak sürdürülebilir kamu alımlarını gerçekleştirir (European Commission EC, 2022).

Kamu harcamalarında sürdürülebilirliğin önemli bileşenlerinden biri olan ekonomik boyut kamunun mali disiplini ile yakından ilişkilidir. Mali sürdürülebilirlik terimi genellikle borç düzeyi ve bütçe dengelemesiyle ilişkilendirilir ve geleceğe dair tahminler içeren, borç ödeme kapasitesini ve hassasiyetini yansıtan, kamu açıkları ve borçları hususunda bilgi veren bir

kavramdır. Mali sürdürülebilirlik terimi genellikle literatürde borç ve bütçe dengelemesi gibi terimler aracılığıyla açıklanmaktadır. Borç yüküne dayalı tanımlamalar açısından mali sürdürülebilirlik, mevcut mali politikaların gelecekteki etkilerini ve devletin borç ödemelerini tehdit etmeden bütçe politikalarının sürdürülebilir olup olmadığını ifade eder. Bütçe dengelemesi açısından mali sürdürülebilirlik, bir devletin yaptığı harcamaları transferlere veya borçlanmalara bağlı olmadan kendi gelirleriyle karşılayabilmesidir (Al, 2019, s.68).

2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 'Bütçe İlkeleri' başlıklı 13. Maddesinde yer alan bu ilkelerin başında "*Bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasında, makroekonomik istikrarla birlikte sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak esastır*" şeklinde açıklanan ilke gelmektedir. Bu nedenle, ekonomik ve siyasi gelişmelerle paralel olarak bütçe hazırlanması gerektiği, sürdürülebilir kalkınma kavramını dikkate almadan bütçe yapmanın önlenmesi gerektiği anlamına gelir (Altınöz, 2015, s.226).

Kamu hizmetlerinin her türü, sağlıktan çevrenin korunmasına, kamu düzenine ve ekonomik ilişkilere kadar, çevreye duyarlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için kamu alımları önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Yeşil kriterlerin kamu alım süreçlerinde uygulanması, daha çevre dostu ürünlerin üretimini teşvik etmek için etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Yeşil kriterlerin sistemli bir şekilde kamu ihalelerine dahil edilmesi durumunda, çevresel faydaların yanı sıra mali açıdan da tasarruf sağlanabileceği ortaya konulmuştur (Eroğlu, 2021).

1.3.4. Yeşil Kamu Alımları ve Sürdürülebilir Kalkınmadaki Yeri ve Önemi

Literatürde yeşil kamu alımlarının kesin bir tanımı olmamakla birlikte, genellikle sürdürülebilir kamu alımları kavramıyla ilişkilendirilerek değerlendirilir. Sürdürülebilir kamu alımları, kamu sektörü kuruluşlarının mal, hizmet ve yapım işi alımlarında çevresel, ekonomik ve sosyal kriterlerin dikkate alındığı bir süreci

ifade eder. Bu kavram altında, kamu kuruluşları tarafından yapılan alımlarda çevresel, ekonomik ve sosyal faktörlerin göz önünde bulundurulması amaçlanır (Kuran ve Akdeniz, 2022, s.1426).

Avrupa Komisyonu 2008 yılında ilk kez *“Daha İyi Bir Çevre İçin Kamu Alımları”* başlıklı tebliğde yeşil kamu alımlarını; *“aynı temel işleve sahip mal, hizmet ve yapım işleri arasında, yaşam döngüsü boyunca benzerlerine kıyasla daha az çevresel etkisi olan mal, hizmet ve yapım işlerinin kamu idareleri tarafından satın alınma süreci”* olarak tanımlamaktadır. (Bouwer ve diğerleri, 2006) göre; Yeşil kamu alımları, kamu kurum ve kuruluşlarının çevresel kıstasları satın alma süreçlerinin her aşamasına entegre ettiği ve bu sayede çevreye en az etki yaratan sonuçları ve çözümleri araştırarak ve seçerek çevresel teknolojilerin yayılmasını ve çevre dostu ürünlerin geliştirilmesini teşvik ettiği bir yaklaşım olarak tanımlanır. Kamu kurumları, "süreç" olarak adlandırılan yeşil kamu alımları gibi çevresel etkileri minimize edilmiş mal, hizmet ve inşaat işlerini satın alarak daha sürdürülebilir bir topluma geçişi desteklemek için çeşitli araçlara başvururlar (EC, 2008).

Buna ek olarak, YKA, hükümetin sosyal sorumluluklarına odaklanan bir eylemdir (Uttam ve Roos, 2015, s.408) ve yeşilliği toplumun ortak bir normu haline getirme görevi kamu otoritesine aittir (Welsch ve Jan 2018, s.110). Başka bir ifadeyle, kamu otoritesi yeşil tüketim dönüşümünde öncü bir rol üstlenerek geleneksel tüketime alternatif oluşturmaktadır (Bala, Muñoz, Rieradevall, ve Ysern, 2008, s.1613). Yeşil tüketim farkındalığını artırmak, politika yapıcıların müdahaleler geliştirmek için tüketicilere yapmaları ve yapmamaları gerekenlere odaklanmalarını gerektirir (Paul, Modi, ve Patel, 2016, s.127). Bir ülkedeki en yetkili tüketici olarak kamu otoritesi, takipçileri için etkili bir şekilde bir örnek ve rehber olabilir.

Sürdürülebilir kalkınma bağlamında kamu alımlarının teşvik edici bir faktör olarak rolü son yıllarda özel bir ilgi odağı haline gelmiştir. Devletler, sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmek amacıyla "yeşil satın alma" kavramını politikalarına dahil ederek, piyasada alıcı olarak yer

almakta ve sosyal adaletin sağlanması, çevresel faktörlerin geliştirilmesi ve yayılmasının teşvik edilmesi gibi hedefler doğrultusunda satın alma gücünü kullanma ve düzenleme rolünü üstlenmektedir. Bu şekilde, sürdürülebilirlik hedeflerine daha yüksek bir önem ve profil vermeyi amaçlamaktadırlar (McCrudden, 2004; Weiss ve Thurbon, 2006).

Bu trendin bir sonucu olarak, tedarikçilere çevresel teknolojiler geliştirmeleri amacıyla teşvikler sunulması, hammadde ve doğal kaynakların kullanımının daha sürdürülebilir halde gerçekleştirilmesi, ortaya çıkan "yeşil" ekonomilerin ve sürdürülebilir ekonomi temelli üretim ve tüketim eğilimlerinin yeşile doğru yönlendirilebileceği ve ekolojik ürünler ve hizmetlere olan talebin teşvik edilebileceği iddia edilmektedir (Eroğlu, 2021, s.163).

Çevresel performansı artırmak, daha gelişmiş ürünlere ve üretim tekniklerine olan talebi artırmak ve tüketicileri bilinçli tüketim seçimleri yapmaya yönlendirmek, yeşil ekonominin temel çabaları arasında yer almaktadır. Bu çabalar, bir ürünün yaşam döngüsü boyunca çevresel etkisini azaltmayı hedefler (EC, 2013). Üretim ve tüketimin çevreye duyarlı tercihlere dönüşmesi bakımından 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin 12. Maddesinde belirtildiği şekilde "Sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak", sürdürülebilir kalkınmanın önemli parçaları olan sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarının arasında var olan kaygılar açısından dinamik bir denge unsuru olarak kamunun tedarik politikası aynı zamanda döngüsel bir ekonominin oluşmasına da önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yeşil kamu alımlarının tanımını esas aldığımızda "*...yaşam döngüsü boyunca benzerlerine kıyasla daha az çevresel etkisi olan mal, hizmet ve yapım işlerinin...*" şeklinde tanımda ifade edilen yaşam döngüsünün, döngüsel ekonomi ve döngüsel satın alma kavramlarıyla doğrudan ilişkili olduğu açıktır. Avrupa Komisyonu'nun tanımlamasına göre döngüsel ekonomi; "*Ürünlerin ve malzemelerin değeri mümkün olduğu kadar uzun süre korunur. Atık ve kaynak kullanımı en aza indirilir ve bir ürün ömrünün sonuna geldiğinde daha fazla değer yaratmak için tekrar kullanılır. Bu, inovasyona, büyümeye ve iş yaratmaya*

Şekil 2’de görüldüğü üzere; kaynakların biyolojik materyal ve teknolojik materyal döngüleri arasında dolaştırılmasıyla ham malzemelere olan gereksinimi minimuma indirmeyi hedefleyen döngüsel ekonomi yaklaşımı, dönüştürülen malzemelerin insanlar ve diğer yaşam formları için zararlı olmaması gerektiğini savunur. Atık miktarının azaltılmasıyla kaynak tükenmesi ve doğanın tahribatı önlenir. Ayrıca, kapalı döngüye dayanan yeni iş modelleriyle tüketici talebini karşılamaya yardımcı olarak yeni ürün ihtiyacını azaltır (Berndtsson, 2015, s. 27)

1.4.YEŞİL KAMU ALIMLARININ AÇMAZLARI

1.4.1.Fiyat

Yeşil ürünlerin daha pahalı olduğuna dair genel kabul görmüş bir kanı vardır ve yeşil ürünlerin üretim maliyetlerinin fiyata yansıtıldığı bazı durumlarda diğer eşdeğer yeşil olmayan ürünlere kıyasla doğru kabul edilebilir. Asıl sorun ürünlerin az miktarda sipariş edilmesi veya yerel olarak temin edilememesi olabilir. Ancak ürünlerin ve hizmetlerin hammaddenin elde edilmesinden başlayarak üretim, taşıma, kullanım, tekrar kullanım ve geri dönüşüm ya da bertaraf gibi tüm süreçleri kapsayan bir yaşam döngüsü analizi dikkate alındığında kullanım ömrü boyunca daha az maliyetli olduğu görülecektir. Örneğin, daha az ambalaj kullanan ve kolayca geri dönüştürülebilen veya yeniden kullanılabilen bir ürünün bertaraf maliyeti daha düşük olacaktır.

Yeşil tedarik stratejilerinin pahalı olduğu algısı, yeşil tedarikin kurumun rekabet avantajını azalttığı ölçüde maliyetli bir iş olabileceğini düşünen yönetim tarafından getirilebilir. Bu durum, yeşil kamu alımlarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için ihale uzmanları tarafından çevresel konularda farkındalığa ve yeşil ihale yaklaşımı hakkında yeterli ve güvenilir bilgiye ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Islam, 2015, s.12).

1.4.2.Kurumsal Taahhüt Eksikliği

Piyasada faaliyet gösteren herhangi bir firmanın yeşil satın alma programı uygulayabilmesi için, üst yönetimden başlamak üzere hammaddenin satın alınmasından mamul ürünlere ve ayrıca malların hedef alıcılara teslim edilmesine kadar uzanan satın alma temsilcisi de dahil olmak üzere tüm seviyelerdeki ilgililerin taahhüdüne sahip olması gerekir. Dolayısıyla, bu zincirler arasında uygulama ve iletişimi yönetmek zordur (Islam, 2015, s.12).

1.4.3.Yetersiz Bilgi Eksikliği

YKA uygulanırken karşılaşılan açmazlardan biri de genellikle toplumun yeşil konular hakkındaki bilgi eksikliğidir. Bunun yanı sıra birçok kuruluş yeşil satın alma kavramına yabancıdır. İhale sürecinin tarafları olan kamu ihalesini gerçekleştiren uzmanlar ve tedarikçilerin, yeşil satın almanın amaca uygun biçimde uygulanabilmesi için ihaleye konu olan mal ve hizmetlerin çevreye etkileri, ihalede kullanılacak yeşil kriterler ve yaşam döngüsü konularında bilgili olması gerekmektedir. Bu engelin aşılabilmesi için kamu otoritelerinin, alanlarıyla ilgili yeşil politikalar konusunda sorumluluk alarak, personelini ve tedarikçilerini bilgilendirmesi ve eğitmesi gerekmektedir. Örneğin, satın alınacak mal ve hizmetlerin çevresel etkileri hakkında bilgiler, ihale sürecinde yeterlik kriteri olarak belirlenecek yeşil kıstaslar, satın alma sürecinin nasıl işletileceği, ihalede hangi seçim ölçütlerinin dikkate alınacağı, ihale sözleşmesinde tarafların sorumlulukları gibi konularda açık ve net bilgilendirme yapılmalıdır (Islam, 2015, s.13).

1.4.4.Sermaye Eksikliği

Yeşil ürünler üretmek için kullanılan enerji star ve eko etiketli teçhizat ve makinenin satın alınması ve işletilmesi için gerekli sermaye yetersizliği bir diğer engeldir. Çünkü maliyet fazladır ve üretimi sorunsuz bir şekilde gerçekleştirebilmek için gelişmiş makinelere ihtiyaç vardır. Üretim hacmi küçük

olan işletmeler için bu tür girdi maliyetleri fazladır ve sermaye yetersizliğinden yeşil üretim zincirinde yer alamamaktadırlar (Islam, 2015, s.13).

1.4.5.Ticari Engeller

Kurumsal maliyetler veya finansal zorluklar, küresel ölçekte yeşil tedarik sürecinin önündeki en büyük engellerden biridir. Şirketler genellikle en düşük maliyetli seçeneklere yönelme eğilimindedir veya kısa vadeli ekonomik performansa odaklanma eğilimindedir. Tedarikçiler açısından ise düşük maliyetle daha fazla kar elde etmek önemlidir. Şirketler için bütçe kısıtlamaları, tedarikçiler için ise mali destek eksikliği yeşil tedarik uygulamalarını engeller. Yeşil kamu alımları, çevreye duyarlı tedarikçilerin varlığıyla ekolojik amaçlara hizmet edebilir. Tedarikçilerin iştiraki ve desteği olmadan yeşil satın alma mümkün değildir. Bu nedenle, tedarikçilerin yeşil ürünler hakkında bilgili olmaları ve çevre sorunlarına duyarsız olmamaları son derece önemlidir. Tedarikçilerin YKA sürecine dahil edilmesi, yeşil ürün ve süreçlerin ortak geliştirme çabalarıyla, bilgi paylaşımıyla, çevresel ve sosyal risklerin birlikte yönetimiyle mümkün hale gelir. Ayrıca küreselleşme ve uluslararası ticaret kapsamında, ihracat ve ithalat kotası, vergiler ve yüksek gümrük tarifeleri gibi zorluklar firmalar için güçlü bir engel teşkil eder ve kar maksimizasyonu baskısının sonucu olarak daha düşük kalitede ürünler üretme eğilimine iterek rekabet avantajını kaybettirir (Islam, 2015, s.13).

1.5.YEŞİL KAMU ALIMLARININ FAYDALARI

Yeşil Satın Alma kamu ve özel şirketler için ekonomik faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar arasında risk yönetimi, maliyet azaltma, gelir artışı vb. yer almaktadır. YKA'nın başlıca avantajları harcamaların ve atıkların azaltılması, kaynak verimliliğinin artırılması, üretimin, piyasaların, fiyatların, dağıtımların ve mevcut hizmetlerin etkilenmesidir. Yeşil satın alma taahhüdü, kuruluşların satın alma süreçlerinin çevresel sürdürülebilirliğini sürekli olarak iyileştirmeleri yönünde kararlar almasını gerektirir.

Kamu kesimi için yeşil tedarik, kirlilik ve yerel hava kalitesinin bozulması gibi çevre üzerindeki olumsuz ve istenmeyen etkilerin azaltılmasına yardımcı olabilir, daha az çevresel etkiye sahip ürün ve hizmetler sunan şirketleri destekleyebilir ve "yeşil", yenilikçi ürün ve iş geliştirmeyi teşvik edebilir, kirliliği temizlemek için harcanan paradan tasarruf edilmesini sağlar. Özellikle; yeşil ürünleri üretmek ve kullanmak için daha az kaynağa ihtiyaç duyulması, enerji, su, yakıt vb. kaynaklardan tasarruf edilmesi gibi finansal faydalar sağlayabilir. Geri dönüşüm veya daha az atık yaratan ürünlerin kullanılması yoluyla bertarafı da tasarruf edilebilir. Özel sektör için de atık yönetimi veya tehlikeli madde yönetimi için özel eğitim, taşıma ve raporlama için zaman ve maliyetleri azaltma ve daha az ceza alma gibi ücretleri ortadan kaldırarak veya düşürerek maliyetlerden kaçınabilmelerini sağlar. Enerji, su, yakıt ve diğer kaynakları koruyarak tasarruf sağlarlar. Kaza riskini azaltır, sağlık riskini düşürür ve güvenlik maliyetlerini azaltır, imajı, markayı ve daha temiz hava ve su yoluyla çalışanların ve toplumların sağlığını iyileştirir (Islam, 2015, s.11).

Doğal çevrenin muhafazası ve kaynakların bozulmasının önlenmesi, yeşil kamu alımlarıyla önemli bir araç olmuştur. Kamu kurumları, kamu kaynaklarını çevresel yararlanımı olan işlerde ve çevresel tahribatın azaltılmasında kullanmak suretiyle çevre dostu mal, hizmet ve işleri tercih etmektedir. Halkı çevrenin muhafazası ve çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi hususunda bilinçlendirerek, sürdürülebilir üretim ve tüketimi teşvik etmektedir. Aynı zamanda kamu kurumları, özel sektördeki kurum ve kuruluşlara örnek olmakta ve pozitif etki yaratmaktadır (Yapıcı Sapankaya, 2022, s.96).

Yeşil Kamu Alımları (YKA), çevre dostu ürünlerin ve hizmetlerin üretimi, inovasyon çalışmaları, tedarik sonrası eko-tüketimi ve geri dönüşüm aşamalarında etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. YKA, yeşil kriterlerin getirilmesi sayesinde tedarik sürecinin ötesine geçerek, çevre dostu ürünlerin ve hizmetlerin tam bir döngüsünü kapsamaktadır. Çevre dostu kriterlere uygun mal, hizmet ve iş alımlarının kamu kurumları tarafından teşvik edilmesi, piyasadaki aktörlerin daha ekolojik ürün ve hizmetler imal edip satmasının

önemli bir yöntemidir. Bu sayede, kamu kurumları çevre dostu ürün ve hizmetlere talep oluşturarak, piyasaların çevresel etkilerini azaltmasını sağlamaktadır (Dikmen ve Şanlı, 2020, s.102).

Yeşil kamu alımlarında, tedarikçilerin bir ürünün tüm yaşam döngüsü maliyeti, faydaları ve etkilerini hesaplamalarını sağlayacak düzenlemelerin önemi büyüktür. Bu sayede, ihale sürecinin yeşil olarak şekillenmesinde, ilgili hizmetin sağlanması, bakımı, elden çıkarılması veya diğer yaşam döngüsü maliyetleri dikkate alınarak hareket edilebilir. Böylece, başlangıç maliyeti nispeten yüksek olsa dahi genel maliyete bakıldığında tasarruf elde edilebileceği kabul edilir. Bu düzenlemeler, tedarikçilere ürünlerini çevresel etkileri ve ekonomik faktörleri göz önünde bulundurarak değerlendirme imkanı sağlar.

Yeşil Kamu Alımları (YKA), sanayi sektörüne çevre dostu çalışmalar, ürünler ve hizmetler geliştirme konusunda teşvikler sağlayarak inovasyon için lokomotif olabilir. YKA'nın sağladığı teşvikler, kamu kurumlarını çevre dostu uygulamaları benimsemeye ve endüstriyel sektörlerin çevre açısından sürdürülebilir çözümler geliştirmesini teşvik eder. Aynı zamanda, YKA'nın tüm yaşam döngüsü maliyetlerini göz önünde bulundurması, kamu yetkilileri için mali tasarruf sağlar. Bu yaklaşım, satın alma fiyatı yanında ürünün kullanımı, bakımı, elden çıkarılması gibi maliyetleri de dikkate alarak daha bütüncül bir değerlendirme yapılmasını sağlar. YKA uygulayan yetkililer, sera gazı emisyonlarını azaltma ve dögüsel bir ekonomiye geçiş gibi çevresel zorlukları karşılamak için daha hazırlıklı olacaktır (OECD, 2023).

OECD tarafından 2013 yılında geliştirilen “Yeşil kamu alımları için iyi uygulamaların haritalandırılması” konulu bir tartışma belgesinde başarılı ve faydalı bir “Yeşil Kamu Alımı” uygulaması için aşağıdaki altı boyuta değinilmektedir. Bunlar;

- 1) Satın alan kuruluşların satın alma prosedürlerine YKA' nı dahil etmelerine yardımcı olmak için bir YSA yasaları ve politika çerçevesi belirlemek (Kamu kurumlarının amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmada anlaşılır

tanımlar, hedefler ve öncelikler içeren net bir YKA çerçevesinin belirlenmesi YKA uygulayan kurum ve kuruluşlar için kullanışlılık sağlar).

- 2) Pazar kapasitesini ve mevcut teknik çözümleri anlamının yanı sıra YKA maliyet ve faydalarını değerlendirme dahil olmak üzere YKA' nı planlama (Paydaşlara ve tedarikçilere danışmanın mevcut yeşil çözümleri değerlendirmek ve tedarik kapasitesini ölçmek için çok önemli olduğunu göstermektedir. Ülkeler, tedarik piyasasıyla ilişki kurmanın yolları ve yetkililerin maliyet-fayda analizlerinde yaşam döngüsü maliyet değerlendirmesini nasıl kullanabilecekleri konusunda değerli bir rehberlik sağlar).
- 3) Teknik şartnamelerde, tedarik seçimi ve ihale kriterlerinde ve ayrıca sözleşme performans maddelerinde çevre standartlarının tanıtılması (Performansa dayalı sözleşme ve ödemenin yenilikçi yeşil çözümler için ne ölçüde teşvik sağladığını vurgulamaktadır. Hangi ürün veya hizmetlerin yeşil sayılacağını belirleyen, örneğin eko-etiketler gibi güvenilir standartlar, çevresel hedeflere ulaşmak için temel koşullardır).
- 4) YKA'nın profesyonelleştirilmesi ve teknik bilgi ve becerilerin artırılması (Ülkeler, YSA'nın özel bilgi ve yetenekli multidisipliner ekipler gerektirdiği konusunda hemfikirdir. İyi uygulama örnek incelemeleri, kamu sektörünün tedariki stratejik olarak kullanma kapasitesini geliştirmeye yardımcı olan kılavuzlar, eğitim ve rehberlik gibi bir dizi profesyonelleştirme aracını göstermektedir).
- 5) Alıcılar, işletmeler ve sivil toplum nezdinde YKA çözümleri ve faydaları hakkında farkındalık yaratmak (Devlet satın alma görevlilerine ve halka doğru mesajları iletmeye yönelik odaklanmış bir çabanın YKA' nın başarısı üzerinde önemli bir etkisi olabilir. İşletmeleri yeşil çözümler geliştirmeye teşvik etmek ve vatandaşların yeşil politikaların başarılarına olan güvenini artırmak da dahil olmak üzere YKA iletişim stratejilerinin somut sonuçlarını göstermektedir).

- 6) YKA sonuçlarının izlenmesi ve politika ve düzenlemeye geri bildirim döngüsü sağlanması (İyi uygulama örnek incelemeleri, sadece YKA sonuçlarının ölçülmesi ve izlenmesine ilişkin somut örnekler sunmakla kalmaz, aynı zamanda izlemenin YKA'nın faydalarını pekiştirmeye hizmet ettiğini ve politika yapıcılar için değerli geri bildirimler sağladığını gösterir) (OECD, 2013).

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI

Yeşil Kamu Alımları çeşitli uluslararası kalkınma politikaları tarafından desteklenmekte, stratejiler, çevresel ve ekonomik hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunan önemli bir araçtır. Bu nedenle Avrupa Birliği düzeyinde bazı resmi adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği ülkelerinde bir politika aracı haline gelen yeşil kamu alımlarının tarihsel gelişimi, uygulanmasına dayanak olan mevzuat ve direktifler, yeşil kamu alımlarının kamu ihale süreçlerine yansıtılması ve uygulanan kriterler bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmış ve AB ülkeleri arasında yeşil kamu alımlarına iyi örnek teşkil edecek uygulama örneklerine yer verilmiştir.

2.1.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARININ TARİHÇESİ

Mal, hizmet ve yapım işi ihalelerinin önemli bir alıcısı olan kamu sektörü sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak açısından büyük rol oynamaktadır. Sürdürülebilir kamu alımları, satınalma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel temellerini dikkate alarak kamu alımlarının “yeşil” olmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilir satınalma hedeflerini destekleyen yeşil kamu alımları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini teşvik etme noktasında önemli bir rol üstlenmektedir (Alhola, 2012, s.10).

AB çalışmaları içerisinde, çevresel etkileri tartışılan yeşil kamu alımlarının, çevresel iyileştirmeler ve ekolojik ürün ve hizmetler için piyasa bilinci oluşturulmaya çalışılarak tedarikçi teşviki ile pazar yaratmaya yönelik ilk dokümanlara örnek olarak, 2001 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen yeşil kitap (***Green Paper on Integrated Product Policy COM (2001)68***) ve altıncı çevre eylem programı verilebilir (Eroğlu, 2021, s.163).

YKA'nın, bir politika aracı olarak son yıllarda ulusal, AB ve uluslararası düzeyde potansiyeli giderek artmıştır. 2002 yılında Organisation for Economic

Cooperation and Development (OECD), yeşil kamu alımları hakkında bir Tavsiye Kararı kabul etmiştir. Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin devamı olarak, sürdürülebilir (yeşil) kamu ihale uygulamalarını yaymak amacıyla sürdürülebilir satın alma konusunda bir Marakeş Görev Gücü oluşturulmuştur. Birçok OECD ülkesinde (ABD, Japonya, Kanada, Avustralya ve Güney Kore) ve hızla gelişmekte olan ülkelerde (Çin, Tayland ve Filipinler gibi) sürdürülebilir satın alma politikaları başlatılmıştır. Yeşil kamu alımlarının potansiyeli AB içinde ilk olarak 2003 yılında Entegre Ürün Politikası Komisyon Tebliği'nde vurgulanmış ve üye Devletlere 2006 yılı sonuna kadar yeşil kamu alımları için ulusal eylem planlarını düzenlemeleri önerilmiştir.

AB'nde YKA uygulamaları için gerçekleştirilen önemli çalışmalardan bir diğeri Avrupa Komisyonu tarafından 2008 yılında yayınlanan "Daha İyi Bir Çevre İçin Yeşil Kamu Alımları" tebliğidir (Eroğlu, 2021, s.163). Bu tebliğ ile birlikte AB'de yeşil kamu alımlarının hukuki çerçevesi oluşturulmuştur (Dikmen ve Şanlı, 2020, s.100).

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI MEVZUATI

AB' de kamu alımları, kamu mali yönetiminin etkin kullanımını ve iç piyasanın işleyişini güvence altına almayı amaçlayan alım direktifleri ile düzenlenmektedir. Kamu alımlarında ekonomik ve çevre dostu olma kıstaslarının kanunlarla düzenlenerek alımların yeşillenmesi yani yeşil kamu alımlarının mevzuat temelinde ele alınması sürdürülebilir üretim ve tüketimi teşvik etmenin en önemli noktalarından biri olarak görülmektedir. Tedarikin çevre dostu olup olmadığı, çevresel kriterlerin analizi ve uygulanabilirliği, satın almanın ekonomik ve ekolojik olma ilişkisi mevcut mevzuat ve içtihat temelinde değerlendirilmektedir (Alhola, 2012, s.15).

AB'de kamu alımları, aşağıdaki şemada gösterildiği gibi bir dizi hukuk kaynağına tabidir.

Şekil 3. Avrupa Komisyonu Kamu Alımları Yasa Pramidini

Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma birincil yasadır ve tüm üye ülkeler için doğrudan bağlayıcıdır.

Satın Alma Direktifleri, (2014/23/EU, 2014/24/EU ve 2014/25/EU Direktifleri), tanımlanmış parasal eşik değerlerin üzerinde değere sahip sözleşmeleri yönetir.

İhtilaf Direktifleri (tadil edilmiş şekliyle 89/665/EEC ve 92/13/EEC sayılı Direktifler), isteklilere ulusal mahkemelerde bir usule itiraz etme hakkı verir ve bekleme süresi, geçersiz teklif sahiplerinin bildirim ve başvurdukları hukuk yollarıyla ilgili gereklilikleri belirler.

İçtihat, Lüksemburg Adalet Divanı'nın hükümleri tüm üye ülkeler için bağlayıcıdır ve ulusal mahkemeler tarafından uygulanmalıdır. Mahkeme, bir kısmı doğrudan YKA ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere, kamu alımlarıyla ilgili 500'den fazla davada karar vermiştir.

DTÖ Devlet Tedarik Anlaşması (GPA), Avrupa ile ilgili olarak tüm AB üye ülkeleri ve Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) ülkeleri (Norveç, İzlanda, Lihtenştayn) ve Ermenistan, Kanada, Çin Tayvan, Hong Kong, İsrail, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Hollanda'da geçerlidir. Direktifler kapsamında Moldova

Cumhuriyeti, Karadağ, Yeni Zelanda, Singapur, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, Ukrayna. Direktifler kapsamında bu ülkelerden gelen tekliflere, AB içindeki tekliflere uygulanan muamelenin aynısı uygulanmalıdır. Ayrıca, AB çevre mevzuatı birçok ürün/hizmet sektörü için geçerlidir ve bazı durumlarda satın alma prosedürlerini doğrudan etkiler.

Yeşil Kamu Alımlarına ilişkin AB Direktifleri ve politikalarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir (EC, 2016).

Avrupa Birliği'nin İşleyişine dair Antlaşma	AB ihale düzenlemeleri için temel oluşturur ve temel ilkeleri belirler.
Kamu alımlarına ilişkin Direktif 2014/24/EU ve Direktif 2004/18/EC' nin yürürlükten kaldırılması	Kamu sektörü satınalma direktifi
Su, enerji, ulaştırma ve posta hizmetleri sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların tedarik prosedürlerine ilişkin AB Direktifi 2014/25/EU ve 2004/17/EC sayılı Direktifin yürürlükten kaldırılması	Kamu hizmetleri sektörü satınalma direktifi
İmtiyaz sözleşmelerinin verilmesine ilişkin Direktif 2014/23/EU	İmtiyazlar direktifi (hem kamu hem de kamu hizmetleri sektörleri için geçerlidir)
Avrupa 2020: Akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için bir strateji COM (2010) 2020	2020 yılına kadar ulaşılması gereken belirli hedefleri belirleyen AB stratejisi. YSA, sürdürülebilir büyümeyi sağlamaya yönelik önlemlerden biri olarak ve İnovasyon Birliği, Kaynak Verimli Avrupa ve Enerji 2020 girişimlerinden bahsedilmektedir.
Daha iyi bir çevre için kamu alımları COM (2008) 400	Kamu sektörü tüketiminin neden olduğu çevresel etkinin nasıl azaltılacağı ve çevresel teknolojiler, ürünler ve hizmetlerde inovasyonu teşvik etmek için YSA'nın nasıl kullanılacağı konusunda rehberlik sağlar.
COM (2008) 400 SEC (2008) 2126'ya eşlik eden Personel Çalışma Belgesi	Çevresel kriterlerin tanımı ve doğrulanması, YSA'yı teşvik etmeye yönelik araçlar ve bir dizi ürün grubu için örnekler hakkında kamu yetkilileri için faydalı kılavuzlar sağlar. Ayrıca yasal ve operasyonel rehberlik sunar.

Döngüyü kapatmak - Genelge için bir AB eylem planı Ekonomi COM/2015/0614 Final	YSA'yı döngüsel ekonominin temel bir bileşeni olarak, YSA kriterlerinde dayanıklılık ve onarılabirlik gibi konuları ele alma ihtiyacını ve Komisyonun YSA uygulamasını desteklemesini tanımlar.
Ticari Öncesi Tedarik: Avrupa'da sürdürülebilir yüksek kaliteli kamu hizmetleri sağlamak için yenilikçiliği teşvik etmek COM (2007) 799	Direktiflerden muaf olan araştırma ve geliştirme hizmetlerinin satın alınmasına ilişkin metodolojiyi belirler.
Enerji verimliliğine ilişkin 2012/27/EU Direktifi	Enerji Verimliliği Yönergesi, merkezi hükümet yetkililerinin yalnızca yüksek düzeyde enerji verimliliğine sahip ürünler, hizmetler ve binalar satın almasını gerektirir. Direktifin Ek III'ü, her bir ürün/hizmet sektörü için geçerli olan yaklaşımı belirlemektedir.
Temiz ve enerji tasarruflu karayolu ulaşım araçlarının teşvikine ilişkin 2009/33/EC sayılı Direktif	Temiz Araçlar Direktifi, karayolu taşımacılığı araçları için emisyonlar ve enerji tüketimi ile ilgili zorunlu YSA gerekliliklerini belirler.
Ofis ekipmanı için topluluk enerji verimliliği etiketleme programına ilişkin 106/2008 sayılı Yönetmelik	Enerji Star Yönetmeliği, ofis ekipmanı satın alımları için zorunlu YSA gerekliliklerini belirler.
Binaların Enerji Performansına ilişkin Direktif 2010/31/EU	EPBD, neredeyse sıfır bina için gelecekteki zorunlu gereklilikler de dahil olmak üzere, enerji verimli inşaat için göstergeler ve eşikler sağlar.
Enerji ile ilgili ürünler tarafından enerji ve diğer kaynakların tüketiminin etiket ve standart ürün bilgileri ile gösterilmesine ilişkin Direktif 2010/30/EU	Enerji Etiketleme Direktifi, belirli ürünlerin (örneğin klimalar, bulaşık makineleri, lambalar) standart bir enerji sınıfıyla etiketlenmesini gerektirir. Bu sınıflar şu anda Komisyon'dan gelen bir teklif kapsamında revizyona tabidir.
AB Ekoetiketi hakkında 66/2010 sayılı Yönetmelik	AB Ecolabel ve EU GPP kriterleri mümkün olduğunca uyumlu hale getirilmiştir.
Enerji ile ilgili ürünler için eko-tasarım gerekliliklerinin belirlenmesi için bir çerçeve oluşturan Direktif 2009/125/EC (yeniden biçimlendirme)	Ecodesign Direktifi, enerji ile ilgili ürünler için çevresel kriterlerin geliştirilmesi çerçevesini sağlar.
Topluluk eko-yönetim ve denetim planına (EMAS) kuruluşların gönüllü katılımına ilişkin 1221/2009 sayılı Yönetmelik	EMAS Yönetmeliği, EMAS'ın kamu alımlarında nasıl dikkate alınabileceğine ilişkin referans sağlar.

Piyasaya kereste ve kereste ürünleri arz eden operatörlerin yükümlülüklerini belirleyen 995/2010 sayılı Yönetmelik	Kereste Yönetmeliği, AB pazarında mevcut olan kerestenin yasallığını sağlamak için bir çerçeve sunmaktadır.
Atık elektrikli ve elektronik ekipmana (WEEE) ilişkin 2012/19/EU Direktifi	Atık elektrikli ve elektronik ekipmanın ayrı toplanması, işlenmesi ve geri kazanılmasına yönelik ve ilgili tasarım gerekliliklerini belirleyen direktif
Elektrikli ve elektronik ekipmanlarda (RoHS) belirli tehlikeli maddelerin kullanımının kısıtlanmasına ilişkin Direktif 2011/65/EU	Elektrikli ve elektronik cihazların üreticileri, ithalatçıları ve distribütörleri için Direktifte tanımlanan tehlikeli maddelere ilişkin gereklilikleri ve CE işareti ile ilgili kuralları belirler.
Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması (REACH) ile ilgili Yönetmelik (EC) No 1907/2006	Üreticilerin, kimyasal maddelerinin özelliklerinin ayrıntılarını ve güvenlik bilgilerini merkezi bir veri tabanına kaydetmeleri gerekmektedir.
Yenilenebilir kaynaklardan enerji kullanımının teşvik edilmesine ilişkin Direktif 2009/28/EC	Yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektriğin payı için zorunlu ulusal hedefler, biyoyakıtlar ve biyosıvılar için menşe garantileri ve sürdürülebilirlik kriterleri ile ilgili kuralları belirler.
Atıkla ilgili 2008/98/EC sayılı Direktif (Atık Çerçeve Direktifi)	Atık yönetimi ile ilgili temel kavram ve tanımları belirler ve "kirleten öder ilkesi" ve "atık hiyerarşisi" gibi atık yönetimi ilkelerini belirler.

Tablo 1. YKA'na ilişkin AB Direktifleri ve Politikaları

2.2.1. Temel Yasal Düzenlemeler/Avrupa Birliği Direktifleri

Kamu Alımlarına İlişkin 2014/24/AB Sayılı Direktif ve Enerji, Su, Ulaştırma ve Posta Hizmetleri Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Kuruluşlar Tarafından Yapılan Alımlara İlişkin 2014/25/AB Sayılı Direktif

26 Şubat 2014 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Parlamentosu, kamusal satın alma prosedürlerini kolaylaştırmayı ve daha esnek hale getirmeyi amaçlayan ve AB üye ülkelerinin yeni kuralları ulusal yasal sistemlerine entegre etmelerini zorunlu kılan iki direktif kabul etti. Geleneksel Kamu Sektörü Direktifi (2004/18/EC Direktifi) ve Kamusal Hizmet Direktifi (2004/17/EC Direktifi) yürürlükten kaldırıldı ve yerlerini Kamusal alımlara ilişkin 2014/24/EU sayılı Direktif ve su, enerji, ulaşım ve posta hizmetleri sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların alımlarına ilişkin 2014/25/EU sayılı Direktif aldı. Bugün, yeşil

kamusal satın almaların yasal çerçevesini belirleyen temel mevzuat bu iki direktiftir. (Dikmen ve Şanlı, 2020, s.99).

Yeni kurallar, toplumsal ortak hedeflerin tedarik sürecine daha fazla dahil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedefler arasında sosyal sorumluluk, yenileşim, çevre koruma, iklim değişikliğiyle mücadele, halk sağlığı, istihdam, ve diğer çevresel ve sosyal hususlar yer almaktadır. Yeşil kamu alımları açısından, direktiflerin bazı bölümleri önemli hususlar içermektedir (EC, 2023). Bunlar;

- Bir sözleşmenin gerekliliklerinin tanımlanması: Teknik şartnamelerin tanımlanması, 2014/24/EU sayılı Direktifin 42. Maddesi ile Ek VII' de ve 2014/25/EU sayılı Direktifin 60. Maddesi ile Ek VIII' de yer almaktadır.
- Etiketlerin kullanımı: Etiketlerin kullanımına ilişkin koşullar, 2014/24/EU sayılı Direktifin 43. Maddesinde ve 2014/25/EU sayılı Direktifin 61. Maddesinde düzenlenmiştir.
- En düşük fiyat ödülü ve yaşam döngüsü maliyeti (LCC): Kamu sözleşmelerinin ekonomik açıdan en avantajlı ihale temelinde verilmesi, 2014/24/EU sayılı Direktifin 67. Maddesi ve 2014/25/EU sayılı Direktifin 82. Maddesinde düzenlenmiştir.
- Yenileşim ortaklıkları: Bir sözleşme makamı, şu anda piyasada bulunmayan mal veya hizmetleri satın almak istediğinde, bir veya daha fazla ortakla bir yenileşim ortaklığı kurabilir. Bu, yapılandırılmış bir ortaklık kurarak yeni bir ürün, hizmet veya işin pilot olarak ve daha sonra satın alınması için araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) sağlar. Bir yenileşim ortaklığı kurma prosedürü, 2014/24/EU sayılı Direktifin 31. Maddesinde belirtilmiştir.
- Pazara danışmanlık: Satın alma direktifleri, prosedürün hazırlanmasında kullanılabilecek tavsiyeler için tedarikçilerle özellikle ön pazar danışmanlığına izin verir. 2014/24/EU sayılı Direktifin 40. Maddesi.

Kara Ulaşım Araçları–Temiz ve Enerji Verimli Karayolu Ulaşım Araçlarının Teşvikine İlişkin Direktif (2019/1161/EC): Tüm sözleşme makamları, satınalma sürecinin bir parçası olarak araçların operasyonel enerji kullanımını ve çevresel etkilerini dikkate almalıdır. Direktif, Satın alma, kiralama, kira ve ilgili hizmet sözleşmeleri dahil olmak üzere farklı kamu ihale araçları için ömür boyu işletme maliyetlerini hesaplamak için ortak bir metodoloji sağlamıştır. Araçların satın alımlarındaki şartnamelerde bulunacak koşullar bulunmaktadır. Bunlar; ihale düzenleyen otoriteler, Kamu Alımları Direktifi 2004/17/EC ve 2004/18/EC'de belirtilen şartları uygulamak zorundadır. Kamu hizmeti yükümlülüklerini yerine getiren uygulayıcılar, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin raylı ve kara yolcu taşımacılığı hizmetlerine ilişkin 1370/2007 sayılı düzenlemesine göre hareket etmek zorundadır. Uluslararası Kamu Ulaştırma Birliği, taşıtların çevreye olan etkilerini hesaplarken emisyon gazı salımı ve yakıt tüketimi konularında bu direktife uyulmasını önermektedir (EC, 2023).

Enerji Verimliliği Direktifi (2018/2002/EU): Enerji Verimliliği Direktifi (EED) 4 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Birliğin enerji verimliliği hedeflerine ulaşılmasını sağlamak amacıyla Birlik içinde enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik önlemlerin ortak bir çerçevesini oluşturur. Direktife göre, kamu sektörü, 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren merkezi hükümetlerin sahip olduğu ve işgal ettiği binaların %3'ünü yenileyerek ve enerji verimli binalar, ürünler ve hizmetler satın almak için belirli koşullar yerine getirildiği sürece (örneğin maliyet etkinliği, ekonomik fizibilite) kamu alımlarına enerji verimliliği hususlarını dahil ederek örnek teşkil etmelidir. 2018 yılında, “*Tüm Avrupalılar için temiz enerji paketi*” nin bir parçası olarak değiştirilen Enerji Verimliliği Direktifi (2018/2002), politika çerçevesini 2030 ve ötesine güncellemeye karar vermiştir. Değiştirilen direktifin temel unsuru olarak hedeflenen, enerji verimliliğini ilk sıraya koyarak enerji tasarrufu sağlamak ve sera gazı emisyonlarını azaltmanın en kolay yolu olarak ve aynı zamanda tüketicilerin paradan tasarruf etmesini sağlamaktır. Bu nedenle AB, enerji verimliliğini 2030 yılına kadar mevcut seviyelere göre en az %32,5 oranında artırmaya yönelik bağlayıcı hedefler belirlemiştir. AB genelinde toplu olarak ulaşılacak hedef, 2030 için 2007 modelleme projeksiyonlarına göre belirlenmiştir (EC, 2023).

Binaların Enerji Performansına İlişkin Direktif (2010/31/EU)-Revizyon (2018/844/EU): Binaların Enerji Performansı Direktifi, yeni ve mevcut binaların enerji performansıyla ilgili bir dizi önlem getirmekte veya güçlendirmektedir. Kamu binalarının yenilenmesi ve minimum enerji verimliliği standartlarını karşılayan satın alma ve yeni kiralama sözleşmeleri ile ilgili zorunlulukları belirler. Kamu binaları için gerekli olan asgari enerji performansı standartları, ortak bir AB metodolojisine dayalı olarak ulusal düzeyde belirlenir. 1 Ocak 2019 tarihinde itibaren, kamu yetkilileri tarafından kullanılan ve sahip olunan tüm yeni binalar “neredeyse sıfır enerjili” binalar olmalıdır. Yeni devlet yapıları belirli enerji verimlilik özelliklerini yerine getirmeli ve önceden inşa edilmiş devlet yapıları için benzer özellikler sağlanmalıdır. Bu tür yapıların kapsamlı onarımında enerji verimlilikleri, enerji performans özelliklerini sağlayacak şekilde geliştirilmelidir. Tüm bu kapsamlı onarımlar ve enerji performansı özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi direktifte bulunmaktadır. Binalar, AB'deki enerji tüketiminin yaklaşık %40'ından ve CO2 emisyonlarının %36'sından sorumludur ve bu da onları Avrupa'daki en büyük enerji tüketicisi haline getirmektedir. Binaların Enerji Performansı Direktifi'nin, AB'nin nihai enerji tüketiminde %11'lik bir azalmaya katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. AB, enerji ve iklim hedeflerine daha kolay ulaşabilmek için binaları daha enerji verimli hale getirerek önemli bir adım atabilir. Direktif, inşaat sektörünün zorlukların üstesinden gelmesi, önceki birçok kuralın güncellenmesi ve değiştirilmesi için özel önlemler almaktadır (EC, 2023).

Eko-Tasarım Direktifi (2009/125/EC): Bireysel ürün grupları için eko-tasarım gereklilikleri, Avrupa Komisyonu tarafından koordine edilen bir süreçte AB'nin eko-tasarım direktifi kapsamında oluşturulmuştur. Eko-tasarımla ilgili AB mevzuatı 31 ürün grubunda geçerlidir. Alternatif olarak, sanayi sektörleri de ürünlerinin enerji tüketimini azaltmak için gönüllü anlaşmalar imzalayabilir. Komisyon bu tür anlaşmaları resmi olarak tanır ve bunların uygulanmasını izler. Eko-tasarım Direktifi, enerji ile ilgili ürünlerin tasarımı için AB çapında kurallar sağlayarak, yaşam döngüsü enerji tüketimi de dahil olmak üzere ürünlerin çevresel etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır (EC, 2023).

Direktif, kamu makamları tarafından satın alımlarında teknik veya performansa dayalı şartnamelerin geliştirilmesi ve uygulanması ile özellikle ilgilidir. Direktif sadece enerji tüketen ürünler için değil, aynı zamanda pencereler ve yalıtım malzemeleri gibi kullanım esnasında enerji tüketimi üzerinde etkisi olan ürünler için de geçerlidir (EC, 2023).

2.2.2. İlgili Diğer Kanunlar ve Yönetmelikler

Tedarik Direktiflerine ek olarak, AB Hukukunun yeşil kamu alımlarını etkileyen bir dizi başka kaynağı da mevcuttur. Malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımının temel ilkeleri, milliyete dayalı ayrımcılık yasağı ile birlikte antlaşmalarda (Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma) belirtilmiştir. Bu temel ilkelere, öncelikle Avrupa Adalet Divanı içtihatlarıyla ihale alanında uygulanabilir bir dizi daha spesifik ilke geliştirilmiştir. Bunlar şeffaflık, eşit muamele, orantılılık ve karşılıklı tanıma ilkeleridir. Bu ilkelerin Direktiflerden daha geniş bir uygulamaya sahip olduğuna dikkat etmek önemlidir. Direktiflerin uygulanması için eşik değerlerin dışında kalan ihaleler de yine de ilkelere uygun olarak verilmelidir. Kamu otoriteleri, tüm tedarik alanlarında olduğu gibi yeşil kamu alımlarını uygularken de bu ilkelere uymak zorundadır (EC, 2023).

Sektöre özel AB mevzuatı, uygulanması gereken asgari enerji verimliliği standartları gibi belirli mal ve hizmetlerin satın alınmasında uyulması gereken zorunlu yükümlülükleri tanımlamaktadır. Bunlara ek olarak üye devletlerin belirli sektörler ve sözleşme türleri için yeşil kamu alımları standartları oluşturan ülke mevzuatı bulunmakta ve bu düzenlemeler tedarikçilere ulusal gerekliliklere uyma yükümlülüğü de getirmektedir (European Commission, 2016). Bu düzenlemeler kısaca;

Ofis (BT-Bilişim Teknolojileri) Ekipmanları – AB Enerji Star Yönetmeliği (2008): Satın alınan BT ürünleri yönetmelik tarafından belirlenen en son minimum enerji verimliliği gereksinimlerini karşılamalıdır. Enerji Star

düzenlemesi, ekipmanın enerji verimliliği açısından belirli standartları karşıladığını gösteren bir etikettir. Enerji Star Programı, Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı ve Amerika Birleşik Devletleri Enerji Bakanlığı tarafından başlatılmıştır. Avrupa Birliği'nde ise Enerji Star programı, yeşil kamu alımlarının yasal dayanağı olabilecek 106/2008 Enerji Star Düzenlemesi ile yasallaştırılmıştır (EC, 2023).

Enerji Etiketleme Tüzüğü (2017/1369/EU): Bu Tüzük, enerji verimliliğini veya yenilenebilir enerjilerin alımını artırmak, enerji tüketimini azaltmak ve AB endüstrisinde yeniliği teşvik etmek için enerji şebekesinin kendisi de dahil olmak üzere diğer cihazlar ve sistemlerle etkileşime girmek üzere etkinleştirilebilen enerji akıllı ürünlerin geliştirilmesi, müşteriler tarafından tanınması ve pazar alımına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, piyasaya sürülen veya hizmete sunulan enerji ile ilgili ürünler için geçerli olan bir çerçeve ortaya koyarak bu ürünlerin etiketlenmesini ve enerji verimliliği, enerji ve diğer kaynakların kullanım sırasında ürünler tarafından tüketilmesi ile ilgili standart ürün bilgilerinin ve ürünlerle ilgili ek bilgiler sağlayarak müşterilerin enerji tüketimlerini azaltmak için daha verimli ürünler seçmelerine fırsat sunar (EC, 2023).

AB Eko-Etiketi Tüzüğü (2010/66/EU): Eko etiketler, tüketicilerin çevreye daha az zararlı olduğu kabul edilenleri seçmelerini sağlamak için belirli ürünlere yerleştirilir. Bunlar, belirli bilimsel çevresel kriterlere dayanan, şeffaf ve ayrımcı olmayan bir şekilde tüm şirketlere açık olan gönüllü kamu programlarıdır. 1992 yılında kurulan ve Avrupa ve dünya genelinde tanınan AB Ecolabel, ürün ve hizmetler için verilen çevresel uygunluk etiketidir ve hammadde oluşumundan üretim, dağıtım ve bertaraf süreçleri boyunca yüksek çevre standartlarını karşılar. AB Ecolabel, üreticileri daha az atık ve CO2 üretmeye teşvik ederek dögüsel ekonomiyi desteklemektedir. Ayrıca, AB Ecolabel kıstasları şirketleri dayanıklı, kolayca onarılabilir ve geri dönüştürülebilir ürünler geliştirmeye teşvik etmektedir. (EC, 2023).

Yapı Ürünleri Yönetmeliği (2011/305/EU): Yönetmelik, AB, inşaat ürünlerinin pazarlanması için uyumlaştırılmış kurallar belirlemektedir. Bu

yönetmelik, inşaat ürünlerinin performansını değerlendirmek için ortak bir teknik dil sunar. Aynı zamanda sektöre, kamu otoritelerine ve tüketicilere güvenilir bilgiler sunarak farklı ülkelerdeki farklı üreticilerin ürün performansını karşılaştırmalarını sağlar (EC, 2023).

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARI POLİTİKASI

Avrupa Komisyonu'nun kamu ihale stratejisi, 2017 yılında yayınlanan "Kamu İhalelerinin Avrupa'da ve Avrupa için Çalışmasını Sağlamak" tebliğinde belirtilen altı stratejik politika önceliğine odaklanmaktadır. Kamu otoriteleri ve diğer paydaşlarla birlikte çalışarak AB kamu ihale uygulamalarını işbirliğine dayalı bir şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu stratejinin temel direklerinden biri, yenileşim, yeşil ve sosyal tedarikin daha geniş çapta benimsenmesini sağlamaktır. Komisyon, Sürdürülebilir Tüketim, Üretim ve Sürdürülebilir Sanayi Politikası Eylem Planının kapsamında YKA'nı daha da güçlendirmeyi taahhüt etmiş ve Yeşil Kamu Alımları Hakkında Tebliği yayınlamıştır.

16 Temmuz 2008'de yayınlanan "Daha İyi Bir Çevre İçin Yeşil Kamu Alımları" (COM (2008) 400) Tebliği'nin amacı, kamu sektörü tüketiminin neden olduğu çevresel etkinin nasıl azaltılacağı ve çevre teknolojileri, ürünleri ve hizmetlerinde yeniliği teşvik etmek için YKA'nın nasıl kullanılacağı konusunda rehberlik sağlamaktır. AB düzeyinde, Avrupa Komisyonu, 2010 yılına kadar tüm kamu ihale prosedürlerinin %50'sinin yeşil olması gerektiğine dair gösterge niteliğinde bir hedef belirlemiştir; burada "yeşil", onaylanmış AB Yeşil Kamu Alımları ortak temel kriterlerine uygun anlamına gelir.

Yeşil Kamu Alımları'nın daha fazla ele alınmasının önündeki ana engellerin ele alınmasını sağlayacak şekilde Komisyona aşağıdaki görevler verilmiştir:

- Ortak Yeşil Kamu Alımları kistaslarını belirleme,
- Ürünlerin yaşam döngüsü analizi ile ilgili bilgilerinin yayınlanmasını teşvik etmek,

- Çevresel kriterlerin ihale dokümanlarına dahil edilmesi için yasal düzenlemeler konusunda kesinliğin artırılması,
- YKA'nın göstergelere ve izlemeye bağlı siyasi bir hedef aracılığıyla teşvik edilmesi ve uygulanması için destek sağlanması.

YKA'nı izlemek için Komisyon iki tür gösterge oluşturmayı önermektedir. Bunlar; politikanın ilerlemesini ve arz tarafındaki etkisini değerlendirmek için nicel göstergeler ve elde edilen çevresel ve finansal kazanımların değerlendirilmesine izin veren etki odaklı göstergeler şeklindedir.

AB'de YKA'nın nicel ve nitel seviyesini yükseltmeyi amaçlayan çeşitli politika seçeneklerinin faydaları ve maliyetleri değerlendirilmiştir. Geleneksel iş yapma yaklaşımından, YKA için zorunlu hedeflerin belirlenmesine, YKA'nın belirli sözleşmeler için zorunlu hale getirilmesine veya mevcut standart sözleşme bildirim biçimlerinin çevresel şartnameler veya ödül kriterleri hakkında bilgi içerecek şekilde değiştirilmesine kadar beş ayrı politika seçeneği ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu seçeneklerin her biri ekonomik, çevresel ve sosyal, dağıtım ve istihdam etkileri (hem doğrudan hem de dolaylı) temelinde değerlendirilmiştir. Politika içeriğinde;

- YKA için gönüllülük esasına dayalı AB çapında bir hedef olması,
- Yeni uygulama araçlarının sağlanması ve mevcut uygulama araçlarının vurgulanması (belirli konularda rehberlik, eğitim ve mevcut işbirliği platformlarının kullanımı dahil),
- On öncelikli sektör için temel ve kapsamlı YKA kriterlerinin belirlenmesi,
- YKA'nın önündeki engeller olarak tanımlanan belirli konularda yasal rehberlik yapılması,
- YKA için göstergelerin oluşturulması ve izlenmesi

Şeklindedir ve bu önlemler daha sonra "*Daha İyi Bir Çevre İçin Yeşil Kamu Alımları*" Tebliği'nde kabul edilmiştir (EC, 2023).

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YEŞİL KAMU ALIMLARININ İHALE SÜRECİNE YANSITILMASI VE UYGULAMADA KULLANILAN YEŞİL KAMU ALIMLARI KRİTERLERİ

2008 yılından bu yana, Komisyon 20'den fazla ortak YKA (Yeşil Kamu Alımları) kriteri geliştirmiştir. YKA'nın uygulanması için öncelikli sektörler, çevresel iyileştirme potansiyeli, kamu harcamaları, tedarikçilere potansiyel etkisi, özel veya kurumsal tüketicilere örnek olma potansiyeli, siyasi duyarlılık, uygun ve kullanımı kolay kriterlerin varlığı, pazar mevcudiyeti ve ekonomik verimlilik gibi çok kriterli ve düzenli olarak güncellenen bir analiz ile seçilmiştir.

YKA kriterleri, ispatlanmış verilere, mevcut eko-etiket kriterlerine ve endüstrideki, sivil toplumdaki ve üye ülkelerdeki paydaşlardan alınan bilgiye dayanır. Kanıtlanmış veriler, mevcut bilimsel bilgi ve veriyi kullanır, yaşam döngüsü yaklaşımını benimser ve ilgili konuları tartışmak ve fikir birliğine varmak için buluşan paydaşları dahil etmektedir.

YKA yaklaşımı, kapsanan her sektör için iki tür kriter önermektedir:

- **Temel kriterler**, üye ülkeler genelinde herhangi bir sözleşme makamı tarafından kullanılmaya uygun olanlar ve kilit çevresel etkileri ele alanlardır. Bu kriterler, minimum ek doğrulama çabası veya maliyet artışları ile kullanılmak üzere tasarlanmıştır.
- **Kapsamlı kriterler**, piyasada bulunan en iyi çevresel ürünleri satın almak isteyenler içindir. Bu kriterler, aynı işlevselliğe sahip diğer ürünlere kıyasla ek doğrulama çabası veya maliyette küçük bir artış meydana getirebilirler.

AB YKA kriterleri, kamu ihale belgelerine yeşil gereksinimlerin dahil edilmesini kolaylaştırmak için geliştirilmiştir. Kabul edilen kriterler, çevresel performans, maliyet hususları, pazar mevcudiyeti ve doğrulama kolaylığı arasında iyi bir dengeye ulaşmayı hedeflerken, tedarik makamları, ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre, ihale belgelerine tümü veya yalnızca belirli gereklilikleri dâhil edebilirler.

- Temizlik ürünleri ve hizmetleri
- Veri merkezleri, sunucu odaları ve bulut hizmetleri
- Yemek (Catering) hizmetleri ve otomatları
- Görüntüleme Ekipmanları, sarf malzemeleri ve baskı hizmetleri
- Boyalar, vernikler ve yol işaretleri
- Yol Tasarımı, Yapımı ve Bakımı
- Tekstil
- Karayolu Taşımacılığı
- Yol aydınlatması ve trafik sinyalleri
- Kamusal Alan Bakımı
- Ofis Binası Tasarımı, İnşaatı ve Yönetimi (şu anda revizyon aşamasında)
- Bilgisayarlar, monitörler, tabletler ve akıllı telefonlar
- Sıhhi Tesisatlar
- Tuvaletler ve Pisuarlar

Her ürün grubu için kapsamı özetleyen teknik raporlar mevcuttur. Teknik özellikler; ürünlerin üretimi, kullanım aşaması ve kullanım ömrünün sonundaki önemli çevresel etkiler, mevcut teknolojiler, ilgili mevzuat, piyasa mevcudiyeti ve maliyet hususlarını kapsamaktadır. YKA kriterleri satınalma sürecini takip etmekle beraber tanım, asgari teknik ve işlevsel şartnameleri, isteklilerin sözleşmeyi ifa etme kapasitesine ilişkin seçim kriterlerini ve sözleşme performans hükümlerini içerir (EC, 2016).

YKA'nın uygulanması, kapsamlı bir stratejiye ihtiyaç duymadan birtakım küçük adımlarla başlayabilmektedir. Bununla birlikte, iyi geliştirilmiş bir stratejiye ve yönetim sistemine sahip olmak, sürdürülebilirliğin uzun vadede satın alma faaliyetlerine etkin ve sistematik bir şekilde (açık hedefler, sorumluluklar ve sürekli iyileştirme ile) entegre edilmesini sağlamaya yardımcı olacaktır.

YKA stratejisini geliştirmenin başlangıç noktası, hedeflerin ne olduğunu belirleyerek stratejik yönü tespit etmektir. Kamu kurumları çok çeşitli mal, iş ve hizmet satın alırlar. Başlangıçta, tüm kategorileri ele almak olası olmadığından,

öncelik kategorilerini belirlemek önemli bir ilk adımdır. Bir dizi faktör dikkate alınmalıdır, bunlar şunları içerebilir:

- Çevresel, sosyal ve ekonomik öncelikler,
- Belirli ürün/hizmet gruplarının bütçe açısından önemi,
- Uygulama için mevcut beceri ve kaynakların düzeyi,
- Sürdürülebilir tedarik konusunda mevcut deneyim,
- Önemli sözleşme yenilemeleri,
- Rekabetçi bir fiyata sürdürülebilir alternatif ürün/hizmetlerin piyasada bulunabilirliği,
- Ulusal mevzuat veya standartlar gibi etmenler.

Çevresel ve sosyal hedeflere odaklanan Direktifler, ihale süreci boyunca çevresel hususların dikkate alınabileceğini açıkça belirtmekte ve bunun için bir dizi özel teknik sağlamaktadır. En ilgili hükümler, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak özetlenmiştir.

Teknik özellikler: Üretim süreçleri ve yöntemleri veya diğer yaşam döngüsü aşamaları için süreçler, satın alma belgelerinde belirtilebilir. Bu, örneğin yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerjiyi, organik tarımdan elde edilen gıdaları veya geri dönüştürülmüş malzemelerden yapılan ürünleri içermesi şeklinde tanımlanabilir.

Teknik şartnameler, teklif sahipleri için şeffaf, eşit ve rekabete engel oluşturmayacak şekilde tanımlanmalıdır. Örneğin, yalnızca bir şirket tarafından sağlanabilen bir marka adına veya belirli bir sürece/ürün özelliğine atıfta bulunulmasına istisnalar hariç izin verilmez.

Yaşam döngüsü çevresel etkileri, teknik şartnamelerde yalnızca üretim süreçleri açısından değil, aynı zamanda işletme aşamasında ve kullanım ömrü sonundaki çevresel etkiler açısından da ele alınabilir. Örneğin, bir yemek hizmeti sözleşmesi, ürünün organik olması gerektiğini, yeniden kullanılabilir kaplarda sunulmasını ve atığın kompost, geri dönüşüm ve artık akışlara

ayrılmasını belirtebilir. İlk kıstas, bir standarda dayalı belirtimin bir örneğidir, ikinci ikisi ise işlevsel belirtilerdir.

Sınırlı ve bazen kıt kaynaklar için talep ve rekabetin artmaya devam edeceği ve kaynaklar üzerindeki baskının daha fazla çevresel bozulmaya ve kırılganlığa neden olduğu bir dünyada, kaynakları mümkün olduğu kadar uzun süre kullanımda tuttuğumuz, kullanımdayken onlardan maksimum değeri elde ettiğimiz ve ardından ürünleri ve malzemeleri başlangıçta geri kazandığımız ve yeniden ürettiğimiz geleneksel ekonomiye (üret, kullan, at) bir alternatif olarak döngüsel ekonomi içinde yaşam döngüsü analizi önem kazanmıştır. Yaşam döngüsü analizi, ürünlerdeki katma değeri mümkün olduğu kadar uzun süre korur ve israfı ortadan kaldırır. Bir ürün ömrünün sonuna geldiğinde tekrar tekrar kaynak verimli bir şekilde kullanılabilirliklerinden daha fazla değer yaratırlar (EC, COM (2014) 398).

Avrupa Komisyonu'na göre, her yıl AB'de 250.000'den fazla kamu yetkilisi, hizmet, iş ve malzeme satın almak için GSYİH'nın yaklaşık %14'ünü harcamakta ve yıllık olarak yaklaşık 1,8 trilyon Euro'ya tekabül etmektedir (EC, 2016). Bu nedenle kamu alım harcamalarında daha döngüsel bir ekonomiye geçişi hızlandırmada önemli bir role sahip yeşil satın alma yaklaşımı önem kazanmaktadır. Bu tür satın alma uygulamalarının doğal kaynak kullanımı ve çevresel etkileri göz önünde bulundurması için Yaşam Döngüsü Analizi (YDA) çalışmaları önemlidir. Yaşam Döngüsü Analizi, ürün veya hizmetin tüm yaşam döngüsü boyunca doğal kaynak kullanımını, enerji tüketimini, atık oluşumunu ve çevresel etkilerini değerlendirir. Bu analiz, kaynakları etkin bir şekilde kullanmak, çevresel etkileri azaltmak ve daha sürdürülebilir alternatifleri belirlemek için kapsamlı bir yaklaşım sunar (Demirel, Öztürk, Öztürk, ve Kitiş, 2017).

Yaşam Döngüsü Analizi, AB genelinde ve çeşitli sektörlerde giderek artan sayıda kamu otoritesi tarafından uygulanmaktadır. AB tedarik kurallarına göre, ekonomik açıdan en avantajlı teklife dayalı bir sözleşme verilmesi esas olmakla birlikte, YKA için uygun görülen bir dizi farklı değerlendirme kıstası mevcuttur.

Maliyet veya fiyat, herhangi bir prosedürün değerlendirilmesinin bir parçasıdır ve genellikle en etkili faktörlerden biridir. Bir ürün, hizmet veya iş satın alındığında, her zaman bir bedel ödemekle birlikte, satın alma fiyatı, satın alma, sahip olma ve elden çıkarma sürecinin tamamındaki maliyet unsurlarından sadece bir tanesidir. YDA, ürünün, işin veya hizmetin ömrü boyunca ortaya çıkacak tüm maliyetleri dikkate almak anlamına gelir. Bunları; satın alma fiyatı ve ilgili tüm maliyetler (teslimat, kurulum, sigorta vb.), enerji, yakıt ve su kullanımı, yedek parçalar ve bakım dahil olmak üzere işletme maliyetleri, kullanım ömrü sonu maliyetleri (hizmet dışı bırakma veya elden çıkarma gibi) veya artık değer (yani ürün satışından elde edilen gelir) şeklinde açıklamak mümkündür (EC, 2016). YDA yaklaşımlarının kamu ihale prosedürlerinin bir parçası olarak nasıl kullanılabileceği hakkında daha fazla bilgi için 2014/24/EU sayılı Direktifin 68(2) Maddesi ve 2014/25/EU sayılı Direktifin 83(2) Maddesinde detaylı şekilde belirtilmiştir.

Hariç tutma gerekçeleri: Satın alma prosedürlerinde AB ve ulusal, çevresel ve sosyal yasalar ile tüm üye devletler tarafından onaylanan uluslararası sözleşmelere uygunluk zorunlu kılınabilir. Yürürlükteki çevre yasalarına uymayan istekliler ve taşeronlar reddedilebilir.

Seçim kriterleri: Mal, hizmet ve yapım işi sözleşmeleri için çevre yönetim sistemleri talep edilebilir ve tedarik zinciri yönetimi önlemleri de talep edilebilir. Örneğin, bir yapım işi sözleşmesi için seçim aşamasında talep edilebilecek insan ve teknik kaynaklara örnek olarak *“benzer çevresel gereksinimlere sahip projelerin yürütülmesinde deneyimli personel ve hava, toprak ve su kirliliğini önlemek için uygun ekipman”* verilebilir.

Pek çok standart, örneğin bir ürünün enerji veya su tüketimini düzenleyerek çevresel hususları da içerir. Spesifikasyonlar, fonksiyonel veya performansa dayalı unsurları Avrupa, uluslararası veya ulusal standartlara yapılan referanslarla birleştirebilir ve her zaman 'veya eşdeğeri' kelimeleri eşlik eder. İsteklinin alternatif bir standart sunduğu durumlarda, ihale makamı bunun

ihale belgelerinde belirtilen gereklilikleri karşılayıp karşılamadığını belirlemelidir. Bunun için gerektiğinde istekliden ek bilgi talep edebilir.

Ödül kriterleri: Sadece satın alma fiyatı yerine yaşam döngüsü maliyetlerinin ve çevresel etkilerin dikkate alınması desteklenir. Tüm sözleşmeler, çevresel özellikleri içerebilen *'ekonomik açıdan en avantajlı teklif'* temelinde verilmelidir. Çevresel dışsallıklara atfedilen maliyetler (örn. sera gazı emisyonları) dahil olmak üzere Yaşam Döngüsü Maliyeti (YDM) uygulanabilir.

Çevresel ödül kriterleri tüm prosedürlerde uygulanabilir. 2014 direktifleri uyarınca, tüm ihaleler *'ekonomik açıdan en avantajlı teklif'* esasına göre yapılmalıdır. Maliyetler, yaşam döngüsü maliyeti dahil olmak üzere çeşitli şekillerde değerlendirilebilir. Direktifler, kapsamlı bir liste değil, sadece ihale kriterlerine ilişkin örnekler sunmaktadır. İhale makamları, konuyla bağlantılı olması, idareye sınırsız bir seçim özgürlüğü vermemesi, etkin rekabet imkanı sağlaması ve doğrulama yapabilmesi kaydıyla başka kriterler bulmakta serbesttir.

İhale kriterleri varsa alt kriterleri ile birlikte ilan veya ihale dokümanında belirtilmelidir. Şeffaflık ilkesi, ihale kriterlerinin *"makul derecede iyi bilgilendirilmiş istekli"* tarafından anlaşılabilmesini gerektirir

Etiketler: Çevresel kriterlere uygunluğu doğrulamak için şartnamelerde, ihale kriterlerinde veya sözleşme maddelerinde eko-etiket (çevre etiketi) etiketleri istenebilir.

Bir etiketin istenen gereksinimleri karşılaması durumunda, örneğin ürünün söz konusu etiketi veya eşdeğerini taşıması istenerek, spesifikasyonlarda, ihale kriterlerinde veya sözleşme performans maddelerinde doğrudan atıfta bulunulabilir. Alternatif olarak, kutudaki mobilya örneğinde olduğu gibi etikete potansiyel bir doğrulama aracı olarak atıfta bulunulabilir.

Eko-Etiketler, ürün ve hizmetlerin çevresel performansı hakkında güvenilir bilgiler sunan, gönüllülük ilkesine dayalı, katılımcı ve piyasa odaklı ekonomik

araçlar olarak kabul edilebilir. (Kara, 2017). Alıcıların sürdürülebilir ürün veya hizmetleri tanımlamasına yardımcı olmayı amaçlayan birçok çevresel etiket mevcuttur. YKA perspektifinden bakıldığında en değerli etiketler, objektif ve şeffaf kriterlere dayanan ve bağımsız bir üçüncü tarafça verilen etiketlerdir. Bu etiketler, teknik şartnamelerin ve ödül kriterlerinin geliştirilmesinde ve uygunluğun doğrulanmasında belirli bir rol oynayabilir (EC, 2016).

AB Eko-Etiket kavramı, ilk olarak Avrupa Çevre yılı olan 1987'de ortaya atılmış bir fikirdir. Avrupa Komisyonu, Eko-Etiket fikrini üye ülkelerle ve Avrupa Parlamentosu'nda gündeme taşımış ve üç yıllık bir süreçten sonra AB Bakanlar Konseyi'nin 23 Mart 1992 tarihli ve 880 sayılı Tüzüğü ile yasal olarak kabul edilmiş ve uygulanmaya başlamıştır.

AB Eko Etiket, tüm yaşam döngüleri boyunca azaltılmış çevresel etkiye sahip ürünleri tanıtmayı ve tüketicilere ürünlerin çevresel etkileri hakkında doğru, aldatıcı olmayan, bilime dayalı bilgiler sağlamayı amaçlayan gönüllü bir eko-etiket ödül programıdır. Gönüllü bir program olduğundan, üreticiler, ithalatçılar ve perakendeciler mal ve hizmetleri için etikete başvurmayı seçebilirler. AB Eko-etiketi, ISO 14024 Tip I çevre etiketleme sistemi dâhilinde tanımlanır (EC, EU Ecolabel, 2023). Tip I Eko-etiketleme, çevresel olarak tercih edilen ürünlere pazar avantajı sağlamayı amaçlar. Bu yaklaşımda, çevresel açıdan iyilik gösteren ürünlerin tercih edilmesine olanak tanıyan bir ortam oluşturulması hedeflenir. Bu etikete sahip olmayan ürünlerin ise ya tamamen piyasadan çekilmesi ya da üretim süreçlerinde çevreye duyarlı iyileştirmeler yaparak yeniden pazar payı elde etmeye çalışmaları beklenir (Kara, 2017).

Eko-etiketler, bu etikete sahip ürünlerin çevreye duyarlı ürünler olduklarını gösterdiğinden, teknik özellikler bağlamında, satın alınan mal veya hizmetlerin özelliklerini tanımlamak için teknik şartnamelerin hazırlanmasında yardımcı olmak için ve teknik şartnamede belirtilen gerekliliklere uygunluğu kontrol etmek, uygunluğun bir kanıtı olarak kabul etmek için kullanılmaktadır. Üçüncü taraf doğrulama araçları ile etiketler kamu alımlarında yüksek çevre

standartlarının uygulanmasını sağlarken zamandan tasarruf etmeye de yardımcı olabilir (EC, EU Ecolabel, 2023).

Sözleşmenin Yürütülmesi; Sözleşmelerin yürütülmesinde, YKA taahhütlerine uyulmasını sağlamak için sözleşme şartlarına gerekli hususların dahil edilmesi son derece önemlidir. Bunlar, sözleşmenin konusu ile bağlantılı olmalı ve ilan veya ihale belgelerinde önceden ilan edilmelidir. İsteklilerden ihale prosedürü sırasında şartları kabul ettiklerini teyit etmeleri istenebilir. İsteklilerin tekliflerini sunarken sözleşme şartlarından haberdar olmalarını ve bunları kabul etmelerini sağlamak, uyumsuzluk riskini azaltır.

Sözleşme koşulları, hem ihale makamının gerekliliklerini hem de isteklinin teklifinde sunduklarını yansıtmalıdır. Çevresel gereklilikler, sözleşmenin özel bir bölümünde vurgulanabilir ve sözleşmenin yürütülmesinden sorumlu olanların dikkatine sunulmasını sağlamak için başlangıçta özetlenebilir. YSA taahhütlerini izlemek için yüklenicinin sözleşme süresi boyunca bir çevre yönetim sistemi kapsamında belgelendirme almasını (veya ihalenin bir koşuluysa bu belgelendirmeyi sürdürmesini) talep etmek uygun olabilir (Abby Semple, 2021, s4).

2.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE UYGULANAN YEŞİL KAMU ALIMLARINA İLİŞKİN ÖRNEKLER

2.5.1. Yeşil Temizlik Ürünleri Tedariki, Ghent-Belçika

Temizlik ürünlerinin yaşam döngüsünün temel etkileri insan sağlığı, ekotoksisite, ötrofikasyon, su tüketimi ve atık üretimi üzerindeki etkilerle ilgilidir. Bu etkiler, temizlik sürecinde kullanılan suyun ısıtılmasında tüketilen enerjinin en aza indirilmesi, kullanılan ürünlerdeki belirli maddelerin hariç tutulması veya sınırlandırılması, doğru ürün dozlarının uygulanması, temizlik hizmetinin gerçekleştirilme şeklinin optimize edilmesi ve ürün paketlemesinin en aza indirilmesi ile en iyi şekilde azaltılabilir.

2008 yılından itibaren Gent Şehri, sürdürülebilir bir şehir haline gelmek için 105'ten fazla eylem ve girişimi içeren bir sürdürülebilirlik eylem planına (Ghent 2020) sahiptir ve sürdürülebilir satın alma faaliyetlerine odaklanan ilk tedarik stratejisini 2012'de başlatmıştır.

Belediyenin temizlik ürünleri ve hizmetlerine yaptığı yıllık harcama 14,4 milyon Euro'dur. %100 çevreye duyarlı ürünlerin kullanımını sağlamak için belediye temizlik hizmetlerini aşamalı olarak çevreci hale getirmektedir. En son kamu ihale sözleşmesi, Eylül 2016'da temizlik ve cilalama ürünlerinin temini için 4 yıllık çerçeve anlaşma yapılarak imzalanmıştır. İhalenin sürdürülebilirlik kriterlerine ilişkin detaylar aşağıdaki gibidir:

Teknik kriterler (ihalede çevresel sürdürülebilirlik için özel performans gereklilikleri olarak ifade edilmiştir): Aşağıda belirtilen teknik kriterler, yer temizleyicilerden deterjanlara, tuvalet kağıdından el sabunlarına kadar 16 kategoride temizlik ürünleri için geçerlidir.

- Tedariki istenilen ürünler, AB Direktifi 73/404/EEC ve 73/405/EEC uyarınca biyolojik olarak parçalanabilir olmalıdır.
 - Tedarik edilen ürünler, AB Eko-Etiketini almaya ilişkin kriterleri karşılamalıdır.
- Kazanan teklif sahibi tarafından sağlanan ürün kataloğunda;
- a) Sert yüzeylerin temizliği için probiyotik temizlik (veya bakteri etkisi içeren temizlik maddeleri).
 - b) Beşikten-Beşiğe (Cradle-to-Cradle) (C2C) temizlik ürünleri-C2C 'bronz' etiketi kriterlerini karşılayan veya eşdeğer ürünler.
 - c) Beşikten-Beşiğe hijyen ürünleri (örn. sabun–gereklilikler b) maddesi ile aynıdır).
- Her ürünün, dozaj talimatlarını, güvenlik ve asitlik/bazlık (pH) bilgilerini (Hollandaca) içeren uygun bir etiketi olmalıdır.
 - Sunulan tüm ürünler, uygun dozaj dağıtıcıya sahip olmalı, boş kaplar tedarikçi tarafından ücretsiz olarak geri alınmalıdır.

Tedarikçi, sözleşmenin uygulanması sırasında geri alınan malzemenin geri dönüştürüldüğüne dair kanıt sağlamalıdır.

Değerlendirme Kriterleri: Ekonomik açıdan en avantajlı teklif, aşağıdakilere kriterlere dayanılarak belirlenmiştir:

- Fiyat – toplam puanın %70'i
- Sürdürülebilirlik- toplamda %30 (Bu üç kategoriye ayrılmıştır)

a) *Sürdürülebilir ulaşım-araç filosunun CO2 emisyonları (10 puan):* Sürdürülebilir nakliye büyük önem verilerek tedarikçileri malları mümkün olduğunca CO2 nötr bir şekilde teslim etmeye teşvik etmeye çalışılmış ve daha düşük çevresel etkiye sahip araç kullandıklarını kanıtlayabilen isteklilere ekstra puan verilmiştir.

Kullanılan ulaşımın sürdürülebilirliğini değerlendirmek için,

- Yalnızca EURO 5 minimum emisyon standardını karşılayan araçlarla yapılan teslimatlar veya üstü (EURO 6, geliştirilmiş çevre dostu araç (EEV), hibrit, elektrikli, sıkıştırılmış doğal gaz (CNG) vb. dahil),
- İsteklilerden tekliflerinin bir parçası olarak, teslimatlarda kullanılacak araçların kapsamlı bir listesini sunmaları istenmiştir (EURO emisyon standardı ve/veya araç başına kullanılan yakıt türü de dahil olmak üzere). Listede yer almayan araçlar sözleşmenin ifası için kullanılamaz.
- İhale açılış tarihinden önce sipariş edilen yeni araçlar listeye dahil edilebilir.
- Emisyon standartları belirlenirken puanlar, EURO V standardından yukarı doğru ve en çok puan (yani dört puan) CNG yakıtlı veya elektrikli hibrite verilmiştir. Puanlar, isteklinin filosundaki araçlara verilen ortalama puanlara göre belirlenmiştir.

b) Sürdürülebilir atık yönetimi (10 puan):

Satın alınan mallardan üretilen atıklar mümkün olduğunca sürdürülebilir bir şekilde arıtılmalı veya yeniden kullanılarak önlenmelidir. Kaçınılmaz atıklar için, geri dönüşüme önem veren sürdürülebilir bir süreç kullanılmalıdır. Tedarikçi, tüm ambalajları geri almaktan (masrafları kendisine ait olmak üzere) sorumludur.

Tedarikçi, atıkların azaltılması ve/veya en aza indirilmesi için çabalarını veya yenilikçi yöntemlerini yoğunlaştırdıysa, ekstra puan verilecektir. Bu çabalar, ihale şartlarının diğer hükümlerini etkilememeli ve halihazırda şartnamelerde yer alan atık hükümlerine katma değer sağlamalı, uygulanabilir olmalı ve sözleşme süresince fiilen gerçekleştirilmelidir. Üstlenilen her ekstra veya yenilikçi yöntem, maksimum 10 puan olmak üzere bir puan verilecektir.

c) Sürdürülebilirlik-Yenilikçi ve sürdürülebilir operasyonlar, ürünler, hizmetler vb. ile ilgili diğer unsurlar/öneriler (10 puan):

Bunlar, Gent Belediyesi ile mevcut sözleşmenin uygulanmasıyla doğrudan ilgili olmalıdır. Yenilikçi eylem/ürün/hizmet için her unsur/teklif için, maksimum 10 puan olmak üzere bir puan verilecektir. Bu alanlardaki tüm çabalar (a), b) ve c) mevcut sözleşme üzerinde doğrudan olumlu bir etkiye sahip olmalıdır, aksi takdirde sözleşme verme aşamasında dikkate alınmayacaktır.

Sonuç olarak;

- Sözleşmenin tahmini toplam değeri yıllık 400.000 Euro (KDV hariç) veya dört yıllık sürenin sonunda 1.600.000 Euro'dur. Sözleşme iki şirkete ihale edilmiştir.
- Sürdürülebilirlikle ilgili sözleşmenin verilmesi kriterlerinin yerine getirilmesi açısından, Ghent'in temizlik ürünleri, emisyon standardı EURO 6'yı karşılayan araçlar kullanılarak teslim edilmektedir.
- Atık açısından, ambalajlarda %85 oranında geri dönüştürülmüş karton kullanılmaktadır; Petrolden yapılmış bir polietilen termoplastik olan

yüksek yoğunluklu polietilenden (PEHD) yapılmış plastik şişeler %100 geri dönüştürülebilir ve %10 geri dönüştürülmüş PEHD'den oluşur; PET (polietilen tereftalat) için ise malzeme %100 geri dönüştürülebilir ve yeni şişeler %81 geri dönüştürülmüş malzemelerden yapılmıştır.

- Bulaşık deterjanı için dağıtıcılar da sağlanmıştır bu da daha az ambalajla kullanılması ve kullanım sırasında ürünün daha doğru/kesin dozajda tüketimini sağlamaktadır.
- Diğer yenilikçi, sürdürülebilir öneriler açısından da tam otomatik akıllı dozaj sistemi sağlanmıştır. Cihaz, sıcaklık, deterjan boşaldığında, bulaşık makinesinin su tankının ne sıklıkta doldurulması gerektiği gibi farklı parametrelerin takibini yapmaktadır. Bu sistem enerji, su kullanımı ve atıkla ilgili tasarrufları iyileştirmek amacıyla daha iyi izleme olanağı sağlayarak günlük olarak raporlar sunabilmektedir. Dökülme önleyici sistemli bir dozaj şişesi gibi diğer yenilikçi ürünler de tedarik edilmiştir (bunlar beşikten beşiğe altın sertifikalıdır) (GPP In Practise, 2017).

2.5.2. Yeşil Kırtasiye ve Kağıt Tedariki, Gloucestershire County Council (GCC)-Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'taki tüm merkezi hükümet organlarının satın alması gereken bir çerçeve anlaşma olan Devlet Dairesi Malzeme Sözleşmesi (GOSC) kapsamında kağıt da dahil olmak üzere kırtasiye satın almıştır.

- **Sözleşme konusu:** Büro kırtasiye malzemeleri, büro kağıtları, temizlik malzemeleri, küçük büro makinelerinin temini ve teslimi ile kapalı devre hizmet sağlanması.

Teknik özellikler

- **(Ofis Kırtasiye):** Yapışkan bantlar PVC içermemelidir.

Tek kullanımlık piller cıva ve kadmiyum içermemelidir. Elektronik hesap makineleri güneş enerjili ve çift enerjili olacaktır. Ofis kırtasiye malzemeleri, yazı gereçleri ve grafik ekipmanı (tüm kalemler) boya/vernük içermemelidir. Mürekkepler uçucu organik bileşikler (VOC'ler) ve toksik maddeler içermemelidir. Tüm fotokopi kağıdı, kart ve karton sırasıyla %100 ve %70 geri dönüştürülmüş malzeme içeriğinden üretilmelidir. Genel kullanım için sağlanan zarflar %100 geri dönüştürülmüş içerikten üretilecektir. Posta sistemleri için sağlanan zarflar en az %60 oranında geri dönüştürülmüş içerikten ve geri kalan içerikten üretilmelidir, herhangi bir işlenmemiş lif, sürdürülebilir bir şekilde yönetilen bir ormandan elde edilmelidir. Plastik olmayan tipteki koruyucu (dolgulu) zarflar %100 geri dönüştürülmüş dolgu malzemelerinden üretilecektir. Kendiliğinden kapanan zarflarda kullanılan yapıştırıcılar su/bitki bazlı olacaktır.

- **Küçük Ofis Makineleri:** Enerji tüketimi açısından "Energy Star" gerekliliklerine uygun olmalı, önceden belirlenmiş bir hareketsizlik süresinden sonra otomatik olarak bir "uyku modu"na girmeli.
- **Kereste ve ahşap türevli ürünler:** GOSC kapsamında tedarik edilen veya kullanılan tüm bu tür ürünler bağımsız olarak doğrulanabilir olmalıdır (Yasal ve sürdürülebilir bir kaynaktan veya FLEGT lisanslı veya eşdeğer bir kaynaktan).

Değerlendirme Kriterleri: Teklifler, %60 oranında ve %40 maliyet oranında kalite ile Ekonomik Açıdan En Avantajlı teklife göre değerlendirilmiştir. Kalite ağırlığının %20'si kapalı döngü hizmetine ve %5'i genel çevresel hususlara tahsis edilmiştir.

Sonuç;

GCC, kırtasiye malzemelerinin etkili talep yönetimi sayesinde yaklaşık 29.000 £ (34.000 €) tasarruf etmiştir. GCC'de bu girişim, yazıcı kartuşları gibi ofis öğelerinin yeniden kullanılması ve yeniden dağıtılmasına yönelik benzer etkinliklere ilham kaynağı olmuştur. Teslimatlar her günden haftada bire

indirilerek sera gazı emisyonları önemli ölçüde azaltılmıştır. Çerçeve sözleşmeyi kullanan Milton Keynes Council, teslimatları haftada ikiye indirmiş ve yeni bir elektronik sistem aracılığıyla yılda 750 fatura üretilmesi ihtiyacını ortadan kaldırmıştır.

Çevresel etki analizi:

Bileşen malzemeleri, üretim süreçleri ve kırtasiye ürünlerinin dağıtımını ile ilgili geniş kapsamlı çevresel etkiler vardır. Pillerde bulunan cıva ve kadmiyum, atıldığında yeraltı suyunun kirlenmesine neden olabilir, bu tek kullanımlık pillerde özel bir sorundur, bu nedenle güneş enerjisi/çift enerjili piller tercih edilir. Mürekkepte, yapıştırıcılarla ilişkili PVC'de ve kağıdı ağartmak için kullanılan klorda bulunan VOC'lere, insanlar ve çevre üzerindeki zararlı etkileri nedeniyle sözleşme kapsamında izin verilmez.

Teslimat sıklığının kısıtlanması ve lojistik araçlar için verimli rota planlamasının teşvik edilmesi, yerel ve küresel hava kirliliğine neden olan sera gazı ve diğer hava kirletici maddelerin üretimini azaltır.

Kağıt ürünleri için geri dönüştürülmüş içerik gereklilikleri, ormansızlaştırma ihtiyacını azaltmaya yardımcı olur ve gereksiz atık üretimini en aza indirir. Sürdürülebilir şekilde yönetilen kaynaklardan kereste ürünleri tercih edilerek, arazi kullanımındaki değişiklik ve bozulma dahil olmak üzere zararlı çevresel ve sosyal etkiler de önlenir (EC, 2023).

2.5.3. Hibrit Elektrikli Otobüs Alımı, Oradea Şehri (Romanya)

Romanya hükümeti, enerji verimliliğinde %27'lik bir iyileşme elde ederken, 1990'a kıyasla 2030'a kadar sera gazı emisyonlarını en az %40 azaltmayı taahhüt etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için, Çevre Bakanlığı ve Ulusal Kamu Alımları Ajansı, kamu makamları tarafından uygulanabilecek bir dizi kriter tanımlayarak alıcılar için kılavuzlar sağlamıştır. Kriterler, sera gazı emisyonlarını ve tedarik edilen mal ve hizmetlerin çevresel etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır.

Ulaşım, CO2 emisyonlarının ve diğer kirleticilerin (NOx, diğer sera gazı emisyonları ve partikül madde (PM) gibi) ana kaynağıdır. Bu çevresel ve iklimsel etkileri azaltmak için Romanya, büyük şehirlerde hava kirliliğini azaltmak için eylemler başlatmıştır. Bu önlemler, toplu taşıma kullanımının teşvik edilmesini ve daha az kirletici araçların satın alınması yoluyla toplu taşıma filolarının modernleştirilmesini içermektedir.

2020'de Oradea Şehri, şehir içi yolcu taşımacılığı için 15 hibrit otobüs tedarik etmeye çalışmış ve yapılan açık ihalenin amacı, toplu taşıma araçlarının çevreye zararlı etkilerini azaltmaktır. İhale makamı hibrit otobüsleri, trolleybüsler veya sıkıştırılmış doğal gaz kullanan otobüsler gibi diğer seçeneklerin alan ve bakım gereksinimlerine kıyasla en uygun teknik olarak uygun bir çözüm olarak seçmiştir.

Asgari teknik gereksinimler: Tedarik edilen otobüslerin, değerlendirme için dikkate alınacak otobüslerin mekaniği ve tasarımı için bir dizi teknik gereksinime uyması gerekiyordu. İsteklilerden, tekliflerinde sağladıkları otobüs modelleri için genel AB ve Romanya sağlık ve güvenlik yönetmeliklerine uygun olduklarının kanıtı dahil olmak üzere ayrıntılı teknik özellikleri sunmaları istenmiştir. Spesifikasyonlar, alçak tabanlı ve EURO VI emisyon standartlarını karşılayan serbest emişli bir dizel motor ve bir elektrik motoru içeren hibrit tahrik sistemi ile donatılmış orta kapasiteli otobüsler (minimum 90 yolcu, 26 oturma yeri) talep etmiştir. Kazanan teklif sahibinden, garanti süresi boyunca gerekli bakım işlerini yapmayı taahhüt etmesi istenmiştir.

Değerlendirme kriterleri: İhale, ekonomik açıdan en avantajlı teklif esas alınarak verilmiştir. Asgari teknik gereksinimleri karşılayabilen tüm teklif sahipleri, puana dayalı bir sistem kullanılarak değerlendirilmiştir. Teklif edilen en iyi fiyat maksimum 60 puana, teknik teklif ise maksimum 40 puana ulaşabilir. İhale, toplamda en yüksek puana ulaşan teklif sahibine verilmiştir.

Çevresel Kriterlere İlişkin Hususlar:

- Hibrit için standartlaştırılmış yol testi döngüleri testi 2'ye göre ortalama yakıt tüketimi: (Uluslararası Toplu Taşıma Birliği metodolojisine göre yol testi döngülerinde standartlaştırılmış, resmi olarak tanınan bir sertifika kuruluşu tarafından onaylanacak) en iyi teklife göre daha az puanla sunulan en düşük yakıt tüketimi için 4 puan,
- 800.000 çalışma ömrü boyunca çevresel etkisi (2009/33/EC sayılı Direktif) en düşük olan teklif için 3 puan,
- Planlanan teknik bakımlar için ayrılan süre (yıllık saatlik ortalama sayısı) en düşük bakım sayısı için 4 puan,
- Yararlı kütle ile toplam kütle arasındaki oran (kütle faktörü), faydalı kütlelerin toplam kütleyle en yüksek oranı için 4 puan,
- Taşıma kapasitesi: sunulan maksimum taşıma kapasitesi için 3 puan (135 kişinin üzerindeki teklifler kabul edilmemiştir),
- Garanti süresi: sunulan en yüksek garanti süresi için 3 puan (teknik olarak en az 48 ay). Her yıl, araç başına ortalama 70.000 km kullanım varsayılır,
- Motor gücü ile silindir kapasitesi arasındaki oran-motor gücü arasındaki en yüksek oran ((kW) ve silindirik kapasite (litre olarak)) için 5 puan verilmiştir.

Sonuç;

İhale üzerinde kalan istekli, çevresel gereksinimleri karşılayabilen ve azaltılmış yakıt tüketimi sunabilen bir teklif sunmuştur (Mercedes Benz Trucks and Buses Romania SRL tarafından). Sözleşme hacmi yaklaşık 4,7 milyon €'dur. Hibrit otobüslerin yalnızca sera gazı emisyonları ve hava kirleticiler açısından çevresel faydaları olduğu kanıtlanmamış aynı zamanda Oradea şehri için maliyet tasarrufu sağlayacak genel olarak daha yüksek yakıt verimliliğine

sahip yeni otobüsler, daha önce 40 litre yakıt tüketilirken 100km'de 33,25 litre tüketmiştir. Bu da, yıllık yaklaşık 62.000 € tasarruf sağlamıştır.

Çevresel etki analizi:

Karayolu taşımacılığı ve toplu taşıma filolarının çevresel etkileri, kullanım aşamasındaki başlıca CO₂, NO_x ve PM emisyonlarıdır. Özellikle büyük şehirlerde, hava kirliliği önemli bir halk sağlığı ve çevre sorunudur. 2017 yılında Oradea Transport Local (OTL) otobüsleri toplam 3.996.000 kilometre yol kat etmiştir ve filonun %47'si EURO 3 kirlilik standardını, %33'ü Euro 5 standardını ve %16'sı EURO 2 kirlilik standardını karşılamıştır. Kat edilen ortalama kilometre sayısı bir otobüsle yaklaşık 547.000 km/yıl olup, bu da 15 otobüslük bir filo için 10.554 tCO₂e toplam sera gazı emisyonuna karşılık gelmektedir.

Eski otobüsleri yeni hibrit otobüslerle değiştirerek, 15 otobüs satın aldıktan sonra ve aynı yıllık ortalama rotayı koruyarak (karşılaştırma için aynı referansı kullanabilmek için), yılda 8.503 tCO₂e salınmış ve bu da Sera gazı emisyonlarında %19,4 görece azalma sağlamıştır (EC, 2023).

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni benimseyen, AB ülkesi olmamakla birlikte AB'ye uyum sürecinde olan ve mevzuatında buna paralel olarak değişiklik yapılmaya çalışılan bir dönemde Türkiye'de yeşil kamu alımları kavramının ortaya çıkış süreci ve mevcut durumu, halihazırda kamu ihalelerinin uygulanmasına esas teşkil eden mevzuat açısından uygulanabilirliği ve önündeki engeller bu bölümde kapsamlı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yeşil kamu alımı kapsamında değerlendirilebilecek bazı uygulama örneklerine yer verilmiştir.

3.1. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI SÜRECİNE GEÇİŞİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUM

AB'ye uyum sürecinde, çevre alanındaki önemli paydaşlara destek sağlamak amacıyla Temmuz 2011'de başlatılan ve temel yararlanıcısının Kamu İhale Kurumu (KİK) olması öngörülen "Yeşil Alım Projesi" oluşturulmuştur. İngiltere Büyükelçiliği Refah Fonu tarafından desteklenen ve REC Türkiye ile Kamu İhale Kurumu tarafından uygulanan bu proje, KİK'nun kamu ve özel sektörde, satın alma yaklaşımının çevreye dost ve sürdürülebilir bir şekilde yeniden belirlenmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla proje aşağıdaki faaliyetlere odaklanarak başlamıştır.

Kapasite Geliştirme faaliyetleri kapsamında, Yeşil Satın Alım hususunda önemli kuruluşların ihtiyaçlarına yanıt veren eğitimler, seminerler, çalıştaylar gibi etkinlikler düzenlenmesi,

Bilgiye Erişim faaliyetleriyle YSA hususunda güncel bilginin tüm paydaşlara ulaşmasının sağlanması, konuya özgü çeviriler, e-bültenler, veri tabanları ve benzeri kaynakların sunulması,

Ulusal Eylem Planı ve Taslak Mevzuat faaliyetleriyle AB üyesi ülkelerin tecrübesi ve Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre ilgili paydaşlarla beraber bir eylem planı ve mevzuat taslağı hazırlanması,

Temel bir sektör için YSA'nın hayata geçirilmesine yönelik bir yol haritası oluşturulması ve yaygın kullanılan bir ürün grubu özelinde YSA kılavuzu hazırlanması,

YSA kavramının yerel ölçekte de yaygınlaşması için seçilen pilot iki bölgede çalışmaların yürütülmesi.

İlk aşamada; Ulusal Eylem Planı taslağı ve Genelge taslağı hazırlanmış, kapasite geliştirme eğitimleri düzenlenmiş ve kamu kurumlarına yönelik "Yeşil Satın Alım Komisyonu" yapısının başlangıcı yapılmıştır. Özel sektör kapsamında, bu alanda öncü uygulamalar gerçekleştiren şirketlerden oluşan bir "Yeşil Satın Alım Girişimi" kurulmuştur. Özel sektör bildirgesi oluşturulmuş ve imzaya sunulmuştur. Ayrıca, Avrupa Komisyonu'nun "Buying Green! A Handbook for Green Purchasing" adlı kılavuzu Türkçe'ye çevrilerek (Yeşil Satın Alma İçin El Kitabı) sunulmuştur.

İkinci aşamada, önde gelen yeşil satın alma uzmanlarından Barbara Morton'un koordinasyonunda, orta ve üst düzey yetkililere Yeşil Satın Alma seminerleri ve eğitimleri verilmiştir, bunlar birinci aşamada yapılan eğitimlere ek olarak gerçekleştirilmiştir. Bursa ve Gaziantep'te yerel odak noktalarının oluşturulması amacıyla iki toplantı düzenlenmiştir. Ankara, Batman, Bilecik, Bursa, Gaziantep ve Kırşehir illerinden temsilcilerin katılımıyla "Eğiticilerin Eğitimi Programı" gerçekleştirilmiş, bu programda yeşil satın alma konusunda eğitim yöntemleri ve sunum becerilerine odaklanılmıştır. 2011 yılından itibaren sektörel geçiş yol haritası ve belirlenen bir ürün grubu için yeşil satın alma kılavuzu çalışmalarının devam ettiği, ancak şu anda etkin ve belirlenmiş bir ilerlemenin kaydedilemediği bilinmektedir (Kamu İhale Kurumu, 2023).

3.2. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI MEVZUATI

Kamu sektörü, kamusal ihtiyaçların karşılanması için kendi iş gücüne dayanarak veya piyasadan mal, hizmet ve iş satın alarak hizmetleri yerine getirir. Bu bağlamda, kamu sektörünün ihtiyaç duyduğu mal alımı, hizmet ve yapım işlerinin piyasadan karşılanması sürecine kamu alımları denir. Kamu alımları, temizlik bezi gibi tüketim malzemelerinden resmi araçların yakıtına, bina çatısı onarımından nükleer enerji santrali inşasına kadar geniş bir yelpazede tüketim ve yatırım amaçlı alımları kapsar.

Kamu alımları, kamu ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla belirli bir düzen ve yöntemlere uygun olarak gerçekleştirilen alımlardır. Kamu alımlarına ilişkin yöntemler, kanunlar ve düzenlemeler, alımların planlanması ve yürütülmesi için gereken personel, süreç ve yöntemler ile kamu alımları organizasyon yapısını içerir. Bu unsurlar arasında en önemlisi, kamu alımlarını etkin bir şekilde gerçekleştirerek verimlilik, şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlayan kanunlar ve düzenlemelerdir (Filibe, 2019).

Kamu alımları, akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için kamu kaynaklarının verimli kullanımını sağlarken, kapsayıcı, akıllı ve sürdürülebilir büyümeye ulaşmak için kullanılacak piyasa temeline dayalı enstrümanlardan biri olarak kilit bir rol üstlenmektedir. Bu amaçla, kamu ihale kurallarının, kamu harcamalarının verimliliğini artırmak ve ortak toplumsal hedeflerin desteklenmesinde hukuki belirliliği sağlamak için ortaya konulan temel anlayış ve kavramlar kamu ihale mevzuatları ile ele alınacaktır.

Kamu kurumlarının piyasadan temin etmek istedikleri mal, hizmet ve yapım işleri ihale süreçleri kamu ihale mevzuatıyla tanzim edilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu hukukuna tabi olarak, kamu denetimi altında bulunarak veya kamu kaynaklarını kullanarak gerçekleştirdikleri ihalelerde uygulanacak temel prensipler ve yöntemler, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu çerçevesinde belirlenmiştir. Bu kanuna göre yapılan ihalelerle ilgili

sözleşmelerin düzenlenmesi ve uygulanmasıyla ilgili esas ve usuller ise 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri hakkındaki kanunla düzenlenmiştir.

22/01/2002 tarihli ve 24648 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01/01/2003 tarihinde yürürlüğe giren 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 Sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ile birlikte, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu çerçevesinde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması ve AB'ye uyum sürecinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Akçay ve Manisalı, 2007, s.13).

Ülkemizde ihale mevzuatının şekillenmesinde AB kamu ihale mevzuatının, AB müktesebatının iç hukuka aktarılması çabalarının, asıl belirleyici etki olduğu söylenebilir. Bu nedenle, AB kamu alımı direktiflerinin getirdiği hükümler, Türk kamu ihale mevzuatının oluşturulmasında özellikle 4734 sayılı Kanun ve 4735 sayılı Kanun için yol gösterici ve beraberinde zorlayıcı bir rol oynamaktadır. (Akdoğan, 2014, s.684). AB uyum sürecinde yapılan yeni düzenlemeler, ihale mevzuatında AB'ye uyum sağlamayı hedeflemekle birlikte, incelendiğinde bu kanunlarla benimsenen rejimin, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kamu Alımları Anlaşması ve Birleşmiş Milletler (BM) UNCITRAL Model Kanunu'ndaki hükümlerden de faydalandığı görülmektedir. Bu şekilde, hem AB'ye uyum sağlanırken hem de uluslararası standartlar ve anlaşmalara uygun bir ihale rejimi oluşturulması amaçlanmıştır.

Türkiye, DTÖ'ne gözlemci konumunda olmasına rağmen, DTÖ düzenlemelerini dikkate almakta ve önem vermektedir. Hatta, 4734 sayılı Kanun'un ortaya çıkışı ve onda yapılan değişikliklerin genel gerekçelerinde "DTÖ mevzuatına uyum" başlığına açıkça yer verilmektedir. Buradan hareketle, Türkiye'deki kamu alımları politikasının oluşumunu etkileyen önemli unsurlardan birinin DTÖ olduğu tespiti de desteklenmektedir (Toprak, 2016, s.322).

Türkiye'de kamu ihale politikasının şekillenmesine yön veren uluslararası örgütler arasında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nde (OECD) bulunmaktadır. 1990'lı yıllarda OECD özellikle mali yönetim ve bütçeleme, kamu örgütlenmesi gibi konularla da ilgilenmeye başlamış ve "*Kamu İşletimciliği*

Komitesi” gene bu yıllarda kurmuştur. Bu komite şeffaflık, yönetim, bütçe reformu, sürdürülebilir kalkınma ve insan kaynakları yönetimi gibi konularda ilgili ülkeler için reform önerileri sunarak kamu alımları sürecinde ihale makamlarına yol gösterici nitelikte olmuştur. Bu önerilerde, şeffaflık, katılımçılık, dürüstlük, etkinlik, erişilebilirlik, yeterlilik, dengeleyicilik, elektronik satın alma (e-ihale), risk yönetimi, değerlendirme, hesap verebilirlik ve bütünleştirme gibi temel ilkelerin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Akpınar, 2020, s.23).

AB Direktifleri ve Türkiye’de ihale süreçlerinde uygulanan 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında, ihtiyaçların karşılanması esnasında; şeffaflık, rekabetin sağlanması, güvenilirlik, eşit muamele, kamuoyu denetiminin sağlanması, ihtiyaçların uygun zaman ve koşullarda karşılanması, kaynakların verimli kullanımı unsurları hem AB standartlarına uyumu sağlamak hem de etkili bir kamu alımları süreci yürütmek için öne çıkan prensiplerdir (Sayın ve Karakaş, 2012).

Kamu İhale Kanunu'nun hazırlanma amacını garanti altına alan esas ilkeler; kanunun amacına yönelik olarak diğer hükümlerin uygulanması ve yorumlanmasında dikkate alınması gereken hukuki düzenlemelerdir. Esas ilkeler, ihale hukukunun referans değerlerini temsil ettiği için, ihale sürecini düzenleyen diğer teknik nitelikli hükümlerin bu ilkeleri güvence altına alacak bir içeriğe sahip olması ve uygulayıcıların her türlü iş ve işlemlerinde esas ilkelerin amacına uygun davranmaları gerekmektedir (Gök, 2010).

Kaynakların verimli ve etkin şekilde kullanılması, hızla tükenme gerçeği ile karşı karşıya kalan doğal kaynakların korunması ile mümkündür. Kaynakların korunumu ilkesi enerjinin, suyun ve malzemenin korunmasını içerir (Yıldız, Yılmaz, Kıvrak, ve Gültekin, 2015). Yeşil ürün ve hizmetler daha az kirlilik yarattığı için ve bunun sonucunda küresel ısınmayı doğrudan etkileyen emisyonların azaltımı mümkün olduğundan yeşil satın almanın çevresel birçok faydası bulunmaktadır (Soyer ve Türkay, 2020, s.1210).

Çevrenin korunması konusunda duyarlılığın artırılması amacıyla ortaya çıkan “Çevrenin Korunması İlkesi” direktiflerde doğrudan yer almamış olsa da

uygulanma şekillerini direktiflerin farklı maddelerinde yer verildiğini görmek mümkündür.

2014/24/AB sayılı direktifin Nitelikli Seçim Kriteri başlıklı m.57 (3) hükmüne göre, üye devletler kamu yararıyla ilgili nedenlerle istisnai durumlarda, zorunlu hariç tutmaya istisnalar öngörebilirler. Bu durumda, kamu sağlığı veya çevrenin korunması gibi kamu yararına ilişkin engelleyici faktörler dikkate alınabilir. Aynı şekilde, 2014/24/AB sayılı direktifin Sözleşme Yapma Kriteri m.67 (2) hükmüne göre, idare en ekonomik teklifi belirlerken maliyet etkinliği yaklaşımını kullanabilir. Bu yaklaşım, fiyat veya ücrete dayalı olarak tanımlanabilir ve en iyi fiyat kalite oranını içerebilir. Ayrıca, nitel, çevresel ve sosyal yönler dahil olmak üzere, sözleşmenin konusuyla ilgili kriterler (estetik ve işlevsel özellikler, tasarım, erişilebilirlik, teknik içerik, sosyal, çevresel ve yenilikçi özellikler, ticaret ve ticaret koşulları gibi) temel alınarak belirlenebilir (Akpınar, 2020, s.47).

Türkiye’de 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nun 5. Maddesinin son fıkrasında *“İlgili mevzuatı gereğince Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporu gerekli olan işlerde ihaleye çıkılabilmesi için ÇED olumlu belgesinin alınmış olması zorunludur.”* hükmü yer almaktadır.

Çevresel Etki Yönetmeliği’nin 6. maddesi gereğince, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) çalışmalarının yapılması ve gerekli durumlarda ÇED olumlu belgesinin alınması zorunludur. ÇED raporu gerektiren projelerde, ihale açılmadan önce rapor alınmaması yasağıyla birlikte, işleme alınmadan önce gereksiz harcamalara ve olumsuz çevresel etkilere neden olabilecek yatırımlardan kaçınılmaktadır. Çevresel Etki Değerlendirme Raporu, bir ihale konusu için çevresel etkilerini belirlemek, değerlendirmek ve olumsuz etkilerini önlemek amacıyla yapılan çevresel etki değerlendirme sürecinin sonucunda hazırlanır. Rapor, projenin çevresel etkilerini ayrıntılı bir şekilde analiz eder, olumlu ve olumsuz etkileri belirler ve gerekli önlemlerin alınması için rehberlik eder. Bu şekilde, çevresel faktörlerin dikkate alındığı ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlandığı bir ihale süreci yürütülmesi amaçlanır.

3.2.1. Temel Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de kamu ihale süreçlerinin yürütülmesindeki esas ve usulleri belirleyen temel yasalardan ilki **4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu**’dur.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 5. maddesinde, idarelerin ihale sürecinde dikkate almaları gereken temel ilkeler belirtilmiştir. Bu ilkeler saydamlık, rekabet, eşit muamele, güvenilirlik, gizlilik, kamuoyu denetimi, ihtiyaçların uygun şartlarda ve zamanında karşılanması, kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak, aralarında kabul edilebilir doğal bir bağlantı olmadığı sürece mal ve hizmet alımı ve yapım işlerinin bir arada ihale edilemeyeceği, eşik değerlerin altında kalmak amacıyla mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin kısımlara bölünemeyeceği, ödeneği bulunmayan hiçbir iş için ihaleye çıkılmayacağı gibi unsurları içermektedir. Bu temel ilkeler, Kanunun diğer maddelerinde somutlaştırılmıştır ve ihale sürecinin düzenlenmesinde rehberlik eder. Ayrıca, söz konusu Ayrıca, 4734 sayılı Kanun'a göre yapılacak ihalelerde açık ihale usulü ve belli istekliler arasında ihale usulü temel ihale usulleridir. Diğer ihale usulleri ise Kanunda belirtilen özel hallerde kullanılır. Özellikle ÇED raporu gerektiren işlerde ihaleye çıkabilmek için ÇED olumlu belgesinin alınması zorunludur. Ancak doğal afetlere bağlı olarak acilen ihale edilecek yapım işlerinde ÇED raporu aranmaz. Bu hükümler, ihale sürecinde şeffaflığı, rekabeti, eşitliği ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak amacıyla getirilmiştir.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 40. maddesi, ihale sürecinin son aşamasında kararın nasıl verileceğini düzenlemektedir. Buna göre, ihale sürecinde değerlendirme yapıldıktan sonra, ekonomik açıdan en avantajlı teklifi veren istekli ihale üzerinde bırakılır. İhale sürecinde, 37. ve 38. maddelerde belirtilen değerlendirme kriterleri kullanılarak teklifler değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda, ihaleye katılan isteklilerin teklifleri ekonomik açıdan değerlendirilir ve en avantajlı teklifi veren istekli ihaleyi kazanır. “Ekonomik açıdan en avantajlı teklif”, sadece fiyat esasına göre veya fiyat ile birlikte işletme

ve bakım maliyeti, maliyet etkinliği, verimlilik, kalite ve teknik değer gibi fiyat dışındaki unsurlar da dikkate alınarak belirlenir.

2014/24/AB sayılı direktifin 67. maddesi, kamu sözleşmelerinin ekonomik açıdan en avantajlı teklife göre yapılmasını öngörmektedir. Bu maddeye göre, belirli malların fiyatlarına veya belirli hizmetlerin ücretlerine ilişkin ulusal kanunlar veya düzenlemeler göz önünde bulundurulmaksızın, idare ekonomik açıdan en avantajlı teklifi sunan istekliyle sözleşme yapar. Bu hüküm, ihale sürecinin objektif ve ekonomik kriterlere dayalı olarak yürütülmesini sağlamaktadır. İdare, en avantajlı teklifi sunan istekliyle sözleşme yaparak, kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını hedeflemektedir. Bu sayede, rekabetin teşvik edilmesi, piyasa şartlarının gözetilmesi ve kaynakların optimum şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. 2014/24/AB sayılı direktifin 68. maddesi, ekonomik olarak en avantajlı teklifin tanımını ve değerlendirilmesini açıklamaktadır. Bu maddeye göre, idareler ekonomik açıdan en avantajlı teklifi belirlerken, kullanım süresi masrafları gibi maliyet verimliliği yaklaşımını kullanabilirler. Bu yaklaşım, fiyat veya ücret temelinde en iyi kalite oranını içermektedir. İdareler, ihale konusu mal veya hizmetin maliyetine ilişkin değerlendirmeler yaparken, sadece fiyatı değer aynı zamanda kaliteyi ve diğer ilgili faktörleri de dikkate alır. Bu prensip, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda da yer almakta olup, AB müktesebatı çerçevesinde belirtilen direktifle uyum içindedir.

4734 sayılı Kanunu'nun ihaleye katılımda yeterlik kurallarını içeren 10.Maddesi'nde; *"İhaleye katılacak isteklilerden, ekonomik ve malî yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliklerinin belirlenmesine ilişkin olarak aşağıda belirtilen bilgi ve belgeler istenebilir"* denilmektedir. Bunlar arasından mesleki ve teknik yeterliğin belirlenmesi için;

"1) İsteklinin retim ve/veya imalat kapasitesine, araştırma-geliştirme faaliyetlerine ve kaliteyi sağlamasına yönelik belgeler,

2) İsteklinin organizasyon yapısına ve ihale konusu işi yerine getirmek için yeterli sayıda ve nitelikte personel çalıştırdığına veya çalıştıracağına ilişkin bilgi ve/veya belgeler,

- 3) İhale konusu hizmet veya yapım işlerinde isteklinin yönetici kadrosu ile işi yürütecek teknik personelinin eğitimi ve mesleki niteliklerini gösteren belgeler,
- 4) İhale konusu işin yerine getirilebilmesi için gerekli görülen tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipmana ilişkin belgeler,
- 5) İstekliye doğrudan bağlı olsun veya olmasın, kalite kontrolden sorumlu olan ilgili teknik personel veya teknik kuruluşlara ilişkin belgeler,
- 6) İhale konusu işin ihale dokümanında belirtilen standartlara uygunluğunu gösteren, uluslararası kurallara uygun şekilde akredite edilmiş kalite kontrol kuruluşları tarafından verilen sertifikalar,
- 7) İdarenin talebi halinde doğruluğu teyit edilmek üzere, tedarik edilecek malların numuneleri, katalogları ve/veya fotoğrafları.

İhale konusu işin niteliğine göre yukarıda belirtilen bilgi veya belgelerden hangilerinin yeterli değerlendirilmesinde kullanılacağı, ihale dokümanında ve ihale veya ön yeterliğe ilişkin ilân veya davet belgelerinde belirtilir” (4734 Sayılı Kamu, 2002).

4734 sayılı Kanunu'nun şartnameler başlıklı 12.Maddesi, mal veya hizmet alımları ile yapım işlerine ilişkin idari ve teknik şartnamelerin, idareler tarafından belirlenmesini gerektirir. Ancak, mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin özelliklerinden dolayı idarelerin bu şartnameleri hazırlayamaması durumunda, ihale yetkilisi tarafından onaylanması şartıyla, teknik şartnamelerin bu Kanunun hükümlerine göre hazırlatılabilmesine imkan tanır.

Teknik şartnameler, ihale dokümanının bir bölümü olarak ihale konusu mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin teknik özelliklerini belirler. Belirlenen teknik kriterler, etkinlik ve işlevselliği sağlamak amacıyla tasarlanacak, rekabeti engelleyen unsurlar içermeyecek ve tüm isteklilere eşit fırsatlar sunacaktır.

Teknik şartnamelerde, varsa ulusal ve/veya uluslararası teknik standartlara uygunluğun sağlanması amacıyla düzenlemeler de yapılmaktadır. Bu şartnamelerde, teknik özelliklere ve tanımlamalara odaklanılmaktadır. Belirli

bir marka, model, patent, menşei, kaynak veya ürün belirtilmemekte ve belirli bir marka veya modele ilişkin özellik ve tanımlamalara yer verilmemektedir.

Ancak, ulusal ve/veya uluslararası teknik standartların mevcut olmaması veya teknik özelliklerin belirlenmesinin mümkün olmaması durumunda, "veya dengi" ifadesine yer verilerek marka veya model belirtilebilir (Kamu İhale Kanunu, 2002).

4734 sayılı Kanun kapsamında olan idarelerin yapacağı mal alımı, hizmet alımı ve yapım işi ihaleleri sonucunda imzalanan sözleşmelere ilişkin esasları düzenleyen **4735 Sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu**'dur.

4735 sayılı Kanun'da, bu üç tip ihale neticesinde imzalanan sözleşmeleri kapsamaktadır. 4735 sayılı Kanun'un sözleşme türleri başlıklı 6.Madde'si "*4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'na göre yapılan ihaleler sonucunda;*

- a) Yapım işlerinde; uygulama projeleri ve bunlara ilişkin mahal listelerine dayalı olarak, işin tamamı için isteklinin teklif ettiği toplam bedel üzerinden anahtar teslimi götürü bedel sözleşme,
- b) Mal veya hizmet alımı işlerinde, ayrıntılı özellikleri ve miktarı idarece belirlenen işin tamamı için isteklinin teklif ettiği toplam bedel üzerinden götürü bedel sözleşme,
- c) Yapım işlerinde; ön veya kesin projelere ve bunlara ilişkin mahal listeleri ile birim fiyat tariflerine, mal veya hizmet alımı işlerinde ise işin ayrıntılı özelliklerine dayalı olarak; idarece hazırlanmış cetvelde yer alan her bir iş kaleminin miktarı ile bu iş kalemleri için istekli tarafından teklif edilen birim fiyatların çarpımı sonucu bulunan toplam bedel üzerinden birim fiyat sözleşme,
- d) Yapım işlerinde; niteliği itibarıyla iş kalemlerinin bir kısmı için anahtar teslimi götürü bedel, bir kısmı için birim fiyat teklifi alma yöntemleri birlikte uygulanmak suretiyle gerçekleştirilen ihaleler sonucunda karma sözleşme,
- e) Çerçeve anlaşmaya dayalı olarak idare ile yüklenici arasında imzalanan münferit sözleşme,"

şeklinde İdarelerce yapılacak sözleşme şekilleri düzenlenmiştir.

4735 sayılı Kanun'un denetim, kontrol ve onay işlemleri başlıklı 11. Maddesi'nde teslim edilen mal, hizmet, yapım veya yapılan işin kontrol ve onay işlemlerinin, idareler tarafından oluşturulan en az üç kişilik bir kontrol ve onay komisyonu tarafından gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Ancak, sözleşmede aksi hüküm bulunması durumunda, imalat veya üretim süreci gerektiren işlerde, geri dönüşü olmayan hataların önlenmesi, teslim süresinde gecikmelerin yaşanmaması ve hataların zamanında düzeltilmesi amacıyla, işin ihale dokümanında belirtilen kalite ve özelliklere uygun olarak üretiminin belirli aşamalarda ve periyodik olarak ilgili idare tarafından denetlenebileceği, tamamlanan ve bağımsız olarak kullanıma uygun olan bölümler için kısmi kabulün yapılabileceği ve taahhüdün gerektiği şekilde yerine getirilip getirilmediğinin tespiti için en az üç kişilik kontrol ve onay komisyonunun görevlendirileceği öngörülmüştür (Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu, 2002).

3.2.2. İlgili Diğer Kanunlar ve Yönetmelikler

Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği

4737 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda yapım işleri; *“bina, karayolu, demiryolu, otoyol, havalimanı, rıhtım, liman, tersane, köprü, tünel, metro, viyadük, spor tesisi, alt yapı, boru iletim hattı, haberleşme ve enerji nakil hattı, baraj, enerji santrali, rafineri tesisi, sulama tesisi, toprak ıslahı, taşkın koruma ve dekapaj gibi her türlü inşaat işleri ve bu işlerle ilgili tesisat, imalat, ihzarat, nakliye, tamamlama, büyük onarım, restorasyon, çevre düzenlemesi, sondaj, yıkma, güçlendirme ve montaj işleri ile benzeri yapım işleri”* şeklinde tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin *“İhaleye Katılımda Yeterlik”* başlığı altında yeterliğin belirlenmesinde uyulacak ilkeler 29.Madde'de *“Ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğin saptanması amacıyla öngörülecek değerlendirme kriterleri ve istenecek belgeler, rekabeti engelleyecek şekilde belirlenemez”* şeklinde ifade edilmiştir.

Yönetmeliğin “İstenecek belgeler” başlıklı, ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere aday veya isteklilerden istenecek belgelerin esaslarını belirlediği 30.Madde’sinde *“Kalite Yönetim Sistem Belgesi ve Çevre Yönetim Sistem Belgesi, yaklaşık maliyeti eşik değerinin yarısına kadar olan ihalelerde istenemez, yarısı ile bu değerinin üzerinde olan ihalelerde istenilebilir”* denilmektedir.

Yönetmeliğin Kalite Yönetim Sistem Belgesi ve Çevre Yönetim Sistem Belgesi’ ne ilişkin 42.Madde’si;

“1) Yeterlik kriteri olarak Kalite Yönetim Sistem Belgesi ve Çevre Yönetim Sistem Belgesi istendiği durumlarda bu belgelerin, Türk Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edilen belgelendirme kuruluşları veya Uluslararası Akreditasyon Forumu Karşılıklı Tanınma Antlaşmasında yer alan ulusal akreditasyon kurumlarınınca akredite edilmiş belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenmesi zorunludur. Bu belgelendirme kuruluşlarının, Uluslararası Akreditasyon Forumu Karşılıklı Tanınma Antlaşmasında yer alan ulusal akreditasyon kurumlarınınca akredite edilmiş belgelendirme kuruluşu olduklarının ve bu kuruluşlarca düzenlenen belgelerin geçerliliğini sürdürdüğünün, Türk Akreditasyon Kurumundan alınacak bir yazı ile teyit edilmesi gerekir. Teyit yazısı, ihale veya son başvuru tarihinde geçerli olması koşuluyla düzenlendiği tarihten itibaren bir yıl süreyle kullanılabilir. Ancak Türk Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edildiği duyurulan belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenen ve TÜRKAK Akreditasyon Markası taşıyan belge ve sertifikalar için Türk Akreditasyon Kurumundan teyit alınması zorunlu değildir.

2) Kalite yönetim sistem belgesi ve çevre yönetim sistem belgesinin, ihale veya son başvuru tarihinde geçerli olması yeterlidir. Ancak, ihale ilk ilan veya davet tarihinden önce akreditasyonu geri çekilen belgelendirme kuruluşunun düzenlediği kalite yönetim sistem belgesi ve/veya çevre yönetim sistem belgesinin sunulması durumunda bu belgeler geçerli kabul edilmez”

hükümlerini esas almaktadır.

Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesi, 61. ve 62. maddelerin hükümleri doğrultusunda gerçekleştirilir. Ekonomik açıdan en avantajlı teklif, sadece fiyat temelinde değil, aynı zamanda fiyat dışındaki unsurların da dikkate alınmasıyla belirlenir. Fiyat dışı unsurlar ve bu unsurlara yönelik düzenleme;

“1) İhale konusu işin özelliği göz önünde bulundurularak işletme ve bakım maliyeti, maliyet etkinliği, verimlilik, kalite ve teknik değer, süre gibi unsurlar fiyat dışı unsur olarak belirlenebilir.

2) Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin, fiyat ile birlikte fiyat dışı unsurların da dikkate alınarak belirleneceği ihalelerde; fiyat dışı unsurların parasal değerleri veya nispi ağırlıkları ile hesaplama yöntemi ve bu unsurlara ilişkin değerlendirmenin yapılabilmesi için sunulacak belgeler idari şartnamede açıkça belirtilir.

3) Fiyat dışı unsurlar, bir marka veya model esas alınarak rekabeti ortadan kaldıracı bir şekilde belirlenemez.

4) Fiyat dışı unsurlara, bu unsurların parasal değerlerine veya nispi ağırlıklarına ve hesaplama yöntemine yönelik düzenlemeyi yapan birim veya görevliler tarafından gerekçeli bir açıklama belgesi hazırlanır ve bu belge ihale onay belgesinin ekinde yer alır” şeklindedir.

Yönetmeliğin “Yerli istekliler lehine fiyat avantajı uygulanan ihalelerde ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesi” başlıklı 63.Madde’si

“1) Yerli istekliler lehine fiyat avantajı sağlanacağı belirtilen ihalelerde, %15 oranına kadar idari şartnamede belirtilen fiyat avantajı da uygulanmak suretiyle ekonomik açıdan en avantajlı teklif belirlenir.

2) Yerli istekliler lehine uygulanacak fiyat avantajı, yabancı isteklilerin teklif ettikleri bedellere, bu bedeller üzerinden ihale dokümanında belirlenen fiyat avantajı oranı uygulanarak bulunacak tutar eklenmek suretiyle hesaplanır. Ortakları arasında yabancı gerçek ve/veya tüzel kişi bulunan ortak girişimler bu fiyat avantajından yararlanamaz.

3) Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin, fiyat dışındaki unsurlar da dikkate alınarak belirleneceği ihalelerde, öncelikle fiyat dışı unsurlar, daha sonra ise yerli istekliler lehine fiyat avantajı dikkate alınarak ekonomik açıdan en avantajlı teklif belirlenir.”

Hükümleri ile ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesinde, fiyat ile birlikte fiyat dışı unsurlarında belirlendiği ihalelerde ayrıca yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajının da uygulanmasının hangi hallerde ve koşullarda ne şekilde yapılacağı da açıklanmıştır (Yapım İşleri İhaleleri, 2009).

Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği

“Bu Yönetmeliğin amacı, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki idarelerin, bu Kanuna göre gerçekleştirecekleri, danışmanlık hizmet alımı ihaleleri dışındaki hizmet alımı ihalelerinde uygulayacakları usul ve esasları düzenlemektir” (Hizmet Alımı İhaleleri, 2009).

“Yüklenici, işin yürütülmesi sürecinde insan ve çevre sağlığına zarar verici nitelikte malzeme kullanamaz veya uygulayamaz, çünkü ilgili mevzuat bunu izin vermez. Ancak ilgili mevzuat tarafından izin verilen malzeme ve yöntemler, öngörülen tedbirler alınarak ve uygun şekilde kullanılabilir. Bu yükümlülüklerin ihlali durumunda, yüklenici idarenin ve üçüncü şahısların tüm zararlarını karşılamakla yükümlüdür” (Hizmet İşleri Genel Şartnamesi).

Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği

Yönetmeliğin “Teknik şartname” başlıklı 14.Maddesi’nde aşağıda belirtilen düzenlemelere yer verilmiştir:

“1) Alınacak malın teknik kriterleri ve özellikleri, ihale dokümanının bir parçası olan teknik şartnamede düzenlenir. Teknik kriterlerin ve özelliklerin, verimliliği ve fonksiyonelliği sağlamaya yönelik olması, rekabeti engelleyici hususlar içermemesi ve fırsat eşitliğini sağlaması zorunludur. Bu şartnamelerde yerli malı teklif edilmesini engelleyici düzenlemelere yer verilemez.

2) Teknik şartnamede, varsa ulusal standart ve dengi uluslararası standartlara uygunluğu sağlamaya yönelik düzenleme yapılabilir. Ancak ulusal standardın bulunmaması durumunda sadece uluslararası standart esas alınarak düzenleme yapılabilir.

3) Teknik şartnamede, belli bir marka, model, patent, menşei, kaynak veya ürün belirtilemez ve belirli bir marka veya modele yönelik özellik ve tanımlamalara yer verilemez. Ancak, ulusal ve/veya uluslararası teknik standartların bulunmadığı veya teknik özelliklerin belirlenmesinin mümkün olmadığı hallerde, “veya dengi” ifadesine yer verilmek şartıyla marka veya model belirtilebilir.

4) Teknik şartnamede, alım konusu malın ambalajlanması ve etiketlenmesi ile kullanım kılavuzuna yönelik düzenleme yapılabilir.

5) Teknik şartnamede, alım konusu malın montajı ve satış sonrası servisi ile yedek parçasının sağlanmasına yönelik düzenleme yapılabilir.

6) Teknik şartnamenin hazırlanmasında, ürünlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasına dair mevzuat göz önünde bulundurulmalıdır.

7) Teknik şartnamede yapılacak düzenlemelerin, ön yeterlik şartnamesinde veya idari şartnamede ihaleye katılımda yeterlik kriteri olarak öngörülen mesleki ve teknik yeterlik kriterleri ve belgeleriyle uyumlu olması gerekir.

8) Teknik şartnamedeki düzenlemelerin; ihale komisyonu ile muayene ve kabul komisyonunca yapılacak inceleme ve değerlendirmelerde tereddüt oluşturmayacak şekilde açık olması gerekir.

9) Özel imalat süreci gerektiren mal alımlarında, yüklenici tarafından öncelikle malın prototipinin idareye sunulmasına ve bu prototipin kabulünden sonra üretiminin yapılmasına yönelik teknik şartnamede düzenleme yapılabilir.

10) Alım konusu malın niteliği ve bu Yönetmelikte öngörülen düzenlemeler esas alınarak yüklenicinin personel çalıştırmasının öngörülmesi halinde, bu personelin sayısı ve niteliği teknik şartnamede veya sözleşme tasarisında belirtilir.

11) Özel imalat süreci gerektiren mal alımlarında, malın ilgili mevzuat uyarınca teknik düzenleme kapsamında bulunması ve piyasaya arz edilmesinin belirli kurallara tabi olması durumunda; idare ve yüklenicinin malın uygunluk değerlendirilmesine yönelik yükümlülükleri, teknik şartnamede ve/veya sözleşme tasarisında belirtilir.

12) Teknik şartnamenin idare tarafından hazırlanması esastır. Ancak, alınacak malın özelliğinin gerektirdiği hallerde ihale yetkilisi tarafından onaylanması kaydıyla, teknik şartname, Kanun hükümlerine uygun olarak danışmanlık hizmet sunucularına hazırlattırılabilir.”

Yönetmeliğin “Yeterliğin belirlenmesinde uyulacak ilkeler” başlıklı 26.Maddesi’nde,

“Ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğin saptanması amacıyla öngörülecek değerlendirme kriterleri ve istenecek belgelerin, rekabeti engelleyecek

şekilde belirlenemeyeceği, yeterlik değerlendirmesi için istenecek belgelerin ve yeterlik değerlendirmesinde aranılacak kriterlerin, ihale veya ön yeterlik ilanı ile idari şartnamede veya ön yeterlik şartnamesinde ya da davet yazısında belirtilmesinin zorunlu olduğu, ayrıca belli istekliler arasında ihale usulüyle yapılacak ihalede, yeterliği tespit edilenler arasından belli sayıda isteklinin davet edilmesinin öngörüldüğü durumlarda, ön yeterlik dokümanında; asgari yeterlik kriterleri ile beşten az olmamak üzere teklif vermeye davet edilecek aday sayısı ve sıralama kriterleri ile puanlama yöntemine yer verilir. Puanlama ve değerlendirme yüz tam puan üzerinden aşağıdaki esaslara göre yapılır:

a) Ekonomik ve mali yeterlik kriterlerine ilişkin puanların toplamı; asgari on, azami kırk puan olabilir.

b) Mesleki ve teknik yeterlik kriterlerine ilişkin puanların toplamı; asgari altmış, azami doksan puan olabilir.

Yeterlik kriterlerinden her birine en fazla yirmi beş puan verilebilir.

ç) Ön yeterlik kriterlerini sağlayan adaylardan listeye alınacakların belirlenmesinde adayların ekonomik ve mali yeterlikleri ile mesleki ve teknik yeterlikleri, ön yeterlik dokümanında belirtilen kriterlere göre puanlanmak suretiyle en yüksek puandan başlanarak liste oluşturulur. Puanların eşit olması nedeniyle listeye alınacak aday sayısının öngörülen sayıyı aşması halinde, eşit puana sahip adayların tamamı listeye alınarak teklif vermeye davet edilir.

d) Yeterliği belirlenen aday sayısının, beşten az olmaması kaydıyla, listeye alınarak teklif vermeye davet edilecek aday sayısından daha az olması durumunda, yeterliği tespit edilen tüm adaylar teklif vermeye davet edilir” hükümleri düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin “İstenecek belgeler” başlıklı 27.Maddesi ile yapılan düzenlemeler şu şekildedir:

“1) Ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere istenecek belgeler aşağıdaki esaslara göre belirlenir:

a) Yaklaşık maliyetine bakılmaksızın her türlü mal alımı ihalelerinde, aday veya isteklinin teklif vermeye yetkili olduğunu gösteren belgelerin istenilmesi zorunludur.

b) Belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılan ihaleler hariç, yaklaşık maliyeti Kanununun 13’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin (2)

numaralı alt bendinde mal alımları için öngörülen üst limit tutarına eşit ve altındaki her türlü mal alımı ihalelerinde, iş deneyim belgesi istenemez.

c) Belli istekliler arasında ihale usulü ile yapılan ihaleler hariç, yaklaşık maliyeti eşik değerinin altında olan her türlü mal alımı ihalelerinde, ekonomik ve mali yeterliğe ilişkin belgeler istenemez.

ç) Özel imalat süreci gerektiren mal alımı ihalelerinde, iş deneyimini gösteren belgelerin istenilmesi durumunda; iş deneyimini gösteren belgelerle birlikte alım konusu işe ilişkin üretim kapasite raporunun da istenilmesi zorunludur. Aday veya isteklinin, bu iki belgeden birini sunması yeterlidir.

d) Özel imalat süreci gerektiren mal alımı ihalelerinde, alım konusu mala veya işe yönelik olarak düzenlendiği saptanan kapasite raporu, kalite yönetim sistem belgesi, çevre yönetim sistem belgesi, ilgili meslek odaları tarafından düzenlenen imalat yeterlik belgesi ile hizmet yeterlilik belgesi istenebilir.

e) İdare tarafından alımın özelliği göz önünde bulundurularak, aday veya isteklinin alım konusu malı teklif etmeye yetkisinin bulunup bulunmadığı, ihaleye katılımda yeterlik kriteri olarak düzenlenebilir.

f) Alım konusu malın piyasaya arzı için zorunlu olan izin veya benzeri belgeler, ihaleye katılımda yeterlik belgesi olarak istenebilir. Bu belgelerin yeterlik belgesi olarak istenilmemesi durumunda, teknik şartnamede veya sözleşme tasarısında bu belgelerin muayene ve kabul aşamasında sunulmasına yönelik düzenleme yapılması zorunludur.

g) Aday veya isteklinin personel çalıştırdığına ilişkin belgeler, ihaleye katılımda yeterlik kriteri olarak istenemez. Ancak, alımın niteliği esas alınarak yüklenici tarafından çalıştırılması öngörülen personelin sayısına ve niteliğine ilişkin teknik şartnamede veya sözleşme tasarısında düzenleme yapılabilir.

ğ) Deney-analiz-kalibrasyon laboratuvarları veya muayene kuruluşları tarafından üretimin veya malın kontrolünün yapılması, özel imalat süreci gerektiren mal alımlarında sözleşmenin yürütülmesi aşamasında yerine getirilecek bir yükümlülük olarak teknik şartnamede ve/veya sözleşme tasarısında düzenlenebilir. Bu laboratuvar veya muayene kuruluşunun,

aday veya isteklinin bünyesinde bulunması hususu, ihaleye katılımı bir yeterlik kriteri olarak düzenlenemez.

h) Alım konusu malın özelliği göz önünde bulundurularak, satış sonrası servis, bakım ve onarım hizmetlerine yönelik düzenleme yapılabilir.

ı) İhaleye katılımı yeterlik belgesi olarak taahhütname istenemez.

İdareler tarafından, alımın niteliği ve bu Yönetmelikteki düzenlemeler esas alınarak, istenilmesi idarenin takdirinde bulunan ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterlik belgelerine yönelik düzenleme yapılabilir.

2) Kısmi teklif verilmesine imkan tanınan ihalede; istenecek belgeler işin tamamının yaklaşık maliyeti dikkate alınarak belirlenir. Ancak aday veya isteklinin yeterlik değerlendirmesi; başvuruda bulunduğu veya teklif verdiği her bir kısım için ayrı ayrı yapılır.

3) Belli istekliler arasında ihale usulü ve Kanununun 21 inci maddesinin (a), (d) ve (e) bentlerine göre yapılan ihalelerde kısmî teklif verilmesine imkan tanınması durumunda; istenecek belgeler işin tamamı dikkate alınarak belirlenmesine karşın iş hacmini gösteren belgelerdeki ve iş deneyimini gösteren belgelerdeki parasal tutarlar her bir kısım için ayrı ayrı düzenlenir.

4) Kısmi teklif verilmesine imkan tanınan ihalede; üretim kapasite miktarı, her bir kısım için o kısmın miktarı esas alınarak ayrı ayrı düzenlenir.”

Yönetmeliğin “Sözleşmenin yürütülmesi aşamasındaki mesleki ve teknik yükümlülükler” başlıklı 28.Maddesi’nde;

“Ön yeterlik şartnamesinde veya idari şartnamede ihaleye katılımı yeterlik kriteri olarak belirlenmeyen ancak sözleşmenin yürütülmesi aşamasında işin yerine getirilmesi için gerekli olduğu öngörülen mesleki ve teknik yükümlülükler” başlıklı 28.Maddesi’nde; düzenlemeler teknik şartnamede ve/veya sözleşme tasarısında yer alır. Bu düzenlemelerde alımın niteliği ile bu Yönetmelik ve ilgili mevzuat hükümleri esas alınır. Yüklenici tarafından bu yükümlülükler ile ilişkin olarak muayene ve kabul komisyonuna sunulması gereken belgelerin açıkça düzenlenmesi zorunludur” hükmü yer almaktadır (Mal Alımı İhaleleri, 2009).

Kamu Alımlarında İstisnalar

Kamu İhale Kanunu'nun istisna başlıklı 3'üncü maddesi ve bentlerinde, alımların ortak özelliği ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç Kamu İhale Kanunu kapsamı dışında tutulan idareler ve yaptıkları alımlar açıklanmıştır. Bunlar;

“Kanun kapsamına giren kuruluşlarca, kuruluş amacı veya mevzuatı gereği işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak üzere doğrudan üreticilerden veya ortaklarından yapılan tarım veya hayvancılıkla ilgili ürün alımları ile 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince orman köyleri kalkındırma kooperatiflerinden ve köylülerden yapılacak hizmet alımları,

Savunma, güvenlik veya istihbarat alanları ile ilişkili olduğuna veya gizlilik içinde yürütülmesi gerektiğine ilgili bakanlık tarafından karar verilen veya mevzuatı uyarınca sözleşmenin yürütülmesi sırasında özel güvenlik tedbirleri alınması gereken veya devlet güvenliğine ilişkin temel menfaatlerin korunmasını gerektiren hallerle ilgili olan mal ve hizmet alımları ile yapım işleri,

Uluslararası anlaşmalar gereğince sağlanan dış finansman ile yaptırılacak olan ve finansman anlaşmasında farklı ihale usul ve esaslarının uygulanacağı belirtilen mal veya hizmet alımları ile yapım işleri; uluslararası sermaye piyasalarından yapılacak borçlanmalara ilişkin her türlü danışmanlık ve kredi derecelendirme hizmetleri; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının teknolojiye, güvenliğe, banknot ve kıymetli evrak üretimi ve basımına ilişkin mal ve hizmet alımları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının dış kaynak temini ve danışmanlık hizmeti alımları; özelleştirme uygulamaları için 24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı Kanun çerçevesinde yapılacak her türlü danışmanlık hizmet alımları; hava taşımacılığı yapan teşebbüs, işletme ve şirketlerin ticari faaliyetlerine ilişkin mal ve hizmet alımları,

İdarelerin yabancı ülkelerdeki kuruluşlarının mal veya hizmet alımları ile yapım işleri; yurt dışında bulunan nakil vasıtalarının o yerden sağlanması zorunlu mal veya hizmet alımları,

Bu Kanun kapsamına giren kuruluşların; Adalet Bakanlığına bağlı ceza infaz kurumları, tutukevleri işyurtları kurumları, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı huzurevleri ve yetiştirme yurtları, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı üretim yapan okullar ve merkezler, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağlı enstitü

ve üretim istasyonları ile Başbakanlık Basımevi İşletmesi tarafından bizzat üretilen mal ve hizmetler için anılan kuruluşlardan, Devlet Malzeme Ofisi Ana Statüsünde yer alan mal ve hizmetler için Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğünden, yük, yolcu veya liman hizmetleri için Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğünden, akaryakıt ve taşıt için Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğünden yapacakları alımlar ile araştırma-geliştirme faaliyetleri kapsamında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumundan yapacakları mal, hizmet ve danışmanlık hizmet alımları, et ve et ürünleri için Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğünden, ray üstünde çeken ve çekilen araçlarda kullanılan monoblok tekerlek ve tekerlek takımları için Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğünden yapacakları alımlar,

Ulusal araştırma-geliştirme kurumlarının yürüttüğü ve desteklediği araştırma-geliştirme projeleri için gerekli olan mal ve hizmet alımları ile finansmanının tamamı Kanun kapsamındaki bir idare tarafından karşılanarak elde edilen sonuçların bu idare tarafından sadece kendi faaliyetlerinin yürütülmesinde faydalandığı haller hariç, her türlü araştırma ve geliştirme hizmeti alımları,

2' nci maddenin birinci fıkrasının (b) ve (d) bentlerinde sayılan kuruluşların, ticarî ve sınaî faaliyetleri çerçevesinde; doğrudan mal ve hizmet üretimine veya ana faaliyetlerine yönelik ihtiyaçlarının temini için yapacakları, Hazine garantisi veya doğrudan bütçenin transfer tertibinden aktarma yapmak suretiyle finanse edilenler dışındaki yaklaşık maliyeti ve sözleşme bedeli ikitrilyon üçyüz milyar Türk Lirasını (**Sekizmilyondokuzyüzseksenbinyüz yirmi Türk lirasını**) aşmayan mal veya hizmet alımları,

Bu Kanun kapsamındaki idarelerin kendi özel mevzuatı uyarınca hak sahiplerine sağlayacakları teşhis ve tedaviye yönelik hizmet alımları ile tedavisi kurumlarınca üstlenilen kişilerin ayakta tedavisi sırasında reçeteye bağlanan ilaç ve tıbbî malzemelerin kişilerce alımları, sağlık hizmeti sunan bu Kanun kapsamındaki idarelerin teşhis ve tedaviye yönelik olarak birbirlerinden yapacakları mal ve hizmet alımları,

21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restorasyon, restitüsyon ve konservasyon projeleri, sokak sağlıklılaştırma, çevre düzenleme projeleri ve bunların uygulamaları ile değerlendirme, muhafaza, nakil işleri ve kazı çalışmalarına ilişkin mal ve hizmet alımları,

Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun hükümleri kapsamında, acil müdahale plânlarının hazırlanması ve bir olay meydana geldikten sonra kirliliğe müdahale ve acil müdahale plânlarının icrası için acil olarak ihtiyaç duyulabilecek hizmet alımı ile araç, gereç ve malzeme alımı,

Vakıf kültür varlıklarının onarımları ve restorasyonları ile çevre düzenlemesine ilişkin mal veya hizmet alımları,

Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ) tarafından ithalat yoluyla yapılacak spot sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) alımları,

Erbaş ve erler ile askerî malzemelerin hava yoluyla taşınması için Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığından yapılacak hizmet alımları, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğünün her türlü program, haber, yapım ve yayınlarla ilgili olarak Anadolu Ajansı Türk Anonim Şirketinden yapacağı mal ve hizmet alımları ile uluslararası mükellefiyetlerden doğan veya ulusal amaçlı; savunma, güvenlik, insani yardım gibi durumlarda ortaya çıkabilecek acil ihtiyaçların, süratli ve etkin bir biçimde temini amacıyla, önceden güvenceler alınmasına olanak sağlayan anlaşmalar veya sözleşmeler yapmak suretiyle mal ve hizmet alımları,

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının bağlı, ilgili veya ilişkili kurum veya kuruluşlarının, faaliyetleri ile ilgili olarak birbirlerinden veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarından karşılanan enerji, yakıt, mal, hizmet, danışmanlık alımları ve büyük onarım işleri, TETAŞ tarafından tedarik amaçlı yapılacak elektrik enerjisi alımları,

Gençlik ve Spor Bakanlığının uluslararası gençlik faaliyetleri ile Spor Genel Müdürlüğü ve bağımsız spor federasyonlarının ulusal ve uluslararası sportif faaliyetlerine ilişkin mal ve hizmet alımları,

Fakir ailelere kömür yardımı yapılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararnamele kapsamında; işleticisi kim olursa olsun, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğünün kendisine veya bağlı ortaklık veya iştiraklerine ait olan kömür sahalarından yapacağı mal ve hizmet alımları,

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü ile Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Taşımacılık Anonim Şirketinin, Türkiye Demiryolu Makinaları Sanayii Anonim Şirketi, Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayii Anonim Şirketi ve Türkiye Vagon Sanayii Anonim Şirketinden yapacağı mal veya hizmet alımları,

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığının kurduğu veya iştirak ettiği şirketten (ÖSYM'nin yapacağı mal ve hizmet alımlarında Yükseköğretim Kurulunun uygun görüşü alınmak kaydıyla) sınav faaliyetlerinin yürütülmesine yönelik olarak yapılacak mal ve hizmet alımları,

Yenilik, yerleşme ve teknoloji transferini sağlamaya yönelik sanayi iş birliği uygulamalarını içeren mal ve hizmet alımları ile yapım işleri.”

İstisna kapsamındaki idarelerin Kanun'un 3'üncü maddesinde belirtilen ihtiyaçlarının karşılanmasında istisna alımları ile kanundan tamamen bağımsız kendi özel mevzuatı ile alım gerçekleştirilebilmektedir. Kamu İhale Kurumu'nun istatistiklerinde istisna alımlarının miktarları incelendiğinde kamu bütçesi açısından dikkate değer miktarlara ulaştığı görülmektedir.

Kamu Alımlarının Kanun Kapsamına Göre Dağılımı				
Kamu Alımı Kanun Kapsamı	Kamu Alımı Miktarı (Adet)		Kamu Alımı Tutarı (1000 TL)	
	2022 Yılı	%	2022 Yılı	%
4734 sayılı Kanunda belirtilen ihale usulleri kapsamında	75.224	83,19	563.253.124	76,82
İstisna	15.196	16,81	129.486.137	17,66
Toplam	90.420	100	692.739.261	94,48
Doğrudan Temin	1.029.351		40.450.050	5,52
Genel Toplam	1.119.771		733.189.311	100,00

Tablo 2. 2022 Yılı Kamu Alımlarının Kanun Kapsamına Göre Dağılımı

Kamu İhale Kurumu'nun 2022 yılı raporunda, “4734 sayılı Kanunda belirtilen ihale usullerinde yapılan alımlar ile doğrudan temin ve istisna kapsamında yapılan alımlar yer almaktadır. Tablo 2’de görüleceği gibi 2022 yılında idareler tarafından 4734 sayılı Kanun kapsamındaki ihale usullerinde ve istisna kapsamında gerçekleştirilen alım sayısı toplam 90.420’dir. Bu ihalelerin adet olarak %83, 19’u Kanunda belirtilen ihale usulleri kapsamında gerçekleştirilirken, %16, 81’i istisna kapsamında gerçekleştirilmiştir. Toplam kamu alımları tutarı 733.189.311.000 TL’nin 129.486.137.000 TL’si istisna kapsamında gerçekleştirilen alımlara ilişkindir” (Kamu İhale Kurumu, 2022).

3.2.3. Yeşil Mevzuat

Türkiye’de sürdürülebilirliğin sağlanmasında katkı sunması beklenen ve Kamu İhale mevzuatının uygulanmasında ihalenin gerektirdiği ilgili kanun ve

yönetmeliklere ilişkin bir takım mevzuat düzenlemelerine de yer verilmesinde fayda vardır.

Çevre Kanunu; amacı, çevrenin sürdürülebilir çevre ve kalkınma ilkelerine uygun olarak korunmasını sağlamaktır. Bu kanun, Türkiye'de sürdürülebilirlikle ilgili yapılan ilk yasal düzenleme niteliğindedir ve çevrenin, tüm canlıların ortak varlığı olduğu bilincinden hareket etmektedir (Çevre Kanunu, 1983).

Enerji Verimliliği Kanunu; 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu, sürdürülebilir enerji politikaları çerçevesinde önemli bir adım olarak atılmıştır. Bu kanunun amacı, enerjinin etkin kullanımını teşvik etmek, enerji israfını önlemek, enerji maliyetlerini ekonomik yüklerini azaltmak ve çevreyi korumak için enerji kaynaklarının ve kullanımının verimliliğini artırmaktır. Binalarda enerji verimliliğini artırmak ve desteklemek de bu kanunun kapsamındadır. Bu nedenle, sürdürülebilir yapıların desteklenmesine yönelik nitelik taşımaktadır (Enerji Verimliliği Kanunu, 2007).

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği; Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), planlanan projelerin çevreye olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte, projenin olumsuz etkileri önlenmeye çalışılır veya minimum düzeye indirilmesi için gerekli önlemler belirlenir. Aynı zamanda, proje için seçilen yer ve kullanılacak teknoloji alternatifleri değerlendirilir. ÇED ayrıca projenin uygulanması sırasında izlenmesi ve kontrol edilmesi gereken çalışmalarını da içerir. Bu şekilde, projenin çevresel etkileri yönetilerek çevreye zarar verme riski en aza indirilmeye çalışılır (ÇED Yönetmeliği, 2022).

Yönetmeliğin 6. Maddesi'nin 3. fıkrasında belirtilen ifadeye göre, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yönetmeliği kapsamına giren projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararları alınmadıkça, bu projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, projeye yatırım yapılamaz ve ihale edilemez. Bu hüküm, inşaat projelerine kesin bir yaptırım getirmektedir ve projenin yapım

faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için ÇED sürecinin tamamlanması gerekmektedir. ÇED kararları ise ilgili Bakanlık tarafından verilmektedir. Yönetmelikte ÇED gerekli değildir veya ÇED olumlu kararlarının tanımlamaları yapılırken, projenin çevre üzerinde muhtemel olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucunda ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Ancak, yönetmelikte "kabul edilebilir düzey" ifadesi belirsizlik içermektedir. Bu ifade, belirli bir standart veya ölçüt sunmamaktadır ve yorumlamaya açıktır. Bu durumda, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın, projelerin çevresel etkilerini değerlendirirken hangi kriterleri kullanacağına ve hangi düzeyin kabul edilebilir olduğuna karar vermesi önemlidir.

Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği;

Yönetmeliğin amacı, hafriyat toprağı ile inşaat ve yıkıntı atıklarının çevreye zarar vermeden yönetilmesini sağlamaktır. Bu amaçla, atıkların kaynaktan azaltılması, toplanması, geçici biriktirilmesi, taşınması, geri kazanılması, değerlendirilmesi ve bertaraf edilmesi için teknik ve idari kurallar belirlenmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesi ise inşaat yıkıntı atıklarının geri kazanılmasını vurgulamaktadır. Bu madde, atıkların ekonomik değer yaratılması amacıyla geri kazanılmasını öncelikli olarak teşvik etmektedir. Örneğin, atıkların beton üretiminde, yol yapımında, drenaj çalışmalarında, alt ve üst yapı inşaatlarında, spor tesislerinde ve rekreasyon alanlarında dolgu malzemesi olarak kullanılması teşvik edilmektedir (Hafriyat Toprağı, 2004).

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği;

Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği'nin yerine geçen Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, güncel haliyle 28.04.2017 tarihli bir yönetmelik değişikliğiyle yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, Enerji Verimliliği Kanunu ile aynı amacı taşımaktadır. Ülkemiz ekonomisi için önemli olan enerji ithalatının büyük bir kısmının yüksek enerji tüketimine ve tasarruf potansiyeline sahip binalardan kaynaklandığı göz önüne alındığında, enerji verimli binaların önemi büyüktür (Yüksekkaya, 2016). Dolayısıyla bu yönetmelik, binalardan kaynaklı enerji kayıplarını önlemek

amacıyla önemli bir yasal düzenlemeyi temsil etmektedir. Yönetmelik, mevcut ve yeni yapılacak binalarda enerji kullanımını etkileyen konularla ilgili olarak, bina projelerinin ve enerji kimlik belgesinin hazırlanması ve uygulanması için hesaplama metotlarına, standartlara, yöntemlere ve asgari performans kriterlerine yer vermektedir. Bu şekilde, enerji verimliliği konusunda daha sürdürülebilir bir yapılaşma hedeflenmektedir (Binalarda Enerji Performansı, 2008).

Enerji ile İlgili Ürünlerin Çevreye Duyarlı Tasarımına İlişkin Yönetmelik; Yönetmeliğin amacı, enerji ile ilgili ürünlerin tasarım koşullarını belirlemek, çevre koruma düzeyini yükseltmek ve enerji verimliliğini artırmak suretiyle sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Bu yönetmelik kapsamına giren ürünlerin belirlenmesi ve ilgili mevzuatın hazırlanması konusunda yetkili olan kamu kurum ve kuruluşları tarafından karar verilmektedir. Bu şekilde, enerjiyle ilgili ürünlerin uygun tasarım ve performans koşullarına sahip olması sağlanarak enerji verimliliği ve çevre koruması hedeflenmektedir (Enerji ile İlgili Ürünlerin, 2022).

Yönetmeliğin Ek-I bölümünde belirtilen Çevreye Duyarlı Jenerik Tasarım Şartlarını Belirleme Yöntemi, yaşam döngüsü değerlendirme sürecine (ham madde seçimi ve kullanımı, imalat, taşıma, kurulum ve bakım, kullanım, ömür sonu) dayanan çevreye duyarlı ürün tasarım parametrelerini içermektedir. Madde 1'e göre her bir evre için (ham madde seçimi ve kullanımı, imalat, taşıma, kurulum ve bakım, kullanım, ömür sonu) aşağıdaki çevresel boyutlar değerlendirilecektir.

- a) Malzemelerin, enerjinin ve temiz su gibi diğer kaynakların tahmini tüketimi: Tasarım sürecinde kullanılacak malzemelerin, enerji ve su gibi kaynakların tahmini tüketimini belirlemeyi ve sürdürülebilir kullanımı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.
- b) Havaya, suya ve toprağa yapılan tahmini emisyon: Tasarım sürecinde oluşması muhtemel emisyonların (hava, su, toprak vb.) tahmin edilerek

azaltılmasını hedeflemektedir. Böylece çevreye zararlı etkilerin önlenmesi ve koruma düzeyinin artırılması amaçlanmaktadır.

- c) Gürültü, titreşim, radyasyon, elektromanyetik alanlar gibi fiziksel etkenler nedeniyle oluşacağı tahmin edilen kirlilik: Tasarım sürecinde gürültü, titreşim, radyasyon, elektromanyetik alan gibi fiziksel etkenlerin çevresel kirlilik oluşturma potansiyelini tahmin etmeyi ve bu etkileri en aza indirmeyi amaçlamaktadır.
- d) Oluşması beklenen atık miktarı: Tasarım sürecinde oluşması beklenen atık miktarını belirleyerek atık miktarının azaltılmasını ve çevreye olan olumsuz etkilerinin en aza indirilmesini hedeflemektedir.
- e) İlgili mevzuat hükümlerini de dikkate alarak yeniden kullanım, geri dönüşüm ve malzemenin veya enerjinin geri kazanım olanakları: Tasarım sürecinde ilgili mevzuat hükümlerini dikkate alarak malzemenin veya enerjinin yeniden kullanımı, geri dönüşümü ve geri kazanımı gibi yöntemleri teşvik etmekte ve sürdürülebilir kaynak kullanımını desteklemektedir.

Eko-tasarım açısından kılavuz niteliği olan yönetmeliğin 2. Maddesinde yer alan "ilgili olduğunda" ifadesi, yönetmeliğin kapsamına giren ürünlerin her bir evre için çevresel boyutların değerlendirileceği durumlarda geçerlidir. Yani, her bir evre için ilgili çevresel boyutların değerlendirilmesi gerektiğinde, bu yönetmeliğin gereklilikleri uygulanmalıdır. Ayrıca, yönetmeliğin kapsamına giren ürünlerin piyasaya sürülmesi için "CE" işareti taşıma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu "CE" işareti, ilgili teknik mevzuat çerçevesinde sağlanan uygunluk değerlendirmesi sürecini tamamlayan ürünlere verilmektedir. "CE" işareti, ürünün temel sağlık, güvenlik ve çevresel koruma gerekliliklerini karşıladığını gösterir ve ürünün serbest dolaşımını sağlamak amacıyla Avrupa Ekonomik Alanı'nda geçerlidir.

Yapı Malzemeleri Yönetmeliği; yapı malzemelerinin temel karakteristiklerini belirleyerek performans beyanlarının ve CE işaretinin

malzemelere eklenmesini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede yapı malzemelerinin piyasaya arz edilmesi ve piyasada bulundurulmasıyla ilgili usul ve esasları belirlemektedir. Yönetmeliğin Ek-I bölümü, yapı işlerinin hijyen, sağlık ve çevre açısından temel gerekliliklere uygun olarak tasarlanması ve yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu gerekliliklere göre, yapıların tüm yaşam döngüsü boyunca ve sonrasında iklime ve çevre kalitesine olumsuz etkileri en aza indirilmelidir. Ayrıca, yapıların az enerji kullanımını gerektirecek şekilde tasarlanması ve yapılması, yapım ve söküm süreçlerinde mümkün olduğunca az enerji kullanılması ve enerji verimliliğinin sağlanması teşvik edilmektedir. Bu şekilde sürdürülebilirlik ve enerji tasarrufu hedeflenirken, yapı malzemelerinin belirli standartlara ve gerekliliklere uygun olması, performans beyanlarının yapılması ve CE işaretinin eklenmesi önem kazanmaktadır. Bu yönetmelik, yapı malzemeleri sektöründe sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği alanında önemli bir düzenleyici rol oynamaktadır (Yapı Malzemeleri Yönetmeliği, 2013).

Binalar İle Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği; sürdürülebilir yapıların oluşturulması için önemli bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Yönetmeliğin amacı, binalar ve yerleşmelerin doğal kaynakları ve enerjiyi verimli bir şekilde kullanarak çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmak için değerlendirme ve belgelendirme sistemlerinin oluşturulmasını sağlamaktır. Yönetmelik, değerlendirme ve belgelendirme sürecinde rol alacak kişilerin görev, nitelik ve sorumluluklarını belirleyerek bu alanda standart bir yaklaşımın oluşturulmasını hedeflemektedir. Ayrıca, mevcut ve yeni binalar ile yerleşmelerin teknik özelliklerini ve gereksinimlerini dikkate alarak çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarının ve sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesini ve belgelendirilmesini kapsamaktadır. Bu yönetmelik, sürdürülebilir yapılar için bir değerlendirme ve belgelendirme çerçevesi oluşturarak, yapı sektöründe çevresel etkilerin azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve kaynakların verimli kullanılması konularında önemli bir adım atmaktadır. Binaların ve yerleşmelerin sürdürülebilirlik standartlarına uygun olarak tasarlanması ve inşa edilmesi, çevresel, sosyal ve ekonomik açılardan daha sürdürülebilir bir gelecek için büyük önem taşımaktadır (Binalar İle Yerleşmeler İçin, 2017).

Türkiye'de mevzuatın sürdürülebilirlikle ilgili düzenlemelerinde öncelikli olarak enerji tasarrufu ve çevrenin korunması konuları vurgulanmaktadır. Bu düzenlemelerin amacı, enerji verimliliğinin ve çevreye duyarlılığın yaygınlaşmasını sağlamaktır. Ancak, mevzuattaki bazı belirsiz maddeler ve ifadeler netleştirilmeli ve teşvik önlemleri yetersiz kalmaktadır. Gelecekte, çevre duyarlılığı, enerji verimliliği ve sürdürülebilirliğin diğer alanlarının da dahil edildiği daha kapsamlı ve etkili düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

AB üyesi ülkelerde, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda hazırlanan mevzuatlar genellikle AB Direktiflerinin üye ülkelerin yerel hukuklarına aktarılmasıyla oluşturulmaktadır. Her ne kadar üye ülkelerin hukuki yapılarına bağlı olarak bazı farklılıklar olsa da, mevzuatlar genellikle birbirlerine benzerlik göstermektedir. Türkiye'de de sürdürülebilir kalkınma, kentleşme ve çevresel uyum konularında yapılan çeşitli çalışmalar ve mevzuat değişikliği, AB'ne uyum süreci çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'nin Avrupa Standardizasyon Kuruluşu'na üyeliği ve Uluslararası Standart Organizasyonu (ISO)'na üyeliği sayesinde, bu kuruluşlar tarafından geliştirilen veya işbirliğiyle oluşturulan standartların ülkemizde uyarlanması gerekmektedir. Bu standartların amacı, uluslararası ve bölgesel düzeyde ortak bir dil oluşturarak standartlaşma aracılığıyla birçok alanda kaliteyi artırmaktır. ISO'nun yaşam döngüsü değerlendirme yaklaşımına yönelik çalışmalar, sürdürülebilir inşaat açısından büyük öneme sahiptir. Ülkemizde kısmen Türk Standartları Enstitüsü (TSE) standardı olarak kabul edilen ancak henüz bir kısmının uyarlanması için çalışma yapılmamış olan bu standartlar, ISO 14040 ve ISO 14044'ten farklı olarak sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunun yanı sıra ekonomik ve sosyal boyutlarını da içermektedir. Bu standartların ülkemizde benimsenmesi, sürdürülebilirliğin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi açısından önemlidir.

3.3. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARININ KAMU İHALE MEVZUATI AÇISINDAN UYGULANABİLİRLİĞİ

4734 sayılı Kanun kapsamında gerçekleştirilen ihalelerde yeşil alım yapılmasında kullanılabilecek başlıca araçlar olarak; ihale konusu mal, hizmet ve yapım işinin özellikleri ve/veya yerine getirilmesi ile ilgili düzenlemelerin yapılabileceği teknik şartname ve projeler gibi belgeleri kapsayan ihale dokümanı, ihaleye katılımda çevre yönetim sistem belgesi gibi yeterlik kriterleri belirlenmesi, ekonomik açıdan en avantajlı teklifin fiyat dışındaki unsurlarda dikkate alınarak belirlenmesi ve alternatif teklifler kullanılabilir. İhale uygulama yönetmeliklerinde ve Kamu İhale genel Tebliği'nde de çevre yönetim sistem belgesinin istenilmesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Yeşil Kamu Alımlarının politika aracı olarak kullanılması ve çevreci kriterlerin ihale sürecine dahil edilmesi noktasında mevzuatın yeterliğinin değerlendirilmesi ve seçim kriteri olarak belirlenen iki esas unsurlarından;

1) "Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklifin En Düşük Fiyat Esasına Göre Belirlenmesi" halinde çevreci kriterlerin; ihalede yeterlik kriteri olarak veya mal alımları için teknik şartnamede malın teknik özelliklerine, hizmet alımı ve yapım işleri için işin yapılma sürecine ve kullanılacak malzemelere ilişkin olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Yeterlik kıstaslarıyla, piyasada faaliyet gösteren ve kamu kesimi için tedarikçi olabilecek gerçek veya tüzel kişilerin, ihale konusu işin yapılabilmesi için gerekli olan asgari niteliklere sahip olmaları amaçlanmaktadır. Çevreci kriterlerin yeterlik kriteri olarak istendiği ihalelerde, bu kriterlerin sözleşme konusu taahhüdün ifası için zorunlu olan kriterler olması ve kriterlerin "yeşil" ihalelerde yeterlik kriteri olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Teknik şartnamede, alım konusu malın teknik özellikleri ya da hizmet alımı veya yapım işinin yürütülmesi süreciyle ilgili düzenlemeler yapılarak çevreci kriterlere yer verilmesi halinde, söz konusu kriterlerin ihaleye katılımı

kısıtlayacak nitelikte olmaması, belli bir marka, patent, tedarikçi veya yükleniciyi işaret etmemesi, rekabetin sağlanması için zorunludur. Ayrıca, teknik şartnamede yapılacak düzenlemenin, idarenin ihtiyacıyla doğrudan ilgili olduğu ve alım konusu mal, hizmet ve yapım işinin performansına katkıda bulunduğu nesnel olarak ortaya konulması ve böylece idarenin elde ettiği faydanın artmasını sağlaması, idarelerin keyfi uygulamalarının engellenmesi açısından kritik öneme sahiptir.

2) “Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklifin Fiyat Dışı Unsurların Değerlendirilmesiyle Belirlenmesi” halinde çevreci kriterlerin; fiyat dışı unsurlar arasında çevreye duyarlılığı sağlayacak kriterlere yer verilmesi, ilgili idarenin ve/veya devletin kamu alımları politikasıyla yakından ilgilidir. Kamu alımlarında etkinliğin, rekabetin sağlanması ve idarenin ihtiyacının daha iyi karşılanmasıyla elde edileceği ekseninde belirlenmiş olan kamu alımları politikası uygulamalarında, çevresel kriterlerin teknik özelliklerde istenmesi mümkün olduğu gibi, bu kriterlere fiyat dışı unsurlar arasında yer verilmesi de mümkündür.

Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin fiyat dışı unsurların değerlendirmeye dahil edilmesiyle belirleneceği ihalelerin şartnamelerinde, teklif fiyatının ve çevresel kriterlerin ağırlıkları tespit edilecek, yapılan puanlama sonucunda ekonomik açıdan en avantajlı teklif belirlenecektir. Bu durumda, fiyat dışında belirlenecek değerlendirme kriterlerinin sayısı ve niteliği ile ağırlığının, ihaleyi yapan idarece belirlenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde ekonomik açıdan en avantajlı teklifin fiyat dışındaki unsurlarda dikkate alınarak belirlendiği durumlarda, 4734 sayılı Kanun’un 40’inci maddesinin dikkate alınması ve fiyat dışı unsurların ihale konusu iş ile olan bağlantısının gözetilmesi gerekmektedir. Ayrıca ilan yapılmayan ihalelerde idarelerin çevreye duyarlı isteklileri ihaleye davet etmesi de yeşil bir yaklaşım olacaktır. Kanun kapsamında gerçekleştirilen ihalelere ait ihale dokümanları incelendiğinde, idarelerce enerji verimliliği ile ilgili düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

3.4. TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARININ UYGULANMASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Mevzuat Kaynaklı Engeller

AB direktiflerinde, çeşitli çalışmalar yapılarak ekonomik açıdan en avantajlı teklifi belirlemek için çaba sarf edilmiş ve "Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklif Kavramı" ile fiyat dışı faktörler olarak nitelendirilen kalite, değerlendirme maliyeti ve çevresel etmenlerin ön planda olmasına rağmen fiyat ile işletme ve bakım maliyeti arasında doğrudan ilişkili olabilen kriterlerin vurgulanması amaçlanmaktadır. Fiyat dışı faktörlerin ağırlığı, işin özelliğine bağlı olarak değişmekle birlikte %40'ı aşmaması önerilmektedir. Ekonomik, mali, mesleki ve teknik yeterlilik kriterlerinin fiyat dışı faktör olarak belirlenmemesi gerektiği belirtilmektedir (KİK, 2005). Bu bağlamda, tekliflerin kalite puanlaması ve fiyat indirimine dayalı modellerin öne çıktığı belirtilmektedir. Bu modellerde, Teklif Fiyatı, yapım işinin tamamlanma tarihi, maliyet etkinliği, işletme giderleri, çevresel özellikler, estetik, fonksiyonel özellikler, kalite, mevcut masraflar, teknik özellikler gibi kriterlerin belirlenebileceği öngörülmektedir.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 40. maddesi gereğince, ihale "ekonomik açıdan en avantajlı teklif" sunan istekliye verilir. Bu yasaya uygun olarak hazırlanan Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği'nin 67. maddesi ise "*ekonomik açıdan en avantajlı teklifi, en düşük fiyat teklifi olarak değerlendirdikten sonra, sadece en düşük fiyat esasına göre belirlenemeyeceği durumlarda, işletme ve bakım maliyeti, maliyet etkinliği, verimlilik, kalite ve teknik değer gibi fiyat dışı unsurların dikkate alınmasını*" öngörmüştür. AB direktiflerinde, fiyat dışı unsurların kullanımı herhangi bir önkoşula bağlı olmamakla birlikte, ülkemiz mevzuatında "ekonomik açıdan en avantajlı teklifin" sadece en düşük fiyat teklifi olarak değerlendirilemeyeceği durumlar için "*Yeterlilik değerlendirmesi için öngörülecek kriterler tekliflerin değerlendirmesinde fiyat dışı unsur olarak kullanılamaz*" şeklinde önemli bir kısıtlama getirilmiştir. Bu nedenle, süre, iç verim oranı ve benzeri kriterlerin dışında fiyat dışı unsurların belirlenmesi ve bunların uygulanması yapım

işlerinde zor olmaktadır. Bu bağlamda, uygulamada “Ekonomik Açıdan En Avantajlı Teklif” genellikle en düşük fiyat teklifi olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde, AB uygulamaları doğrultusunda düzenlemeler yapılarak fiyat dışı unsurların işin yapısına uygun olan her koşulda kullanılmasına izin verilmesi uygun olacaktır. Yapım işinin özelliklerine göre belirlenecek fiyat dışı unsurlar, yapının tüm kullanım süresini dikkate alarak belirlendiğinde tekliflerin en uygun şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır. (Akçay, 2003).

İhale Uygulama Yönetmelikleri’nde fiyat dışı unsurların belirli bir marka ve modeli esas alarak rekabeti kısıtlayıcı şekilde düzenlenemeyeceği, genel bir zorunluluk olarak vurgulanmıştır. Ancak, sadece Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği’nde ekonomik ve mali yeterlilik kriterleri ile iş deneyim belgesinin fiyat dışı unsurlar olarak öngörülemediği ifade edilmiş olup, diğer Yönetmeliklerde bu sınırlama bulunmamaktadır. Diğer Yönetmeliklerden farklı olarak, Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği’nde, Kanun metninde belirtilen fiyat dışı unsurların yanı sıra "süre" unsuru da açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, Kamu İhale Genel Tebliği’nde fiyat dışı unsurların sadece nicel değil aynı zamanda nitel belirlemeleri de içerebileceği ve bu bağlamda kaliteye yönelik parametrelerin, yüklenici kapasitesinin, teklif ve yaklaşık maliyet yapısının uyumunun fiyat dışı unsurlar arasında yer alabileceği ifade edilmiştir (Filibe, 2019). Ancak ülkemizde, fiyat dışı unsurların kullanılmasıyla ilgili pratikte yaşanan zorluklar ve rekabeti engelleyici hususların iddia edilen şikayetler gibi nedenlerle sınırlı kaldığı görülmektedir (Büber, 2008). Bu durumun temel sebebi, fiyat dışı unsurların net bir tanımının olmaması ve ihale sisteminde fiyat dışı unsurların belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin esasların ikincil mevzuatla açıklanmadan idarelere bırakılmış olmasıdır (Özçakar ve Yurdakul, 2014).

Ülkemizde idarelerin ihalelerle ilgili en büyük zorluklarından biri, istenilen kalitedeki mal, hizmet veya yapım işini temin edememeleridir. Bu durum, bakım, işletme ve onarım maliyetlerinin artmasına, beklenen verimin elde edilememesine ve yenilemelerin beklenenden daha hızlı gerçekleşmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, kamu kaynaklarının etkin bir şekilde

kullanılmama sorunları ortaya çıkmaktadır. İşi gerçekleştirecek en uygun isteklinin seçiminde yaşanan sorunlar sonucunda, düşük kaliteli ürünler, zamanında tamamlanamayan veya hiç tamamlanamayan işler gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, ihalelerde sadece fiyat temelli değerlendirmelerin ihtiyaçları karşılamak için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesinde fiyat dışı unsurların da fiyatla birlikte değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak fiyat dışı unsurların tespiti, ağırlıklandırılması ve tekliflerin değerlendirilmesi gibi konular zorlu ve uzmanlık gerektiren faaliyetlerdir. Mevzuatımızda, fiyat ile birlikte değerlendirilecek fiyat dışı unsurlar arasındaki ağırlık oranları belirlenmemiş ve bu konu idarelerin takdirine bırakılmıştır. İdarelerin zorlu ve uzmanlık gerektiren bu süreç yerine fiyat esasına dayalı alımlar yapmaları, özellikle karmaşık ihtiyaçların karşılanmasında uzman ve kaliteli ürünlere sahip isteklilerin düşük kalitedeki ürünlerle aynı koşullarda değerlendirilmesine yol açabilir (Özçakar & Yurdakul, 2014). Bu amaçla, fiyat dışı unsurların en avantajlı teklifin belirlenmesinde kullanım oranını artırmak için idarelerin takdirine bırakılan alanlar sınırlandırılmalı, sistemdeki belirsizlikler giderilmeli ve idarelerin kolaylıkla kullanabileceği, uluslararası kabul görmüş değerlendirme modelleri mevzuata dahil edilmelidir. (Filibe, 2019).

05/03/2009 tarihinden önce yürürlükte bulunan Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği'nin 41'inci maddesinde, idarelerin işin niteliğini göz önünde bulundurarak istekliden çevre yönetim sistem belgesi isteyebileceği yönünde düzenleme yer almaktayken bahse konu yönetmeliğin yürürlükten kaldırılması ile uygulamaya giren Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği'nin 30'uncu maddesinde, çevre yönetim istem belgesinin yaklaşık maliyeti eşik değerinin yarısına kadar olan ihalelerde istenemeyeceği, yarısı ile bu değer üzerinde olan ihalelerde ise istenebileceği hüküm altına alınmıştır. Daha önce istenilmesi her ihalede mümkün olan çevre yönetim sistem belgesinin yeni Yönetmelikle birlikte belirli bir limitin altındaki işlerde istenemeyecek olması, Yönetmelik değişikliğinde söz konusu belgenin niteliğinin dolayısı ile de çevreci alımlar bakımından öneminin gözetilmediğini gösterdiği söylenebilir.

Kamu İhale Genel Tebliği'nin 2.Bölüm "Mal Alımı İhalelerine İlişkin Özel Hususlar" başlıklı 54.2.Maddesi (e) bendinde 20/10/2020 tarihinde yürürlüğe giren değişiklik ile *"Kapasite raporu, kalite yönetim sistem belgesi, çevre yönetim sistem belgesi, imalat yeterlik belgesi ile hizmet yeterlilik belgesi sadece özel imalat süreci gerektiren mal alımı ihalelerinde istenebilecektir."* Mal alımı ihalelerinde ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğin değerlendirilmesinde kullanılmak üzere istenecek belgeler hususunda yalnızca "özel imalat gerektiren mal alımları" şeklinde kısıtlanması, İdarelerin yapacağı alımlarda yeterlik kriteri olarak çevre yönetim sistem belgesi isteyebilmesi hususu belli bir alana sıkıştırılması, çevreci alımlara ön açan değil öneminin gözetilmediğinin göstergesidir.

Tedarikçi Kısıtlılığında Kaynaklı Engeller

Sanayi devrimiyle başlayan ve hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler, hayatımızı birçok yönden kolaylaştırmış olsa da, beraberinde artan sanayileşmenin çevre üzerindeki zararlı etkileri de önemsenmesi gereken bir seviyeye ulaşmıştır.

Son 30 yılda yaşanan gelişmelerin etkisiyle, dünya genelinde talepten çok daha fazla üretim gerçekleştirilmesi, şirketlerin doğru stratejiler geliştirmemesi ve müşteri beklentilerini karşılayamaması durumunda, rekabetten geri kalıp pazar payı kaybetmelerinin kaçınılmaz hale gelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, müşterilerin çevreyle ilgili beklentilerini karşılamak amacıyla "çevreye duyarlı organizasyon" kavramı ortaya çıkmıştır. Çevreye duyarlılık, organizasyonların tüm faaliyetlerinde çevreyi önemseyen bir yaklaşımı ifade eder. Bu yaklaşım, çevreye verilen zararı en aza indirmek, üretim süreçlerini değiştirmek, çalışanları çevre konusunda eğitmek, temiz teknolojileri kullanmak ve ekolojik çevrenin korunması için yeni projeler gerçekleştirmeyi öncelik haline getirmek anlamına gelir. Bu amaçları gerçekleştirmek için şirket yöneticileri, alacakları kararların çevresel etkilerini göz önünde bulundurmalı ve bu kararlara ilişkin uygulamaların çevre açısından uygun sistem ve süreçlerle gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla bir "Çevre Yönetim Sistemi" kurmalıdır.

(İstanbul Sanayi Odası, 2002). Çevre Yönetim Sistemi, bir organizasyonun belirlediği çevresel etkileri kontrol altına almak, azaltmak ve tamamen ortadan kaldırmak için sistemli bir şekilde hareket ettiği bir çabadır. Bu sistem, çevresel hedeflere ulaşmak için kurulan bir yapıdır.

Ülkemizde, sürdürülebilir çevre hedeflerine uygun olarak, çevresel etkileri azaltılmış ürün veya hizmetlerin teşvik edilmesi ve tüketicilere doğru ve bilimsel bilgi sağlanması amacıyla gönüllülük esasına dayalı bir çevre etiketi sistemi oluşturulmuştur. Bu amaçla, 19.10.2018 tarihinde yayımlanan 30570 sayılı Resmi Gazete'de Çevre Etiketli Yönetmeliği yayımlanmış ve yönetmelik ile çevre etiketi sisteminin idari ve teknik hususları ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemiştir. Çevre Etiketli Yönetmeliği kapsamında oluşturulan çevre etiketi sistemi, *“ürün veya hizmetlerin doğal kaynak kullanımından başlayarak üretim, kullanım, tüketim ve geri dönüşüm gibi tüm süreçlerini kapsayarak nihai bertaraf aşamasına kadar olan yaşam döngüsünün her evresinde ekosistemlerin korunmasını hedeflemektedir. Bu sistem, çevre, insan sağlığı, iklim ve doğal yaşam üzerindeki olumsuz etkileri azaltmayı amaçlayarak doğal kaynak tüketiminde önlem almayı ve ekosistemlerin bozulmasını engellemeyi”* amaçlamaktadır (Çevre Etiketli Yönetmeliği, 2018).

Çevre Etiketine Sahip Firmalar

Firma Adı	Ürün Kategorisi	Çevre Etiketli Ürün/ Ürünler	Üretim Yeri	Sözleşme Tarihi	Geçerlilik Tarihi
Deniz Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	Tekstil	100% organik pamuklu beyaz tişört	Denizli	22.5.2020	22.5.2024
Vitra Karo San. Ve Tic. A.Ş.	Seramik	Duvar Karosu	Bilecik	21.9.2020	21.9.2024
Yurtbay Seramik San ve Tic A.Ş.	Seramik	Sırlı Karo, Duvar Karosu, Yer Karosu	Eskişehir	6.1.2021	6.1.2025
DenizTemiz Derneği/ Turmepa	Elde Yıkama Bulaşık Deterjanı	Elde Yıkama Bulaşık Deterjanı	İstanbul	09.12.2022	26.06.2023
Baykan Denim Konfeksiyon A.Ş.	Tekstil	Jeans	Malatya	7.9.2022	31.12.2025
Essity Turkey Hijyen Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Temizlik Kağıdı	Tuvalet kağıdı, Kağıt havlu, Peçete	İsveç	7.9.2022	31.12.2024
Sanko Tekstil İşletmeleri San ve Tic A.Ş. - İSKO Şubesi	Tekstil	Organik pamuklu kot kumaşı	Bursa	7.9.2022	31.12.2025
Adım Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Tekstil	İplik	Isparta	24.10.2022	24.10.2026
Babacanteks Örne San. Tic. A.Ş.	Tekstil	Boyalı kumaş	Malatya	12.05.2023	12.05.2027

Tablo 3. Türkiye’ de Çevre Etiketine Sahip Firmalar

Tablo 3.'de görüldüğü üzere T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından verilen, çevre etiketine sahip ürün ve firmalar mevcuttur. Çevre etiketine sahip bir ürün, hammaddenin temininden başlayarak üretim, tüketim, kullanım ve son olarak bertaraf süreçlerini kapsayan yaşam döngüsü boyunca, aynı ürün veya hizmet grubuna dahil diğer ürünlerle karşılaştırıldığında çevreye olan olumsuz etkileri azaltmış ve belirlenen kriterlere uygunluğu kanıtlanmış bir üründür. Bu etiket, ürünün çevresel etkilerini azaltma çabalarını ve çevreye olan duyarlılığını belgelemektedir. Bu kapsamda, idarelerin alımını yapmak istediği her türlü mal, malzeme, hizmet ve yapım işleri için ihalelerini yeşillendirmek istediklerinde ve doğruluğu mevzuata dayalı kanıtlanmış (çevre etiketli) ürün ve hizmetlere ulaşılmak istenildiğinde ortaya çıkan gerçek, çevre etiketine sahip yeterli ürün ve firmanın bulunmadığı yönündedir (Çevre Etiket, 2023).

Çevreci satın alma yöntemi özellikle bu amaca uygun ürün veya hizmetin öne çıkartılması ile faydalı olabilir. Tedarikçilerin yeşil ürün veya hizmeti ticaretine dahil etmesi arza esas olacak yeterli bir talebin bulunmasına ve ortaya çıkan talebin tüketicilerin ihtiyaçlarına ve bütçelerine uygunluğuna bağlıdır. Yaşam döngüsü analizi yaklaşımı kullanılarak tedarikçiler tarafından üretilen ürün ve hizmetlerin maliyet ve faydaların karşılaştırılmasına ilişkin olarak yeterli bilgilerin varlığı, yeşil kamu alımları yöntemiyle tedarik konusunda karar alma süreçlerini etkinleştirebileceği gibi yeşil kamu alımı yönteminin alışlagelmiş tedarik yöntemine göre görece daha pahalı bir metod olduğuna ilişkin önyargıların da yersiz olduğu gerçeğine yardımcı olacaktır. Bu durumda, yeşil kamu alımı uygulamasının daha etkin ve yaygın bir şekilde kullanılması, kamu sektöründe enerji kullanımı, bakım-onarım maliyetleri gibi harcama kalemlerinde önemli tasarruflar sağlamaya yardımcı olduğu gibi çevreye duyarlı ürün veya hizmetlerin tercih edilerek çevresel etkilerin azaltılması hedeflenir. Bu sayede enerji verimliliği artar, bakım ve onarım maliyetleri düşer ve kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılması sağlanır. Kamu kesimi, yeşil kamu alımı uygulamasını benimseyerek hem çevresel açıdan sorumlu bir tutum sergiler hem de maliyet tasarrufları elde eder (İpek ve Acar, 2016, s.72).

Diğer Engeller

Maliye Bakanlığı'nın görevleri arasında 5917 sayılı Kanun ile eklenen "*Genel ekonomik politika ve stratejiler çerçevesinde kamu alımlarına ilişkin temel politikaları oluşturmak ve stratejiler çerçevesinde kamu alımlarına ilişkin temel politikaları oluşturmak, bu konudaki kanun tasarılarının hazırlanmasında ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak*" şeklinde hüküm uyarınca kamu alımlarına ilişkin temel politikaları oluşturma görevi Maliye Bakanlığı'na aittir. Bu politikaların belirlenmesi, ekonomik gelişmeyi desteklemek, rekabeti teşvik etmek, etkin kaynak kullanımını sağlamak, çevresel sürdürülebilirliği gözetmek, yerli üretimi desteklemek gibi hedefleri kapsamı bakımından önemlidir. Bu çerçevede, kamu alımlarının etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, rekabetin teşvik edilmesi, şeffaflığın sağlanması ve kaynakların etkili kullanılması için oluşturulacak bu politikalar ile ilgili kurumlar arasında koordinasyon sağlanarak kanun tasarılarına ilişkin çalışmaların birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Bu şekilde, kamu alımlarının genel politika ve stratejilerle uyumlu bir şekilde yönetilmesi ve ekonomik hedeflere katkı sağlaması amaçlanır. Ancak mevcut durumda sürdürülebilir veya yeşil kamu alımları ile ilgili Maliye Bakanlığı tarafından ortaya konulmuş bir politika bulunmamaktadır.

Günümüzde kamu alımları, ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında önemli bir araç haline gelmiştir. Bu alanda gerçekleştirilen politikalar ve stratejiler, sadece etkinlik ve verimlilik hedeflerini değil, aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesini, inovasyonun teşvik edilmesini ve çevresel etkilerin azaltılmasını da amaçlamaktadır. Kamu alımları, ekonomik kalkınmayı destekleyerek yerel ekonomilere katkı sağlamak, istihdamı artırmak ve rekabeti teşvik etmek gibi birçok sosyal ve ekonomik hedefi gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi hedefleri doğrultusunda, çevresel etkilerin azaltılması ve yenilikçi çözümlerin benimsenmesi kamu alımlarının stratejik bir bileşeni haline gelmiştir. Bu şekilde, kamu alımları hem ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir araç

olarak işlev görmekte hem de toplumsal ve çevresel açılardan sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır.

Kamu kesiminin satın alma faaliyeti için ekonomik gücünü, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygun ekolojik ürün ve hizmetlerin satın alınmasına yönelten bir yöntem olarak yeşil kamu alımları satın alma stratejisinin ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlara ulaşma faaliyetlerinin diğer kamu politika araçları ile ilişkilerinin göz önünde bulundurularak etkin, verimli ve inovatif bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Yeşil kamu alımları kapsamında ekonomik büyüme ve kalkınmanın çevre dostu, yaşam döngüsü maliyetlemenin rasyonel, ölçülebilir ve sürdürülebilir yöntemler ile sağlanmasının kaynakların etkin ve verimli kullanılması bakımından oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, yeşil kamu alımı ile ilgili politika eksikliğinin bulunduğu mevcut ortamda, çevreci kriterlerin kullanılması ile ilk maliyetin arttığı alımlarda kaynakların verimli kullanılması ilkesinin nasıl yorumlanacağı ya da daha genel olarak kamu alımlarının esas amaçları ile ikincil amaçları arasında nasıl bir dengenin gözetilmesi gerektiği önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, idarelerin ihale dokümanında çevreci kriterler kullanmalarını teşvik eden bir yönlendirmenin bulunmaması, idarelerin çevreci alım ile ilgili farkındalıklarının sınırlı olması, çevreci kriterlerin ve bunların ihale dokümanlarına dahil edilmesini izah eden bir çalışmanın bulunmaması, idarelerin ekonomik açıdan en avantajlı teklifi belirlemede en düşük fiyat esasını benimsemiş olmaları da çevreci alım konusunun önemli sorunları olarak belirmektedir.

3.5.TÜRKİYE'DE YEŞİL KAMU ALIMLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLEBİLECEK UYGULAMA ÖRNEKLERİ

3.5.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Çeşme ve Bağlı Mahalleleri 3. Etap İçme Suyu İnşaatı İşi

“İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün suyun sürdürülebilir kullanımına yönelik öncelikleri ve su tasarrufuna yönelik tedbirleri planlama aşamasıyla sınırlı kalmamış, hayata geçirilmiş ve söz konusu kurum Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, AB standartlarında arıtma tesisi sayısı, kişi başına düşen ileri biyolojik yöntemle arıtılmış su miktarı ve arıtmada AB standartlarının en yüksek oranda uygulandığı kent başlıklarında Türkiye'nin öncü kenti olmuştur. Kurum “kesintisiz su, güçlü altyapı ve sağlıklı çevre” misyonu çerçevesinde çevresel değerleri korumaya yönelik olarak somut adımlar atmaya devam etmekte ve hedeflerini gerçekleştirmek için ek finansman kaynakları bulma konusunda çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar sonucunda İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (İZSU) ve Fransız Kalkınma Ajansı (AFD) arasında yaklaşık 50 milyon Euro'luk bir kredi finansman sözleşmesi imzalanmıştır. Bu kredi finansman sözleşmesinde ihale süreçlerinin yeşil hale getirilmesine yardımcı olabilecek birtakım genel koşullar ve değerlendirme ve yeterlilik kriterleri ortaya konmuştur. Sözleşme hükümlerinde AFD tarafından finanse edilen sözleşmelerin tedarikçi, yüklenici, alt yüklenici, danışman ve alt danışmanlarının uluslararası çevre ve çalışma standartlarına uyma konusunda çeşitli taahhütlerde bulunmaları gerektiğinin altı çizilmiştir. Sözleşmede değerlendirme ve yeterlilik kriterlerine ilişkin hükümlere de yer verilmiştir. Bu hükümler içerisinde dikkat çekici olanları çevresel, sosyal, sağlık ve güvenlik (ÇSSG) konularında raporlama süreçlerinde kullanılacak ölçütler ile ilgilidir. Bu ölçütler içerisinde bazı ISO sertifikaları (ISO 9001 Kalite Yönetim Sertifikası, ISO 14001 Çevresel Yönetim Sertifikası, ISO 45001 Sağlık ve Güvenlik Yönetim Sertifikası) veya uluslararası kabul görmüş eşdeğerlerini bulundurma, teklif sahiplerinin alt yüklenicileri ve tüm ortakları için ÇSSG taahhütlerine uygunluğun izlenmesine yönelik bir sistemin varlığı, ÇSSG konularına tahsis edilmiş kurum içi personelin mevcudiyeti ve Çevresel ve Sosyal Yönetici ve/veya Sağlık ve Güvenlik Yöneticisi tahsisi gibi gereklilikler üzerinde durulmaktadır” (Çeşme ve Bağlı Mahalleleri 3. Etap İçme Suyu İnşaatı İş Sözleşmesi, 2020, s. 2, 8, 57, 156; Kuran ve Akdeniz, 2022, s.1463-1464).

3.5.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Güneş Enerjisi Santrali Temini Ve Montajı İşi

İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün dört adet atıksu pompa istasyonu binalarının ve dört adet su depoları çatı yüzeylerinde fotovoltaik (FV) paneller kullanılarak elektrik enerjisi üretilmesi ve tesislerin elektrik tüketimlerinin bir kısmının yenilenebilir enerji kaynağından temin edilmesi amacıyla toplam 2750,64 kWp/2430 kWe kapasitesinde şebeke bağlantılı fotovoltaik güneş enerjisi santrali (GES) temin ve montajı işini gerçekleştirmiştir. İşin teknik yeterlilikleri incelendiğinde, güneş panellerinin "CE, IEC 61215 ve IEC 61730-1" gibi uluslararası standartları sağlamasına yönelik sözleşmenin yerine getirilmesi bakımından yeterlilik olarak istenilmesi ve ilgili belgelerin, açık hava iklimlerinde uzun süreli çalışmaya uygun karasal fotovoltaik panellerin tasarım yeterliliği için gereksinimleri karşılaması ve bu şekilde panellerin tasarımları, çevrelerine ve çalıştırıldıkları koşullara bağlı olarak uzun ömürlü fayda sağlamaları koşulunun yaşam döngüsü ile uzun vadede daha az maliyetli olması bakımından önem taşımaktadır.

3.5.3. İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Ters Şemsiye Hibrit Enerji Pilot Projesi İşi

Ters Şemsiye Su ve Enerji Hasadı Sistemi Araştırma ve Geliştirme Projesi'nin hedefi projede kullanılan üniteler vasıtasıyla, biriken suyu havuz, gölet, depo gibi alanlarda depolamak, güneş panelleri, rüzgar türbinleri ve boru içi türbin aracılığıyla su ve elektrik bakımından kısıtlı bölgelerde sürdürülebilir enerji ve temiz su ihtiyacını karşılamaktır.

Projede kullanılacak 2 ünite 5m x 5m galvaniz daldırma direk üzerine uygulanmış asma germe membran şemsiye ile yağmur suyunun sisteme kazandırılması hedeflenmiştir. Biriken su tek ve seri bağlanmış depolarda saklanacak, içilebilir hale getirilecek ve uygulama alanına göre çeşitli sulama sistemlerini besleyecektir. Projenin uygulama alanları park, bahçe, otopark vb. gibi toplum tarafından kullanılan noktalarda gölgelendirme ve oturma alanı

oluşturmak ayrıca bu alanların çatılarından biriken yağmur suyunun basit filtreleme işleminden geçirildikten sonra sulama, araç yıkama vb. sistemlerde kullanılmasını, depolanmasını sağlamak ve üst kısmında kurulacak solar paneller, rüzgar türbinleri ve boru içi türbin ile üretilecek elektrik enerjisinin; aydınlatma, şarj noktası vb. amacıyla off-grid (şebeke bağlantısız) olarak değerlendirilmesini sağlamaktır.

Toplanan yağmur sularından, 2 ünite şemsiye için Meteoroloji Genel Müdürlüğü güneşlenme verileri baz alınarak ortalama ünite başına 5200 Kwh/Yıl enerjinin hasat edilmesi hedeflenmiştir. Üretilen enerji ve depolanan yağmur suyu için; araç şarj istasyonu, aydınlatma, mobil (Gsm) şarj noktası, depolanan suyun üstte basit bir filtreleme yapıldıktan sonra depolardan araç yıkama pompalarına basılması, Data-Loggerların enerji verilerinin gösterilmesi için kullanımı, Wi-Fi Hotspot noktaları için kullanılacaktır. Böylece fosil yakıt kaynaklı enerjinin sarfiyatı engellenerek sürdürülebilir, temiz enerjilerin ve temiz suyun kullanılmasına yönelik faaliyetlere öncü ve farklı örnek bir uygulama üretilecektir (Teknik Şartname, 2023).

3.5.4. İzmir Su Ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Atıksu Dalgıç Pompa Alımı İşi

İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Atıksu Arıtma Tesislerinde kullanılmak üzere açık ihale usulüyle satın almak istediği atıksu dalgıç pompalara ait ihale dokümanının ayrılmaz bir parçası olan İdari Şartname Madde 7'de ihaleye katılım yeterlik kriteri olarak belirtilen ve teknik şartnamede istenilen, istekli firmaların teklif ettikleri pompalara ilişkin olarak; debiye göre basma yüksekliği, debiye göre verim karakteristik, debiye göre güç eğrilerini teklifleri ekinde sunmaları istenilmiştir. Karakteristik eğrilerin beyan edildiği form üzerinde; istenilen noktadaki basma yüksekliği, debi, motor gücü, pompa verimi ile maksimum mil gücü noktasındaki motor gücü bilgilerinin belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

“Tekliflerin değerlendirilmesi ve ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesi hususunda; işletme ve bakım maliyeti, maliyet etkinliği, verimlilik, kalite ve teknik değer, süre gibi unsurlar fiyat dışı unsur olarak belirlenmiş ve ekonomik açıdan en avantajlı teklif, fiyat ile birlikte fiyat dışı unsurların da dikkate alınarak belirleneceği, fiyat dışı unsurların parasal değerleri veya nispi ağırlıkları ile hesaplama yöntemi ve bu unsurlara ilişkin değerlendirmenin yapılabilmesi için uygulanacak kriterler” (4734 Sayılı Kamu, 2002), idari şartnamede açıkça belirtilmiştir. Buna göre;

“İsteklilerin teklif edecekleri garanti edilen komple sistem verimi her bir dalgıç pompalar için aşağıdaki formüle göre, 26.500 saatte tüketileceği enerji sarfiyatı bedeli hesaplanacaktır. Hesaplanan bu enerji sarfiyat bedeli isteklinin teklif fiyatı ile toplanacak ve elde edilen bu fiyat tekliflerin mukayesesinde esas değer olarak alınacaktır. Sonuçta buradan en ekonomik teklif belirlenecek ve belirlenen bu teklif ekonomik açıdan en avantajlı teklif olacaktır. İhalenin siparişe bağlanmasında, teklif fiyatı esas alınacaktır.

$$A1 : [(Q1 \times Hm1) / 102] \times F \times T \times 1/\eta g1 \times 100] \times n1$$

$$A2 : [(Q2 \times Hm2) / 102] \times F \times T \times [1/\eta g2 \times 100] \times n2$$

... :

$$Ak : [(Qk \times Hmk) / 102] \times F \times T [1/\eta gk \times 100] \times nk$$

$$A : A1 + A2 + \dots + Ak$$

$$\text{Ekonomik Bedel} : A0 + A$$

Q1, Q2, ..., Qk :EK-2 Tablosunda belirtilen 1, 2, ,3, ..., k sıra nolu dalgıç pompaların debileri (lt/sn)

Hm1, Hm2, ..., Hmk :EK-2 Tablosunda belirtilen 1, 2, ,3, ..., k sıra nolu dalgıç pompaların manometrik yüksekliği (mSS)

$\eta g1, \eta g2, \dots, \eta gk$:EK-2 Tablosunda belirtilen 1, 2, ,3, ..., k sıra nolu dalgıç pompa garanti edilen komple sistem verimleri

n1, n2, ..., nk :1, 2, ,3, ..., k sıra nolu dalgıç pompaların adetleri

A1, A2, ..., Ak :İsteklinin teklif fiyatına eklenecek 26.500 saatte tüketileceği enerji sarfiyat bedeli (TL)

A0 : Teklif fiyatı

F :Enerji birim fiyatı (4,50TL/kwh)

T :Süre (26.500 saat)”

Formülü üzerinden hesaplama yapılarak istekli firmaların teklif ettikleri pompalara ait işletme ve bakım maliyeti, maliyet etkinliği, verimlilik, kalite ve teknik değer, süre gibi unsurların değerlendirilmesi sonucunda en uygun teklif ekonomik açıdan en uygun teklif olarak belirlenerek ihale karara bağlanmıştır (Teknik Şartname).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Literatürde Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Kamu Alımları kavramlarını ayrı ayrı ele alan bilimsel yazın sayısı oldukça fazla iken sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak bakımından yeşil kamu alımlarının önemini “sürdürülebilirlik” ekseninde ortaya koyan, yeşil kamu alımlarının AB özelinde incelendiği fakat Türkiye’de uygulanabilirliğinin AB mevzuatı ve Türkiye mevzuatı ile karşılaştırmalı analizini değerlendiren çalışma halihazırda bulunmamaktadır. Yeşil kamu alımlarına ilişkin bilimsel yazın incelendiğinde konunun çok farklı şekillerde ele alındığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda;

Wang ve diğerleri (2021), Yeşil kamu alımlarının bireyin yeşil tüketimini teşvik etme noktasında bilgi düzeyini tespit etmek ve tüketim davranışlarına etkisini ölçmek amacıyla 336 durumsal anketten elde edilen verilerin analizi ile araştırmışlardır. Analizin sonucuna göre, , tüketicilerin Yeşil kamu alımları konusundaki bilgisinin, yeşil tüketim tutumlarını doğrudan etkilemediğini ortaya koymakla beraber bilgi düzeyinin dolaylı olarak olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Brammer ve Walker (2007), kamu sektöründe sürdürülebilir satın alma uygulamalarının uluslararası karşılaştırmalı analizinin yapıldığı çalışmada 20 ülke ve 280’ den fazla kamu alımı uygulayıcısından oluşan ve 45 milyar dolarlık bir harcamayı kapsayan örnekleme anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, sürdürülebilir satın alma uygulamalarının dünya çapında bir dereceye kadar kamu sektörü satın alma uygulamalarına dahil edildiğini ve sürdürülebilir satın alma uygulamalarının kapsamı ve doğasının ülkeler arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fuentes-Bargues ve diğerleri (2018), 2016-2017 yılları arasında İspanyol devlet üniversiteleri tarafından yapılan toplam 316 adet ürün ve hizmetlere ilişkin ihale verilerini toplamış ve analiz etmişlerdir. Analiz sonucuna göre, İspanyol devlet üniversitelerinin ihale ettiği işlerde çevresel kriterlerin kullanımının (%19,2) toplam ihale edilen işler içinde düşük olduğu,

üniversitelerin çevre politikalarına uyum sağlamak ve teşvik etmek için kurumsal politikalarının bir parçası olarak yeşil kamu alımlarını sözleşme sürecine dahil edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ciumara ve Lupu (2020), yerel Romen makamları düzeyinde uygulanan yeşil kamu alımlarını, yerel yönetimlerden istenen ve/veya beklenenler ile gerçekleşen arasındaki bağlamı araştırmak amacıyla 16 Ağustos 2019 - 18 Eylül 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen çevrimiçi bir anket yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, yeşil satın almanın birçok idari birimde ele alınan bir konu olmadığını ancak, kamu alımları bağlamında çevrenin korunmasının önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca yerel yönetim düzeyinde yeşil satın alma uygulamalarına ilişkin mevcut bilgileri zenginleştiriyor ve yeşil kamu alımları için artan düzenleyici baskının yeşil mal ve hizmetler için pazar gelişimine ve yeniliğe yol açabileceğini gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, çalışmanın konu, kapsam ve analizi açısından ortaya koyduğu bilgi ve değerlendirmeler doğrultusunda özgün bir yapıda olduğu ve literatüre önemli ölçüde katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Endüstri devrimi sonrası giderek artan çevre sorunları, kaynakların azalması ve gelecek nesillere yeterli gelmeyeceğine dair endişelerin ortaya çıkmasıyla birlikte ülkelerin gelişmişlik ve kalkınma anlayışlarını gözden geçirmelerine neden olmuştur. Bu endişelerin yarattığı çözüm arayışları sonucunda “sürdürülebilirlik” ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramlarının temelleri atılmış ve 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu ile evrensel tanınırlığa ulaşmıştır. Rapor’da ekonomik faydacılığın uzun süreci kapsayan, yalnızca bugünün ihtiyaçlarına değil gelecek nesillerin ihtiyaçlarına da odaklanan ekonomik, sosyal ve çevresel süreçleri de içine alan kapsamlı bir kalkınma stratejisi ile eylem planı oluşturulmuştur. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik artan sayıda çalışma ve eylem planlarının günümüze uzanan neticesi itibarıyla, Türkiye’nin de imzasını taşıyan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. Bu hedefler ile ülkeler, kalkınma süreçlerinin merkezine

sürdürülebilirliği entegre edecekleri politikalar üreterek bütüncül bir amaç etrafında toplanmışlardır.

Bu kapsamda, ülkeler önceliklerine uygun olarak ulusal politika hedeflerine ulaşmak için piyasanın en büyük ve önemli tedarikçisi olarak kamunun, satın alma ve tedarik süreçlerine sürdürülebilirliği stratejik bir araç olarak dâhil etmektedirler. Bunun sonucunda ortaya çıkan “sürdürülebilir kamu alımları” geleneksel kamu alımı ilke ve uygulamalarını temel alırken, tedarik süreçlerinin bir bütün olarak sosyal, çevresel ve ekonomik faktörleri de dikkate almayı gerektirir. Sürdürülebilir Kamu Alımları'nın önemli ayağı olan çevresel kıstasların tedarik süreçlerinin tüm aşamalarına dahil edildiği hatta tedarik edilen mal ve hizmetlerin kullanım ömrünün tamamlanmasına kadar olan süreci de kapsayan satın alma sürecinin yeşillenmesi sonucu “Yeşil Kamu Alımları” kavramı ortaya çıkmıştır.

Kamu kurumları tarafından tedarik edilen mal, hizmet ve yapım işlerinin çevresel duyarlılığın maksimum düzeyde tutulduğu yeşil alım yöntemi, potansiyel faydaları çok yönlü olan ve karşılıklı etkileşim sonucunda ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin birbirini desteklediği bir tedarik yöntemidir. Yeşil Kamu Alımları, başta AB ülkeleri olmak üzere birçok OECD ülkeleri tarafından bir politika aracı haline getirilerek ulusal satın alma mevzuatlarında yer bulan ve sürdürülebilir üretim ve tüketimi teşvik etmenin en önemli araçlarından biri olarak görülmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi çevresel kıstasların kamu ihale belgelerine dâhil edilmesini kolaylaştırmak amacıyla yasal mevzuatında önemli düzenlemeler yaparak çevre dostu ürün ve hizmetlerin daha fazla tercih edilir hale gelmesini sağlamanın ötesinde devletin piyasayı düzenleyici rolünün etkisiyle ekolojik pazar oluşmasına da katkı sağlamıştır. Elbette ki kamu gücünün bu türden etkisi sürdürülebilir ürün ve hizmetlerinin arzını ve talebini artırmakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında hatırı sayılır bir yol alınmasını sağlamaktadır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemelerin uygulamada standart oluşturma ve tutarsızlıkları önlemek amacıyla ve kamu alımlarının şeffaflığı ve güvenilirliği noktasında hukuksal bir çerçeve sağlamaktadır.

2008 yılında yayımlanan “*Daha İyi Bir Çevre İçin Kamu Alımları*” başlıklı tebliğde yeşil kamu alımlarına yönelik avantajların yanında bir takım engellerin varlığından da söz edilmektedir. Bunlar; mal ve hizmetlere dair sınırlı çevresel kıstasların bulunması ve bunların merkezi veri tabanları ile yayımlanması için gerekli mekanizmaların olmaması, ürünlerin yaşam döngüsü maliyetleri ve ekolojik ürün ve hizmetlerin görece maliyetli olduğu yönünde ön kabulün varlığı ve yeterli bilgiye sahip olunmaması, çevre dostu ürün ve hizmetlerin faydaları konusunda yeterli farkındalığın olmaması, ihale belgelerine çevresel ölçütleri dâhil etmek için yasal olanakların bir zorunluluk olmanın ötesinde gönüllülük esasına bağlı olması, yeşil kamu alımlarını uygulamak ve teşvik etmek için gerekli ve yeterli siyasi desteğin ve kaynağın olmaması, tedarikçi kısıtlılığından kaynaklı engeller şeklindedir.

YKA'nın son yıllarda giderek artan bir çevre politikası aracı olarak önemsenmesi ve AB düzeyinde ve OECD ülkeleri bazında önemli bir siyasi destek görmekte olduğu, ülke politikalarının, çevresel koşulların belirlenmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde kamu kaynaklarını kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerinde uygulanacak temel prensipler ve prosedürler, 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında belirlenmiş ve bu kanuna göre gerçekleştirilen ihalelerle ilgili sözleşmelerin düzenlenmesi ve uygulanmasıyla ilgili kurallar ise 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu çerçevesinde ele alınmıştır.

Ülkemizde idarelerin ihalelerle ilgili en büyük zorluklarından biri, istenilen kalitedeki mal, hizmet veya yapım işini temin edememeleridir. Bu durum, bakım, işletme ve onarım maliyetlerinin artmasına, beklenen verimin elde edilememesine ve yenilemelerin beklenenden daha hızlı gerçekleşmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılamama sorunları ortaya çıkmaktadır. İş gerçekleştirilecek en uygun isteklinin seçiminde yaşanan sorunlar sonucunda, düşük kaliteli ürünler, zamanında tamamlanamayan veya hiç tamamlanamayan işler gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kamu alım harcamalarında daha dögüsel bir

ekonomiye geçişi hızlandırmada önemli bir role sahip yeşil kamu alımları yaklaşımı önem kazanmakta ve bu türden kamu alımlarıyla ilgili olarak doğal kaynak kullanımı ve çevresel etkileri göz önünde bulundurabilmek için yaşam döngüsü analizi önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu analiz, farklı alternatif ürün veya hizmetlerin çevresel etkilerini karşılaştırmak gibi örneğin, çevresel olarak daha sürdürülebilir bir malzeme kullanarak üretilen bir ürünün, geleneksel malzemelerle üretilen bir ürüne göre daha düşük enerji tüketimi veya daha az atık üretimi gibi avantajları olabilir. Bu tür analizler, kamu alımları sürecinde karar vericilere ve alım sürecine dahil olanlara çevresel etkileri dikkate alarak en uygun ve sürdürülebilir seçenekleri belirleme imkanı sağlar. Doğal kaynakların etkin kullanımı, enerji verimliliği, atık yönetimi ve çevresel performans gibi faktörler, yaşam döngüsü analiziyle değerlendirilerek kamu alımlarında çevresel etkileri en aza indirmeye yönelik stratejilerin belirlenmesine yardımcı olur. Böylece, çevresel sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda doğru tercihler yapılabilir ve daha sürdürülebilir bir gelecek için adımlar atılabilir.

Türkiye’de mevcut ihale mevzuatı çerçevesinde ve yeşil kamu alımlarının etkin bir alım prosedürü haline gelmemesinin sebeplerine bakıldığında; kamu kurumlarının, alanlarıyla ilgili yeşil politikalar konusunda sorumluluk almaması, personelin ve tedarikçilerin yeterli bilgiye sahip olmaması, satın alınacak mal ve hizmetlerin çevresel etkileri hakkında bilgiler, ihale sürecinde yeterlik kriteri olarak belirlenecek yeşil kıstaslar, satın alma sürecinin nasıl işletileceği, ihalede hangi seçim ölçütlerinin dikkate alınacağı, ihale sözleşmesinde tarafların sorumlulukları gibi konularda açık ve net bilgilendirmenin bulunmaması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamu alımlarına ilişkin dünya genelinde yapılan tartışmalarda, sürdürülebilir kalkınma için bir teşvik olarak yeşil kamu alımları, özellikle son yıllarda büyük ilgi görmektedir. Sürdürülebilir satın alma; güçlü, sağlıklı ve adil bir toplum, yaşayan bir çevre ve toplumu sağlamak için çevresel sınırlar içinde ve iyi yönetişimin teşvik edilmesi ile devletin piyasaya alıcı olarak katılarak ve aynı zamanda piyasada sosyal adalet kavramının yerleşmesini sağlayarak satın alma gücünü kullanması ile mümkündür.

Yeşil kamu alımları uygulanmasında karşılaşılan en yaygın olarak tanımlanan zorluklar incelendiğinde finansal kısıtlamalar yani yeşil ürünlerin genellikle rakip ürünlerden daha pahalı olduğu veya çoğu zaman öyle olduğunun düşünülmediği ve kamu kurumlarının bütçelerinin buna izin vermediği (bütçe kısıtı) yönündedir. Ayrıca, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na tabi olarak Sayıştay tarafından mali denetime hesap verme sorumluluğu bulunan ülkemiz kamu kurum ve kuruluşlarının ihale yetkililerinin yeşil ürün olarak tercih edilen seçeneği satın almanın ek maliyetini haklı çıkarmak için gerekçesini ortaya koymak gibi bir zorlukla karşı karşıya kaldıkları da bir gerçektir.

Sürdürülebilir kamu alımlarının göz ardı edilen fakat önemli bir ayağı olan yeşil kamu alımlarının, sürdürülebilir kalınmanın üç ayağı olan ekonomik kalkınma, sosyal kalınma ve çevre korumanın entegrasyonunu teşvik eden stratejik bir yaklaşım ile ele alınması esasını içeren bir süreçtir. Bu süreç, kamunun mal, hizmet ve yapım işlerine ve kamu hizmetlerine yönelik ihtiyaçlarını, yalnızca ilgili kamu kurum ve kuruluşu için değil, aynı zamanda topluma ve ekonomiye fayda sağlarken çevreye zararı en aza indirmek açısından tüm yaşam döngüsü emelinde paranın karşılığını maksimum seviyede elde edecek şekilde karşılamasıdır.

Bu kapsamda alım sürecinin yönetilmesi bir dizi bütünleşmiş çaba ve yöntem gerektirmektedir. Bu yöntem; ülkenin siyasi, ekonomik ve stratejik durumu, kamu ihale sistemi ve bunun kamu mali yönetimi ve kamu idaresi sistemi ile bağlantıları, ulusal politika hedefleri ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri, kamu alımları sisteminin kalitesi ve hedeflenen reformlar kamu ihale sisteminin sürdürülebilir olup olmadığının kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi yasa ve yönetmeliklerin sürdürülebilir satın alma döngüsünün tüm aşamalarına dâhil edilmesi, ihale etme ve tedarikçi seçimi sonrası sürdürülebilirlik kıstaslarının sözleşme yükümlülükleri açısından değerlendirilmesi ve takibi, bütünlük, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi temel satın alma ilkelerini de içeren kapsamlı bir süreçtir.

Döngüsel, kaynakları verimli kullanan, sosyal olarak kapsayıcı ve sorumlu bir sürdürülebilir kalkınma için, dinamik ve öngörülebilir bir finansal sistem ile kaynak verimli öncelikleri artıran sürdürülebilir büyüme yoluyla, inovasyonu teşvik etmek ve kaynak verimli teknolojileri, sistemlere ve yeteneklere ve ayrıca KOBİ'lere yönelik kamusal ve özel yatırımları desteklemek, kamu harcamalarının geleneksel ve sürdürülemeyen yöntemler ile harcayan çevreye zararlı sübvansiyonların ve vergi indirimlerinin kaldırılması, kaynak verimliliğini kullanan ve çevreyi önceleyen işletmelerin vergi yükünü hafifleterek üretim maliyetini azaltma yoluyla teşviki artırmak, yaşam döngüsü boyunca kötü performans gösteren çevreye duysız ürünleri kademeli olarak tedarik zincirinden çıkarmak, tüketicileri dayanıklı, onarılabilir ve geri dönüştürülebilir ürün ve hizmetler konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve kullanımını ve geri dönüştürülmesine katkı sağlamaya teşvik ederek sürdürülebilir davranış modeli sağlamak gibi sistemli bir değişikliğe ihtiyaç vardır.

AB'ye uyum süreci içinde olan Türkiye'de ihale mevzuatının şekillenmesinde asıl belirleyici etkinin AB kamu alımları mevzuatının, AB müktesebatının yüklenilmesi kapsamında, iç hukuka aktarılma çabası olduğu gerçeğiyle AB kamu alımı direktiflerinin getirdiği hükümler, ilk başta Türk ihale mevzuatının oluşumunda yol gösterici olduğu kadar zorlayıcı bir etkiye de sahip olsa da İhale mevzuatında meydana gelen sayısız düzenlemeler ile amacın dışına çıkıldığını göstermektedir.

Sonuç itibarıyla, çevreyi ilgilendiren mevzuatın ve kamu ihale mevzuatının sürdürülebilir satın almanın ve dolayısıyla yeşil kamu alımlarının bir politika haline gelmesini ve idarelerin sürdürülebilir alımlar gerçekleştirmesini sağlaması yönünde değerlendirmek gerekirse, zorlama ile örnekler sunulmaya çalışılan bu çalışmada da görüleceği üzere ayakları yere basan bir mevzuatın ve buna bağlı bir mal, hizmet ve yapım işinin "yeşillendirilmeye" çalışıldığı açıktır. Başta siyasi otorite olmak üzere kamu alımlarının ilgili olduğu merkezden yerele yönetim erklerinin, ilgili bakanlıkların ve kamu ihale sistemini yöneten Kamu İhale Kurumu'nun ve harcama yetkisine sahip İdarecilerin kamu bütçesinin

harcanması noktasında alacakları kararlarda “yeşil irade” ortaya koymaları sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından da son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akçay, C., ve Manisalı, E. (2007). 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 Sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununun, AB Uygulamaları Çerçevesinde Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar Açısından İncelenmesi. 4. İnşaat Yönetimi Kongresi, Bildiri Kitabı, 13-26.
- Akdoğan, M. (2014). Avrupa Birliği kamu alımları direktifleri ve Türkiye uygulamasına yansımalarının ilerleme raporları ışığında değerlendirilmesi. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72(2), 683-701.
- Akpınar, N. (2020). *Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde kamu alımları* (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Al, İ. (2019). Mali sürdürülebilirlik analizi: Türkiye üzerine bir uygulama. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 67-84.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 1-23. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/susead/issue/28434/302878>
- Alhola, K. (2012). Environmental criteria in public procurement: Focus on tender documents. Erişim adresi: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39348/BERMon_40.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Altınöz, B. (2015). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde kamu bütçesinin önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 223-256. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/deuibfd/issue/22716/242451>
- Angus, J. (1995). The united nations world summit for social development: Copenhagen, 6–12 March 1995. *Social Policy Journal of New Zealand*, 3(4), 1-5. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avrupa Komisyonu, (2017). Döngüsel bir ekonomi için kamu alımları. Erişim adresi: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/Public_procurement_circular_economy_brochure.pdf
- Aysu, A., İlgün, M. F., ve Çobanoğulları, G. (2020). Hizmet türleri itibarıyla kamu harcamalarının hava kalitesi üzerindeki etkisi: AB ülkelerine yönelik panel veri analizi. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık 2020; 179:118-139.
- Bala, A., Muñoz, P., Rieradevall, J., ve Ysern, P. (2008). Experiences with greening suppliers. The universitat autonoma de Barcelona. *Journal of Cleaner Production*, 16(15), 1610-1619.

- Barkemeyer, R., Holt, D., Preuss, L., ve Tsang, S. (2014). What happened to the 'development' in sustainable development? Business guidelines two decades after Brundtland. *Sustainable development*, 22(1), 15-32. doi.org/10.1002/sd.521
- Başarmak, H. I. B., ve Görmez, K. (2019). Sürdürülebilir kalkınma vs. ekolojik düşünce. *OPUS International Journal of Society Researches*, 10(17), 2299-2323. doi: 10.26466/opus.537418
- Başkaya, F. (2002). Kalkınma: Bir efsanenin sonu. *Özgür Üniversite Forumu Sürdürülebilir Kalkınma*, Temmuz-Eylül, 19, 7-26.
- Bauer, B., Christensen, J., Christensen, K., Dyekjær, Hansen, T. ve Bode, I. (2009). Benefits of green public procurement. *Nordic Council of Ministers*. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701103/FULLTEXT01.pdf>
- Baykal, H., ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da çevre sorunları/Environmental problems in a globalized World. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9).
- Bayraktutan, Y. ve Uçak, S. (2014). Ekolojik iktisat ve kalkınmanın sürdürülebilirliği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 3 (4), 17-36. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/kilisiibfakademik/issue/19252/204515>.
- Beder, S. (1994). Revoltin'developments: The politics of sustainable development. *Arena Magazine (Fitzroy, Vic)*, (11), 37-39. doi/10.3316/informit.030208176825273.
- Brammer, S., & Walker, H. (2007). Sustainable procurement practice in the public sector: An international comparative study. *University of Bath School of Management. Working Paper Series*.
- Bermejo, R., Arto, I., ve Hoyos, D. (2010). Sustainable development in the brundtland report and its distortion: implications for development economics and international cooperation. *Development cooperation: Facing the challenges of global change*, 13.
- Berndtsson, M. (2015). *Circular economy and sustainable development*, (Master Thesis in Uppsala University, Published at Department of Earth Science, İsveç).
- Binalar İle Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği (2017, 23 Aralık). *Resmi Gazete* (Sayı:30279). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171223-3.htm>
- Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği (2008, 5 Aralık). *Resmi Gazete* (Sayı:2707). Erişim adresi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=13594&mevzuatTur= KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>

- Birleşmiş Milletler Türkiye. (2023, 22 Mayıs). Türkiye sürdürülebilir kalkınma amaçları. Erişim adresi: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- Bolton, P. (2008). Protecting the environment through public procurement: the case of South Africa. *Natural Resource Forum*, 32, 1-10.
- Bouwer, M., Jonk, M., Berman, T., Bersani, R., Lusser, H., Nappa, V., ... & Viganò, C. (2006). Green public procurement in Europe 2006–Conclusions and recommendations. *Virage Milieu & Management bv, Korte Spaarne*, 31, 2011.
- Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50), 1011-1028.
- Büber, B. (2008). *Yeni Bir Çatışma Alanı: Kamu Alımları* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara)
- Can, F. (2019). Sürdürülebilir kalkınmanın yeni boyutları. *Journal of Academic Value Studies*, 3(10), 138-146. doi:10.13934/1999.393
- Ciumara, T., ve Lupu, I. (2020). Green procurement practices in Romania: Evidence from a survey at the level of local authorities. *Sustainability*, 12(23), 10169.
- Çelebioğlu, F. (2011). Küresel ekonomik sistemde sürdürülebilir kalkınma. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/320451025KureselEkonomikSistemdeSurdurulebilirKalkinma>
- Çevre Kanunu (1983, 9 Ağustos). *Remi Gazete* (Sayı:2872). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Çevre Etiketleri Yönetmeliği (2018, 19 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı:30570). Erişim adresi: <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181019-19.htm>
- Demirel, Y. E., Öztürk, P. H., Öztürk, E., ve Kitiş, M. (2017). Yaşam döngüsü analizi ve endüstriyel uygulama örnekleri. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/322702111>
- Demirer, G.N. (2017). Yaşam döngüsü analizi. *Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları-I*. Erişim adresi: <https://rec.org.tr/2017/02/02/yasam-dongusu-analizi/>

- Dış İşleri Bakanlığı.(2022, 27 Kasım). Çevre, iklim değişikliği ve suya dair sürdürülebilir kalkınma hedefleri. Erişim adresi: <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>
- Dikmen, S., ve Şanlı, İ. D. (2020). Avrupa Birliği'nde çevre politikası aracı olarak yeşil kamu alımları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 19(1), 85-119. doi./10.32450/aacd.770826
- Dulupçu, M.A., (2001). Sürdürülebilir kalkınma politikasına yönelik gelişmeler. *Dış Ticaret Dergisi*, 6(20), 46-70.
- Enerji İle İlgili Ürünlerin Çevreye Duyarlı Tasarımına İlişkin Yönetmelik (2022, 5 Şubat). *Resmi Gazete* (Sayı:31741). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.5187.pdf>
- Ellen MacArthur Vakfı, (2013). Towards the circular economy. Erişim adresi: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/ Ellen-MacArthur-Foundation-Towards-the-Circular-Economy-vol.1.pdf>
- Enerji Verimliliği Kanunu (2007, 18 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı:5627). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5627.pdf>
- Eroğlu, E. (2021). Yeşil kamu alımları uygulaması faydalar ve uygulama sürecinde karşılaşılan zorluklar. *Vergi raporu*, 29(65).
- European Commision [EC], (2016). Buying green: A handbook on green public procurement (3. bs.). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commision [EC], (2023). EU Ecolabel.Erişim adresi: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel-home_en
- European Commision [EC], (2023).GPP In Practise. [https://Issue70 Case Study 140 Ghent.pdf \(europa.eu\)](https://Issue70 Case Study 140 Ghent.pdf (europa.eu))
- European Commission [EC], (2008). Public procurement for a better environment (Brussels: European Commission). Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/>
- European Commission [EC], (2022).“Green and Sustainable Public Procurement”. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/environment/gpp/versus_en.htm.
- European Commission [EC], (2023). “Green Public Procurement”, Environment, Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/environment/gpp>

- European Commission COM (2014) 398. Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe.
- Filibe, M. (2019). *Kamu Kaynaklarının Kullanımında İhale Sisteminin Rolü: 4734 Sayılı Kamu İhale Kanununu İyileştirmeye Yönelik Öneriler* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).
- Fuentes-Bargues, J. L., Ferrer-Gisbert, P. S., ve González-Cruz, M. C. (2018). Analysis of Green public procurement of works by Spanish public universities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(9), 1888.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijephss/issue/54205/722850>
- GÖK, Y. (2010). "Kamu ihale hukukuna hâkim olan ilkeler". *Dış Denetim Dergisi*, (2)
- Gürün, F., ve Özcan, E. (2018). Avrupa Birliği (AB) direktifleri doğrultusunda kamu alımlarında 4734 sayılı kanun, yolsuzluk ve denetim olgusu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 309-336.
- Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2004). *Resmî Gazete* (Sayı:25406). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=5401&mevzuatTur=K urumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>
- He, L., Wu, M., Wang, D., ve Zhong, Z. (2018). A study of the influence of regional environmental expenditure on air quality in China: The effectiveness of environmental policy. *Environmental Science and Pollution Research*, 25, 7454-7468.
- Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2009, 4 Mart (Mükerrer)). *Resmî Gazete* (Sayı: 27159). Erişim adresi: <https://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx>
- Ivan, M. (2016). Green procurement and environmental conservation: A case of BIDICO Uganda. *Kampala International University*.
- İpek, E. A. Ş., ve Acar, İ. A. (2016) Kazanım temelli kamu satın alması: Avrupa Birliği üyesi ülkeler çerçevesinde bir değerlendirme. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık, (171) 55-80.
- Jensen, M. C. (1986). Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *The American economic review*, 76(2), 323-329.

- Jensen, M. C., ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of financial economics*, 3(4), 305- 360.
- Kamu İhale Kurumu (2022). Kamu Alımları İzleme Raporu. Erişim adresi: https://dosyalar.kik.gov.tr/genel/Raporlar/2022_yil_sonu_kamu_alimlari_izleme_raporu.pdf.
- Kamu İhale Genel Tebliği (2023, 1 Nisan). *Resmi Gazete (Sayı:32150)*. Erişim adresi: <https://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx>
- Kara H., (2017). Eko-Etiket. *Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları-III*. Erişim adresi: <https://rec.org.tr/2017/02/02/eko-etiket/erişim>
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011(1), 19-33. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/issue/10216/125569>
- Keiner, M. (2005). History, definition(s) and models of sustainable development, *ETH Zurich*, 1-8. doi.org/10.3929/ethz-a-004995678.
- Kuran, S. A., ve Akdeniz, H. İ. (2022). Yeşil kamu alımları farkındalığı: İzmir büyükşehir belediyesi örneği. *İdealkent*, 13(37), doi:10.31198/idealkent.1125277
- Langlois, E. V., Campbell, K., Prieur-Richard, A. H., Karesh, W. B., ve Daszak, P. (2012). Towards a better integration of global health and biodiversity in the new sustainable development goals beyond Rio+ 20. *EcoHealth*, 9, 381-385.
- Magdoff, H. (2002). Kapitalizmin ikiz krizleri: Ekonomik ve ekolojik. (E. Aydoğdu, Çev.) *Özgür Üniversite Forumu-Sürdürülemez Kalkınma*, 19, 107-112
- Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2009, 4 Mart (Mükerrer)). *Resmî Gazete (Sayı: 27159)*. Erişim adresi: <https://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx>
- McCrudden, C. (2004). Using public procurement to achieve social outcomes. *Natural Resources Forum*, 28(4), 257-267.
- Nhamo G. (2013). Green economy readiness in South Africa: A focus on the national sphere of government. *International Journal of African Renaissance Studies*, 8 (1), 115–142.

OECD (2013), "Mapping out good practices for green public procurement", GOV/PGC/ETH (2013)3, OECD, Paris, available at: [www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH\(2013\)3&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/PGC/ETH(2013)3&docLanguage=En)

OECD, (2023). Yeşil kamu alımlarının faydaları. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/green/>

Ofek, E. (1993). Capital structure and firm response to poor performance: An empirical analysis. *Journal of financial economics*, 34(1), 3-30.

Özçakar, N., ve Yurdakul, H. (2014). Türk kamu ihale kanununda fiyat ile birlikte fiyat dışı unsurların da dikkate alındığı ihale için tedarikçinin çoklu teklif hazırlama stratejisi. *Istanbul University Journal of the School of Business Administration*, 43(1).

Paul, J., Modi, A., ve Patel, J. (2016). Predicting green product consumption using theory of planned behavior and reasoned action. *Journal of retailing and consumer services*, 29, 123-134.

Pearce, D. ve Markandya, A. (1987). Marginal opportunity cost as a planning concept in natural resource management. *The Annals of Regional Science*, 21, 18-32.

Peşkirioğlu, N. (2016). 2030 Sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Küresel verimlilik hareketine doğru. *Anahtar Dergisi*, 22(335), 4-9.

Peteraf, M. A. (1993). The cornerstones of competitive advantage: a resource-based view. *Strategic management journal*, 14(3), 179-191.

Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z., (2007), Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Celal Bayar üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14, Sayı: 2, 221-233.*

Sayın, B. ve Karakaş, A.S. (2012). Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesinde 2004/18/EC AB kamu ihale direktifi ile 4734 sayılı kamu ihale kanununun karşılaştırılması. *Engineering Sciences*, 7(1), 334-340.

Sevinç, A. (2013). Yeşil satın alma kriterleri ve yaklaşımı. *TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu. Ankara. <https://webdosya.csb.gov.tr>*

Soyer, A. ve Türkay, B. (2020). Yeşil satın alma ve yeşil tedarikçi seçimi: Beyaz eşya sektöründe bir uygulama. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 8 (4), 1202-1222. doi: 10.21923/jesd.706339

- Şahinöz, A. (2019). “Sürdürülemeyen “sürdürülebilir kalkınma”. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 77-101. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ufuksbedergji/issue/57470/815064>
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2023). Çevre etiketine sahip firmalar. Erişim adresi: <https://cevreetiketi.csb.gov.tr/cevre-etiketinesahip-firmalar-i-99342>
- Theeuwes, J. (1991), Regulation or Taxation, D.J. Kraan and R.J. in't Veld (Ed.), *Environmental Protection: Public or Private Choice* (51- 69), Netherlands: Kluwer Academic Publish.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tolunay, A., ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: Temel kavramlar ve tanımlar. *Turkish Journal of Forestry*, 7(2), 116-127. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tjfi/issue/20887/224180>
- Toprak, E. (2016). Kamu ihaleleri (Kamu alımlarının hukuki, yönetsel ve siyasal boyutu), *Ankara: Turhan Kitabevi*.
- Torunoğlu, E.(2004). “Sürdürülebilir kalkınma paradigması üzerine ön notlar”, Vizyon 2023 Panel İçin Notlar. Erişim adresi: https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-16.pdf
- Uttam, K. ve Roos, C.L. (2015). Competitive dialogue procedure for sustainable public procurement. *J. Clean. Prod.* 86 (1), 403–416.
- Vatalis, KI, Manoliadis, OG ve Mavridis, DG (2012). Yeşil kamu alımlarında sürdürülebilirlik perspektiflerini belirlemek için yenilikçi bir araç olarak proje performans göstergeleri. *Procedia Ekonomi ve Finans*, 1, 401-410.
- Wang, Q., Wang, S., Zhang, M., Bu, Z., & Liu, J. (2021). Green public procurement as a promoter for green consumption: From the perspective of individual's knowledge. *Cleaner and Responsible Consumption*, 3, 100035.
- Weiss, L., ve Thurbon, E. (2006). The business of buying American: Public procurement as trade strategy in the USA. *Review of International Political Economy*, 13(5), 701-724.
- Welsch, H. ve Jan, K. (2018). How green self-image is related to subjective well-being: proenvironmental values as a social norm. *Ecol. Econ.* 149 (7), 105–119.

- Yalçın, A. Z. (2016). Sürdürülebilir kalkınma için yeşil ekonomi düşüncesi ve mali politikalar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 749-775. doi: 10.18074/cnuuibf.282
- Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (2013, 10 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı:28703). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130710-10.htm>
- Yapıcı Sapankaya, F., (2022). Sürdürülebilir kalkınma yol haritasında yeşil kamu alımları. *Maliye Alanında Güncel Araştırmalar* (ss.89-108), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği (2009, 4 Mart (Mükerrer)). *Resmî Gazete* (Sayı: 27159). Erişim adresi: <https://www.ihale.gov.tr/Mevzuat.aspx>
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın anlambilimsel tarihi ve kavramsal kökenleri. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 59-77.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir Yazın Taraması1. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181 - 208.
- Yıldırım, K. (2021). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına yeni bir boyut: etik. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 379-403.
- Yıldız, S., Yılmaz, M., Kıvrak, S. ve Gültekin, A.B. (2015). Yeşil kamu binası uygulamalarını teşvik eden ve engelleyen etkenlerin değerlendirilmesi. *International Refereed Journal of Design and Architecture (Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi-TMD)*, (7).
- Yılmaz, V. (2018). Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme arasındaki ilişki. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 6(2), 79-89.
- 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu (2002, 22 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı:24648). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4734.pdf>
- 4735 Sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu (2002, 22 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı:24648). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4735.pdf>